

Min Tanaka a JAPONSKÁ CESTA TĚLA

Ondřej Landa

(Úryvky z pracovní verze knihy s častou absencí diakritiky)

Hledání

Už jako malý kluk jsem býval dost úzkostlivý a od puberty jsem trpěl často i silnými depresemi. Antidepresivní prášky nepomáhaly a rozhovory s psychologem nebo občasné kouření marihuany byly vždy jen dočasnou úlevou. Neustále jsem uvnitř bojoval se silným pnutím tvořivosti a s emoční energií, které chtěly ven. Chtěly se osvobodit, ale byly konstantně dušeny drásavým komplexem méněcennosti a strachem se projevit. Po něčem jsem intenzivně toužil a něco usilovně hledal. Cítil jsem, že mi něco chybí, ale ať jsem se vrtnul kamkoli, neustále mi to někde unikalo. Kdykoli jsem pak ve svém hledání obrátil pozornost k okolnímu světu a společnosti, nacházel jsem tam jen přesný opak toho, co jsem potřeboval. Mé hledání tedy většinou končilo frustrací.

Později jsem byl přijat na divadelní akademii a ke studiu filosofických oborů a sociálních věd na různých univerzitách a zažíval jsem úspěchy jak na jevišti, tak i jako mladý nadějný intelektuál. Stoupl mi tehdy sebevědomí a komplex méněcennosti výrazně oslabil. Ovšem brzy mi došlo, že můj úspěch ve společnosti se dostavuje jen tehdy, naplňují-li určitá očekávání a rámec chápání svého okolí. Tento rámec chápání světa byl přitom povětšinou velmi úzký a povrchní a působil na mě odcizeně. Nebyl jsem to opravdu já. Necítil jsem se v této výseči světa kompletní a už vůbec ne upřímný a pravdivý. A kdykoli jsem se pokusil být opravdu sám sebou a předat druhým něco ryziho, něco co tento rámec překračovalo, atmosféra přijetí byla tatam. Pocítil jsem pak úzkost. V těch chvílích jsem se před lidmi jen roztrásl a obvykle jsem nebyl schopen pořádného pohybu ani slova. A nebo jsem naopak propadl svým emocím a hněvu a jen jsem kolem sebe zoufale mával pěstmi v aktu zběsilé revolty.

Nebyl jsem v lidském světě šťastný ani svobodný a pro to, co jsem byl doopravdy já a co bylo ve mně ryzí, jsem si chodil do samoty, do lesů a do hor. Příroda byla mé doma. Tam jedině jsem se cítil svůj. Tam jedině jsem svobodně tvořil, meditoval a byl. Ovšem vždy jen chvíli. Kdykoli jsem se totiž v přírodě a v samotě zdržoval déle, vyvstal nakonec opačný problém. Začala se ozývat frustrace z osamění a existenciální strach. A já se tak nakonec vždy zas musel vrátit zpátky mezi lidi. Byl jsem tedy rozerván mezi samotou a společností, mezi přírodou a civilizací, a mezi touhou po sobě samém a potřebou jistoty a bezpečí v kolektivu. A chyběl mi tam spojovací článek. Chyběl mi pevný bod. Chybělo mi něco - jistý pocit a prostor nebo místo, kam se mohu vždy vracet a kde mohu svobodně prodlévat, jak dlouho jen budu chtít. Chybělo mi určité zázemí, které mi bude vždy po ruce a plně k dispozici dvacet čtyři hodin denně, ať už jsem kdekoli a s kýmkoli.

Chybělo mi *to—ono*. A často jsem až plakal zoufalstvím, že to stále nemohu nalézt. Kolem sebe jsem přitom neviděl nic a nikoho, kdo by mi s tím dokázal pomoci. Trpěl jsem nedůvěrou k lidem a nebyl jsem sto se otevřít nikomu, kdo se by jen pokusil přede mnou vystupovat jako duchovní autorita. A k tomu všemu jsem byl velmi svéhlavý a sebestředný.

Někde hluboko jsem však toužil po opravdovém učiteli. Po někom přísném s přirozeným charizmatem, kdo by byl hodný mé důvěry. Někdo, kdo by zkontroloval mou přirozenou hrdost a pýchu a roztrhal ve mně všechnu tu vnitřní špínu, kterou jsem si v sobě za život nastřádal a která mi bránila proniknout k jádru mě samého. Hledal jsem někoho, kdo by mě otevřel a pustil na svobodu.

Mezi lidmi v mém okolí jsem však nebyl sto nikoho takového nalézt. Má duchovní cesta se už tehdy silně orientovala směrem k východu a já, ovanut romantickými představami a příběhy dálného orientu, jsem v duchu toužil po jednom z oněch mistrů starých časů, o kterých jsem do té doby četl jen v zenových knížkách a ve zkazkách z indických ašrámů a tibetských chrámů. Toužil jsem po opravdovém znalci lidského ducha i těla. To byl můj sen a veliké přání. A k mému obrovskému životnímu štěstí se mi toto přání splnilo...

Nalezení

Všechno to začalo v roce 2005 jedním televizním dokumentem. Jakýsi starší Japonec tam tehdy se svým mladým pomocníkem kopal kdesi v horách studnu. V dalším záběru pak, v malém sytě zeleném údolíčku japonských hor, v němž se vznášela mračna teplé mlhy, se tento starší Japonec brodil spolu se skupinkou mladých lidí v bahně zavodněného pole a společně opečovali mladé rýžové výhonky. Byl to neskutečně poetický obraz a doslova spoutal moji pozornost.

Idylický venkovský výjev byl však náhle vystřídán až fantazijním obrazem onoho staršího muže, tentokrát oděným ve starobním klobouku a v omšelém kabátu, jak se podivně kroutí a svíjí mezi kmeny a kořeny stromů v nějakém lesním hájku. Vypadal při tom, jakoby to snad ani nebyl člověk, ale spíše nějaký lesní skřet či mýtický přírodní tvor zrozený z rostlin a z mechů. Díval jsem se na ten obraz a nemohl jsem odtrhnout zrak. Jeho pohyby a vzezření mě fascinovaly. Náhle však záběr zmizel, vše se utišilo a v samotném závěru dokumentu zazněla věta, která se mi vryla hluboko do mysli:

"Min Tanaka. Umělec, jehož obecenstvem je příroda."

Dokument i větu jsem si tehdy poznamenal do svého osobního deníku, abych si je dobře zapamatoval. Ale uběhl nějaký čas a já jsem na celou věc beztak zapomněl.

Až zhruba po roce se mi zdál jeden podivuhodný sen. Jakýsi postarší a přísný Asiat mě v něm učil tancovat. Ten sen měl tak silnou atmosféru, že jsem si ho rovněž zapsal do svého deníku, tušíc, že by mohl mít nějaký skrytý význam. Ale i na něj jsem pak brzy zapomněl a vybavil jsem si ho zas až po letech při čtení svých starých zápisků.

Stalo se pak, že po dalším roce, tentokrát při mých studiích pohybového divadla, mě ve chvílích tanečních improvizací naše pedagožka udiveně pozorovala a přitom dokola opakovala: "Butó! Ty děláš butó!"

Neměl jsem tušení, o čem to mluví. Ale začal jsem se pít a brzy jsem zjistil, že butó je druh silně avat-gardního tance, který vznikl v šedesátých letech v Japonsku skrze osobnost jménem Tatsumi Hijikata¹. Začítal jsem se pak hlouběji, ale stačilo mi tehdy už jen zahlédnout několik základních klíčových slov spojených s butó, aby tenhle směr chytl můj zájem: Temné stránky člověka...hranice života a smrti...spojení s buddhismem a tradičními animistickými kulty...nekonvenční výraz...svoboda...příroda...

Když jsem pak na internetu shlédl i několik videí, butó natolik zarezonovalo s mým tehdejší vnitřním naladěním, že netrvalo dlouho a přihlásil jsem se do Prahy na pohybový workshop jedné japonské butó tanečnice. A tam jsem pak i znovu uslyšel o Minu Tanakovi. Tentokrát už jako o legendárním tanečníku a přímém studentu samotného Tatsumi Hijikaty, který žije a farmaří v horách japonské prefektury Yamanashi nedaleko slavné sopky Fuji.

---

¹Zemřel 1986 v Tokiu

Na workshopu jsem ochutnával nový způsob práce s tělem a v pauzách jsme si s lektorkou povídali o Minových proslulých tréninzích, které probíhají v lesích, na polích a v řekách nedaleko jeho farmy, a člověka, který se jich účastní, často přivádějí na samy hranice jeho fyzických i psychických možností. Po celou dobu našeho rozhovoru se pak kolem Minova jména vznášela tajuplná atmosféra jakéhosi záhadného tabu, na kterou jsem dříve v divadelních kruzích narazil třeba u jména polského režiséra Jerzy Grotowského nebo u jména Carla Gustava Junga v kruzích intelektuálních. A byla to právě tahle nevyčtená tajuplnost, která mě na něm tehdy přitahovala nejvíc.

Zeptal jsem se, jestli je možné se tréningu Mina Tanaky zúčastnit. A jak jen vzrostlo mé vzrušení, když jsem se dozvěděl, že právě nastává přihlašovací období pro letní workshop.

Neváhal jsem a přihlásil se. Neobnášelo to více než krátký internetový formulář v angličtině. Nic zvláštního. To jediné co bylo tehdy na té přihlášce podivné a neobvyklé byl fakt, že Min od uchazečů nevyžadoval žádné obsáhlé osobní detaily. Vypadalo to, že to nejdůležitější pro něj byla zejména fotografie, na níž mělo být zřetelně vidět celé tělo přihlašovatele.

Odeslal jsem formulář s fotografií a čekal. A dodnes si vzpomínám na tu obrovskou radost, když jsem se ve svém malém studentském bytě v Brně dozvěděl, že jsem byl přijat.

Nevím, že bych kdy ve svém životě propadl většímu výbuchu spontánního jásotu.

Nevyrovnilo se tomu ani několik předchozích úspěšných přijetí na vysoké školy, ba ani první místo u přijímaček na JAMU.

Když se mi pak od různých studentských nadací, z osobních úspor i od sponzorů, kterým se tehdy líbila má tvorba, podařilo dát dohromady dostatek finančních prostředků na cestu do Japonska, nestálo mi už nic v cestě, abych v červenci 2008 nastoupil v Praze do letadla a vyrazil za svým do té doby největším životním dobrodružstvím. Bylo mi tehdy třiatdvacet let.

Dopis Mina Tanaky budoucím účastníkům workshopu

Jsem jednotlivec, který usiluje o to, zasvětit každou část svého těla tanci a farmaření. Až do minulého roku jsem ve svém studiu v Tokason prováděl doplňující trénink potřebný mému telu. Avšak zanechal jsem toho, neboť stav mého těla se začíná výrazně měnit. Počínaje tímto rokem, pokouším o hlubší výzkum a postupný trénink svého těla skrze farmaření. Uvědomil jsem si, že něco takového je pro můj současný stav dostačující. Věci jako metoda a kvantita tréninku už mě dále nezajímají. Tak jest, kde stojím právě teď.

Během celého dlouhého období workshopu s vámi budu pracovat každý den. S vámi, kdo se ho zúčastní s různými motivacemi, z různých důvodů.

Říkám „s různými motivacemi“. Prohlížejeť totiž složky v mé paměťové bance, týkající se mé více než třicetileté zkušenosti s pořádáním workshopů, jsem přesvědčen, že mnoha účastníkům jsou vlastní docela jiné myšlenky než které vyjadřují navenek. Někdo usiluje o osobní přeměnu, zatímco jiní hledají kariéru. Někdo touží po přátelích, jiní jsou prostě jen zvědaví.

Samozřejmě není reálné, abychom vždy ostatním říkali, co si opravdu myslíme. Tuhle skutečnost jsem přijal. Přesto bych se s vámi rád spojil skrze pravdu. Z toho důvodu píše tento dopis.

Tedy za prve: **Pokud se chcete naučit butó, prosím nejezděte sem.**

Pro mě je butó neviditelné. Znamená pro mě mít vážný zájem o současný stav světa od okamžiku a místa vašeho narození. Jinými slovy, je to zoufalý sestup do světa individua, při němž je dáván v šanc celý život. Nemá nic společného s butó, které se v současnosti ve světě objevuje. O butó, přežívající dnes jen jako cosi módního, nemám ten nejmenší zájem.

Dále: Účastí na tomto workshopu nezískáte žádnou konkrétní kvalifikaci ani žádnou pravomoc. A proto, za druhé: **Vy, kteří chcete sami sebe prodat, prosím, nejezděte sem.**

Věřím, že každé žijící individuum nemůže jinak, než že vyjadřuje sebe sama nevědomě. To zejména platí pro mladé lidi dneška. Vyjadřovat nad to vlastní sebevědomí se mi zdá příliš.

S ohledem na tyto dva body zmíněné výše, prosím, upřímně znovu zvažte pravou skutečnost před tím, než učiníte rozhodnutí.

Doufám, že workshop Mina Tanaky se pro vás stane smysluplně naplněným časem. Nashledanou v Hakusu, v Japonsku.

Min Tanaka

Japonsko

Japonsko. Jiný svět. Už když jsem tehdy poprvé při výstupu z letadla v Tokiu nasál do nozder ten vlhký horký vzduch japonského léta, dýchlo na mě něco nového. S každým dalším krokem jsem se pak nořil hlouběji do voňavé náruče exotiky. Měl jsem všechny smysly na šťopkách.

Byl jsem sice už tehdy poměrně zcestovalý, ale teď to bylo vůbec poprvé, kdy jsem se vzdálil hranici Evropy a bílého světa vůbec. Předě mnou náhle stála země na docela opačném konci planety, plná podivných lidí s ještě podivnějším pohledem v očích. Lidí s nezvyklým vystupováním, z jejichž jazyka jsem nerozuměl ani slovo. Byl jsem okouzlený, nadšený a plný očekávání.

Do té doby jsem znal Japonsko hlavně z knížek o Zenu a o bojových a jiných uměních. Byl to tedy pro mě v mých představách především svět přísně střežených pravidel a hlubokých morálních hodnot, obývaný lidmi s citlivými smysly a s úzkým vztahem k přírodě.

Pravda, má knižní idealizace se tehdy míchala s naivitou prvního opravdového setkání s exotikou. Nutno totiž říci, že moderní Japonsko už dávno není zemí samurajů, ani pokorného uctívání přírodních sil. Ovšem má tehdejší důvěra a otevřenost mi umožňovaly vychutnávat veškerou místní jinakost plnými doušky a zaznamenat tak i ty nejslabší paprsky opravdovosti starých časů, které nesměle prosvítaly štěrbinami modernity. Zkoumal jsem pečlivě každý pohled a gesta místních lidí. Mé pozornosti neunikla žádná budhistická kaple či japonská zahrádka, a bez krátké zastávky jsem nevynechal ani žádný pomník pokrytý čínskými znaky či velký posvátný strom rostoucí u vchodu do šintoistické svatyně.

Nastoupil jsem do vlaku, projel jsem Tokiem, a napříč venkovskými oblastmi jsem pak cestoval hlouběji do vnitrozemí. Zrovna skončilo období dešťů a celá země se potila v horku přicházejícího léta. Bylo vlhko a parno a pod zelenými vrcholky hor a příkrých kopců se vznášela hustá mračna. Voda se zdála být dominujícím elementem celé krajiny a dávala jí svůj život a vitalitu.

Rýžová pole, plazivé liány a cedrové lesy. Vlhký lišejník zhusta obrůstající stromy a pokrývající kameny a náhrobky malých hřbitůvků. Bambusové háje vlnící se kolem zahradních zdí a z barev tolik odstínů zelené, kolik je snad jen lidské oko schopné zaznamenat.

Byl jsem udiven tou bohatostí vegetace. A i fauna byla pro mě samé překvapení. Hmyz se jevil mnohem větší, v hojnějším počtu a v pestřejších variantách než u nás, a prostor byl prosycený zpěvem neznámých ptáků, žab a cvrkáním cikád. Kolem potůčků a zavlažovacích kanálů poletovaly obří vážky a velké vrány a v lesích se proháněly opice. A všechno to organické bujení a hemžení mě fascinovalo.

Deník 12.7.:

Příroda tu má velkou moc. Cítím ji jako opravdovou živou bytost. Prostupuje tu vším. Po cestě vlakem z letiště Narita do Tokia jsem ji viděl jako rozprostírající se číhající zelenou plazmu na okraji rýžových polí. Její divoká existence se na těchhle hranicích zastavila, ale její duch se vznášel i nad polí a jemně pronikal do lidských stavení. Když pak měl možnost, při první příležitosti se

zhmotnil a příroda začala zase bujet. Sápala se na železné konstrukce elektrických sloupů a obsazovala veškeré nezastavěné plochy. Tahle jednolitá zelená masa byla pak odražena až protitlakem jiné bytosti - anorganické a krystalické plazmy města. Tokio jsem viděl jen z vlaku. Vypadalo jako postavené z malých geometrických částíček poskládaných do sebe. Stejně jako příroda se i město drželo spíše při zemi a zaplňovalo celý prostor. Uličky mezi jednotlivými malými domky byly někdy sotva metr široké a když šla některá budova více do výšky, vypadala jako celá postavená z lega. Hezky kostička na kostičce. Opravdu to připomínalo jakousi pevnou krystalickou strukturu. Příroda si v tomhle království města na oplátku ani nevzdechla.

Hakušu

Brzy jsem dojel na místo. Vesnička Hakušu, kde se odehrával workshop Mina Tanaky ležela v samotné patě japonských jižních Alp a přímo nad ní se vypínala majestátní hora Kaikomagatake do nadmořské výšky téměř tři tisíc metrů.

Když jsem tam dorazil všude voněla zeleň, nad rýžovými poli se vznášelo hejno vážek a z vesnických amplionů zrovna zněla beze slovná melodie písně Yesterday od Beatles. To bylo více než zvláštní přivítání...²

Materiální základnou workshopu byla farma Body Weather, kterou tam v osmdesátých letech Min založil se svou taneční skupinou Majdžuku. S tou se věnoval farmářskému způsobu života, tréninku těla a mysli a společnému hledání tance. Dnes už většina skupiny odešla a z umělců-farmářů teď statek trvale osidlovali už jen tři muži. Jménovali se Kazu, Kejši a Tamaj. Min sám se před několika lety odstěhoval se svými dvěma syny a partnerkou hlouběji a výš do hor, kde teď farmaří na svých terasovitých polích s výhledem na majestátní sopku Fuji.

Na farmě Body Weather mě jako první přivítala Shiho Ishihara, Minova dlouholetá partnerka, žačka a spolupracovnice. Žena malého vzrůstu s milou tváří a hlubokým pohledem, které Min jen před nedávnem změnil jméno na "Rin", tedy "smutná".

Shiho s námi prvního roku netrávila celý čas workshopu. Přicházela jen zřídkka. Avšak kdykoli se objevila, byl jsem z ní vždy okouzlený i nervózní zároveň. Cosi nás spojovalo a občas se nám stávalo, že jsme se při vzájemném pohledu museli spontánně zasmát, ačkoli nepadlo jediného slova a aniž by ke smíchu byl zdánlivě jediný důvod. Někdy jsem si připadal, jakoby jsme se snad už dávno znali, jako dva staří přátelé. Ovšem její pohled byl tehdy mnohem vyspělejší a hlubší než můj a skrývalo se za ním cosi tajemného a záhadného, co bylo mé mysli skryté. Skryté, ale velmi, velmi přitažlivé...

Přiznám se, že hned při našem prvním setkání na mě Shiho natolik zapůsobila, že jsem si na ní dokonce pomyslel jako na ženu. Ovšem jakmile jsem zjistil, že patří k samotnému Minovi, okamžitě jsem svou touhu zaplašil. Krom toho, ačkoli to na ní nebylo ani trochu poznat, byla bezmála o patnáct let starší než já...

Farma Body Weather bylo velmi prosté stavení. Šlo o původní starý japonský dům, který však prošel takovým množstvím oprav a drobných rekonstrukcí, že dnes vypadá spíše jako obří hnízdo nějakého podivného hmyzu či veliký dětský bunkr.

Hliněná podlaha byla plná děr a farmářské špíny a všude co chvíli proběhl nějaký pes či kočka. Malá kuchyně se stěnami začerněnými od kouře vypadala jako podivná alchymistická dílna. Na stěnách tam visely obří začerněné hrnce a pánve, pod nimi ležely velké pytle s rýží a obilím a vedle nich zas plastové barely naplněné kvašenou pastou miso. Na policích kolem se pak líně povalovaly různé zavařeniny a tajemné lektvary saké. V některých z těch lektvarů se louhovaly švestky a jiné ovoce, v jiných ale podivné, často těžko identifikovatelné věci. Jednou jsem tam dokonce zahlédl do klubíčka stočeného hada... Dvorek farmy, kde stál i suchý záchod s legračním dřevěným pisoárem, byl plný farmářského náčiní a nástrojů. A nacházel se tam i prostor se spoustou sáčků, nůžek a vah, sloužící ke zpracovávání a balení zeleniny. Na druhé straně domu pak, přímo nad malým rýžovým polem, stála veranda se skromnou jídelnou a se starým kaštanovníkem, který hrdě a nerušeně prorůstal samotným jejím středem.

---

² Amplióny pak takto vyhrávaly každý den ve stejný večerní čas, přičemž Beatles byly postupně nahrazeny úryvkem z Dvořákovy Novosvětské. Když tu jsem tam v tom zapadlém venkově uprostřed japonských hor slyšel poprvé, ukápla mi slza.

Na farmě Body Weather nikdo z účastníků workshopu nebydlel. Místo toho jsme byli rozděleni po skupinkách do různých vypůjčených domů ve všech koutech vesnice. Část účastníků bydlela pak s Minem na jeho horské farmě jménem Tokason, vzdálené asi hodinu cesty autem. Na farmě v Hakushu probíhala společná jídla a fungovala jako kuchyně a pracovní centrála.

Já osobně jsem bydlel v takovém malém lehkém bungalovu s nízkými stropy a plastovým vybavením. Působil spíše jako veliký karavan či mobil-house a jeho součástí byli dva malí, věčně na řetězu uvázaní psíci, které jsem občas chodil ze soucitu vyvenčit.

Měl jsem čtyři spolubydlící. Jedním byl mladý Američan z Vermontu, který byl studentem jakési budhistické univerzity a co chvíli jsem ho zahlédl sedícího v meditaci. Dalším byl kluk z Mexika, herec a lehce roztržitý člověk, který se prezentoval jako praktický expert na nejrůznější druhy drog a halucinogenů. Třetím byl student bojových umění z Holandska a čtvrtým pak vysoký Španěl, který se v naší chajdě japonských rozměrů co chvíli uhodil hlavou o futra.

Body weather

Specifikem farmy Body Weather i Minova horského statku bylo, že veškeré budovy i pozemky měli farmáři pouze v pronájmu či vypůjčené a využívali je převážně na základě prostých lokálních vazeb a dobrých vztahů se sousedy. Min se striktně vyhýbal tomu, cokoli z nemovitostí vlastnit.

Co se pak týče samotného jména farmy, tak Body Weather se týká proslulého Minova konceptu, který vytvořil již v sedmdesátých letech a který se dodnes neoddělitelně pojí k jeho jménu, přestože on sám se od většiny veřejných aktivit s tímto pojmem spjatými postupně distancuje. Snad proto, že se za ty roky s velkým množstvím následovníků vytratil jeho původní náboj, kdo ví. Zdá se ale, že někteří lidé z tohoto konceptu vytvořili až jakousi náboženskou ideologii, což bylo vždy Minovi zcela proti srsti.³

Jakmile jsme se jako účastníci workshopu stihli trošku aklimatizovat, ti, kteří přijeli s několika denním předstihem byli hned posláni na pole k výpomoci s farmářskou prací. Pletí brambor a rýže, ořez stromů, sklizení zeleniny, krmení slepic... Farmaření bylo přímou a nedílnou součástí celého šesti týdenního workshopu a byla jí věnována vždy celá dobrá polovina dne. Krom toho byli také všichni účastníci rozděleni do skupin na kuchyňské týmy, které se pak každý den střídaly ve službě vaření pro všechny.

Samotný koncentrovaný výcvik těla a mysli pod Minovým dohledem se povětšinou odehrával na širokém dřevěném pódiu prorostlém mladými jehličnany, které se nacházelo v jednom menším lesíku nedaleko farmy Body Weather.

Bylo to příjemné klidné místo obrostlé bambusy, které bylo některé dny tak silně prosyceno zpěvem cikád, že jsme často z lesa odcházeli se zalehnutýma ušima. A tam, den před zahájením workshopu, během čištění okolí podia, jsem i poprvé uviděl Mina Tanaku.

---

³ Koncept Body Weather původně vyjadřoval myšlenku neustálé změny, náhody a omni-centrality (vše-středovosti), již podléhá lidské individuum, vztahy mezi lidmi, meteorologické vlivy a snad téměř vše co nás obklopuje i co nás tvoří. Podle tohoto konceptu naše Já není středem lidské existence, nýbrž tento střed se nachází kdekoli a může se i s kýmkoli a čímkoli volně identifikovat.

Na základě Body Weather vznikla koncem sedmdesátých let i stejnojmenná taneční laboratoř a tréninková metoda, a když Min později založil farmu v Hakušu, logicky ji pojmenoval Body Weather Farm.

Deník 14.7.:

...Asi po dvou hodinách práce se mezi námi zjevil jakýsi rozcuchaný stařec svalnaté a pevné postavy. V ruce držel síťovku a vypadal velmi unaveně a nevrle, jako by právě vstal po nevydařeném spánku. Těžkopádně, jako nějaký přestárlý opičák, se bosky dobelhal k dřevěné lavičce, posadil se a zapálil si cigárko. Pomalu nasával kouř a svůj klidný, ale přísný pohled upíral na dřevěnou podlahu forest stage před sebou. Občas po nás hodil očkem jako lev samotář pozorující svou budoucí smečku. Pak vstal, prohodil pár slov ke Kazuovi, pomalu došel ke svému malému bílému autíčku a odjel. Min Tanaka. Představil se nám jako na nějaké němé módní přehlídce a naplnil nás očekáváním zítřka, prvního dne workshopu.

Představačka

Prvního roku nás na workshop do Hakušu přijelo necelých třicet. Lidé z různých zemí a z několika kontinentů. Mladí i starší, muži i ženy, lidé různé barvy pleti i tělesné konstituce. Byli to umělci a studenti, ale i matky v domácnosti a vůbec lidé rozličných zájmů a profesí.

Shromáždili jsme se prvního dne workshopu na lesním podiu a posadili se do kruhu. Mezi nás se posadil i Min se Shiho a třemi stálými farmáři po svém boku.

Min si nás pozorně prohledl svou prsnou tváří, vytahel papíry s našimi jmeny a fotografiemi a vyzval nás, abychom jeden po druhém řekli své jméno a zemi původu. Občas se přitom u někoho zastavil pohledem a zeptal se na nějakou doplňující otázku. Když pak přišla řada na mě, rozvázal jsem svůj nervózní jazyk a spustil:

“Jsem Ondra a přijel jsem z České Republiky. Dělá trošku do hudby, trošku do žonglování, trošku do herectví. A teď jsem přijel, abych dělal trošku do body weather.”

Zastyděl jsem se hned, jak jsem to vyslovil. Byl to malý pokus o vtip. Velmi neúspěšný. Nikdo se nesmál...

“Odkud ses dozvěděl o existenci tohoto workshopu?”, zeptal se Min chladně.

“Z televize.”, odpověděl jsem popravdě a tentokrát jsem se svou odpovědí přímo vyděsil. Přeci jen jsem se posledních pár let k televizi stavěl s despektem a ocital se před její obrazovkou jen velmi vzácně. Čert tomu chtěl, že jednou z těch vzácných příležitostí byl před lety zrovna onen dokument o Minovi.

“Z televize...”, vzdychl si Min a zatřásl pohoršeně hlavou. Připadal jsem si jako idiot.

“Ale to už bylo před třemi roky.”, snažil jsem se spěšně zachránit si reputaci. “O možnosti přijet sem jsem se nakonec dozvěděl až od své kamarádky, která sedí támhle.”, a ukázal jsem na Kateřinu, krásnou českou tanečnici, se kterou jsem se toho roku účastnil butó workshopu s onou japonskou lektorkou v Praze. Byla to vlastně Katka, kdo mi pověděl o přihlášce do Hakušu. Ta se teď však rozpačitě dívala do podlahy a dělala, že mě nezná.

“Dobrá.”, odsekl Min. “Další.”

Tedy, takový byl můj první vstup a nedá se říci, že by mi příliš dodal na sebe-důvěře. Ale trošku mě uklidňoval fakt, že tohle představačké kolečko nakonec nedodalo moc na náladě nikomu. V kruhu panovala hustá a napjatá atmosféra a myslím, že ne jeden z nás měl zatěžko cítit se přirozeně. Min si nás přeměřoval ostrým pohledem, mračil se a nikdo se neodvážil ani pípnout, ba téměř ani pohnout. A když jsme dokončili představačkové představení, Min zvedl hlavu a chladně k nám pronesl:

Je vás tu letos hodně. Asi to nebude moc pohodlné.

A proto: Kdyby vás to tu někoho nebavilo, či se necítil dobře, prosím, jed'te domů, já budu rád. To stejné platí v případě, že jste se přijeli učit Butó. Pokud to tak máte, jed'te domů. Butó je duch. Já učím Body Weather. Učím o těle vstupujícím do tance.

Na tomto workshopu nejde o ego. Není to závod, nejsou tu žádní vítězové. Jde tu pouze o to, co je dobré pro vaše tělo.

Někdo je malý? Snižte se rovněž. Pomáhejte druhým. Ale když někdo bude líný, nepřidávejte se k němu, nezlenivte.

Na okamžik se pak odmlcel a doplnil:

A ještě jedna důležitá věc: Jste tu všichni daleko od domova. Mezi podivnými lidmi. Berte to jako výjimečnou příležitost k tomu, být tu opravdu sami, příležitost k otevření se.”

Na to náš kruh rozpustil a my jsme se hned pustili do práce. Minův přísný výraz však z jeho obličeje nezmizel a standartně se tam držel téměř po celou dobu následujících šesti týdnů workshopu. Ovšem celou tu dobu člověk jasně cítil, že Minova přísnost je jen nástrojem k tomu, aby jsme práci brali opravdu vážně a měli tak šanci dostat se k jádru věci.

Relaxation exercise a základni struktura workshopu

První polovinu workshopu jsme téměř denne zahajovali práci relaxacním cvičením. Bylo to cvičení, jež pomáhalo uvědomit si tělo skrze fyzické stimulace ostatních lidí. Uvědomit si jeho stavbu, místa napětí a ztuhlosti, základní morfologii, hranici hmatu... A to vše skrze vzájemné doteky, masáže a manipulace.

Lehce rozpačití, ale nadšení, že studium konečně začalo jsem se soustředěně vrhli do práce. Nejprve jsme se rozdělili do skupin po dvou až čtyřech lidech. Tyto skupiny se pak v průběhu workshopu neustále proměňovaly. Ať už slo o relaxacní nebo jakékoli jiné cvičení, Min nikdy přímo neurčoval složení skupin. Avšak hned z kraje nám doporučoval:

Neříd'te se při výběru partnerů osobními sympatiemi. Pracujte spíše s osobou, kterou nemáte rádi, nebo kterou neznáte. Tak se naučíte mnohem víc, to jsem si jistý.

Nejednoho z nás jistě takhle instrukce zarazila. Ovšem kdo od samého začátku chápal, že tento workshop bude především o kladení výzev vlastního ega, toho jistě nijak výrazně nepřekvapila.

Když jsme se rozdělili, začali jsme se samotnou relaxací. Ve skupině měl vždy jeden člověk za úkol položit se na podlahu, uvolnit se a plně se naladit na příjem stimulaci, jež mu poskytovali partneři. Ti pak s jeho tělem různě pohybovali, masírovali ho, pretáčeli atd. Možnosti, jak s daným tělem manipulovat, byly otevřené a závisely zcela na naší fantazii. Samozřejmě jsme se však vždy drželi jen v rámci bezpečných limitů.

Úplně první instrukce, kterou Min směřoval k manipulujícím byla tato:

Dejte druhému tělu sami sebe. Druhé tělo je vaším zrcadlem.

Pak se odmlčel. Ovšem mě samému ten pokyn ještě dlouho zněl v uších. A občas mám pocit, jakoby tam nikdy znít nepřestal...

Zatímco jsme se soustředili na stimulaci a doteky, někdy snad až příliš intenzivně, Min dal korigovat náš přístup:

Vidím, že se koncentrujete. Ale musíte být také VĚDOMÍ-BDĚLÍ (angl.: Aware). Koncentrovat se zevnitř je správné, ovšem musíte si rovněž být vědomi sebe sama zevnitř.

Takto nás napomenul hned z kraje a nechal nás pak pokračovat ve cvičení, dokud jsme se vsichni ve skupině neprostrídali v roli příjemce.

Během dne jsme pak po relaxaci prováděli několik různých cvičení a v rámci každého z nich vždy následovaly reflexivní rozhovory jednotlivých skupin, kdy jsme mezi sebou diskutovali o svých nejčerstvějších zkušenostech. V těchto rozhovorech nás Min přísně tlačil k upřímnosti a k otevřenosti jeden k druhému:

Když se vám při manipulaci něco nelíbí, řekl nám jednou velmi vážně, neváhejte a partnerovi to řekněte!

Na konci každého cvičení pak většinou přišla Minova promluva, v níž svými slovy shrnul co viděl a dal nám rady a instrukce do přístě. Jednoho dne jsme tak zrovna dokončili relaxační cvičení, když nás Min svolal všechny do kruhu a řekl:

Když manipulujete tělem partnera a masírujete ho, měli byste opravdu dávat, dávat sebe sama. Je to jako „teate“.

V tu chvíli se odmlčel. Vyslovil pro nás neznámé slovo a my jsme teď napjatě čekali na jeho význam.

Tohle japonské slovo by se dalo přeložit jako „léčivý dotek“. Jde o absolutně první pomoc mezi dvěma lidmi - přiložení ruky na zraněné, bolavé místo. Dělají to tak i zvířata - dotýkají se ran a olizují je.

Ja osobně znám léčitele, kteří léčí výhradně rukama.

Pak se na okamžik zamyslel a dodal:

Chci, abyste v této souvislosti přemýšleli o tom, s čím si na svém těle jeste dokážete poradit sami, ale kde už musíte požádat o pomoc druhého.

Min nás neustále vedl od mysli k tělu a do přítomné reality tady a teď. A my jsme na této cestě naráželi na jednu překážku za druhou. Když pak viděl, jak se v rámci cvičení těžko přenášíme přes bolest a vlastní limity při protahování šlach a svalů, přispěchal s důležitou poznámkou a radou:

V běžném životě děláte, co je vašemu tělu pohodlné. A když tady potom pracujeme a vy se dostanete do nepohodlné pozice, začnete být uvnitř velmi hluční. Tím pádem začne být hlučný i manipulátor.

Měli byste celou proceduru zevnitř bedlivě sledovat a zrychlit mysl. Pak můžete pozorovat svůj limit a bolest, aniž by vás vyrušovaly. Já osobně, když tančím, a najednou ucítím bolest, nezačnu hned panikařit. Nenechávám se vyvést z koncentrace. Řeknu si jen: "Á, bolest, hmhhh..." A tančím prostě dál.

Když začnete být hluční, ztratíte většinu své koncentrace a unikne vám samotný proces, který je velmi důležitý.

Podívejte se na jógu, její formy-asány. Ty jsou jen jakýmsi druhem reklamy. Ale to opravdu důležité je onen proces vedoucí k teto formě a poučení mistra.

Nakonec se Min ještě chvilku zamyslel a dodal:

Když o těle něco víte, měli byste být velmi opatrní. Je toho vždy více, co můžete vědět. Poznání o těle je vždycky vyšší než vaše současné vědění.

Pushing discussion

Cvičení "Pushing discussion" bylo jedním z hlavních cvičení workshopu a bylo zaměřeno na práci s tokem vnitřní energie. Skrze jednoduchou techniku jsme se učili, jak se tato energie pohybuje v těle, jak operuje v prostoru, jak přesahuje hranice tělesné formy a jak působí v tělech druhých lidí.

Vypadalo to tak, že ve dvojicích se nejprve partneri rozdělili na příjemce a iniciátora. Iniciátor pohybu pak postupně tlačil dlaní do různých částí těla příjemce, který touto vybranou částí v pohybu pokračoval, následuje dráhu energie přijatou od iniciátora. Pak se příjemce buď rovnou plynule vrátil po protisměrné dráze pohybu do původní neutrální polohy těla v stoje, kde zůstal, či nejprve protáhl drahou původního pohybu na dvojnásobnou délku v tomtéž směru a teprve pak se stejnou cestou vrátil zpět. Takto jsem obvykle pracovali zhruba půl hodiny v kuse a během následných reflexivních diskusí měl potom iniciátor říci příjemci, co viděl.

Hned po první serii stimulaci, jste než jsme se ve dvojicích prohodili, nám Min doporučil: *Během cvičení se ptejte sami sebe, jaký je vzduch kolem vašeho těla. Zvířata se orientují a chovají na základě tohoto vzduchu.*

Na cvičení jsme pak pracovali dlouho a několikrát jsme prostrídali partnery. A když jsme ten den skončili, Min nám řekl:

Dnes jsme pracovali na akceptaci a reakci. Vždy je třeba nejprve akceptovat, přijímat. Tělo už pak reaguje samo. Neviditelně...

Nejdříve tedy přijímejte! Když chcete reagovat, měli byste přemýšlet, co to pro vás znamená. Protože reakce je vaše malá osobní historie.

Příštího dne jsme se do Pushing Discussion, teď už se základním povědomím o povaze cvičením, pustili opět hned po relaxaci a už jsme ho ten den neopustili. Během cvičení nás přitom Min zasypával celou řadou pokynů a instrukcí:

Držte pozornost! Když dokončíte nějaký pohyb, neusekávejte ho svojí myslí. Neusekávejte ho vůbec! Držte na něm pozornost. Směr pohybu vytváří ve vašem těle určitou atmosféru. Tu si držte. Pokud váš pohyb skutečně vychází z těla, je to cítit. A cítí to i divák...

Rovněž pak udržujte stále svá chodidla na zemi. Nenásledujte vnější stimulační celým tělem. Když budete držet chodidla na zemi, vaše tělo se může prodloužit.

Když pak takto následujete onu stimulovanou část těla a narazíte na limit, hledejte body, které se můžou hýbat dál, které mohou onen limit překonat.

Face yourself!

Pozornost. Byť neustále přítomný se svým tělem a vnímat jeho pohyb. Cítit změnu pozice z vteriny na vterinu, aniž by člověk ztratil dráhu přijaté stimulace. Bylo to velmi těžké a Min nám opakoval stále dokola ten samý pokyn:

Musíte neustále bděle pozorovat, co vaše tělo dělá.

Znelo to sice jednoduše, ale v praxi se člověk velmi snadno ztratil. Soustředil se jen na jednu věc, na jeden pohyb, na jednu část těla a unikl mu celek. Já sám jsem se tak urputně snažil dostat instrukcím k cvičení, až se mi postupně zcela vytratil jeho smysl. Začal jsem pak během jeho provádění přemýšlet, kde je chyba, a zasekl jsem se zcela na jednom místě. A jediným výsledkem mého přemýšlení bylo, že jsem cítil své tělo čím dál tím méně a každá další stimulace mi přišla stejná a stejně nezajímavá jako ta předchozí. A to, i když jsem vyměnil partnera. Zvaznel jsem, ztuhl a motal jsem se stále v těch samých myšlenkách a pochybnostech, aniž bych vedel cestu ven. Ale asi jsem v tom nebyl sám, protože jednoho dne Min náhle cvičení prerušil a zachmurene nám oznámil:

Panuje zde teď velmi těžká atmosféra. Nálada je velmi tuhá.

Příliš myslíte.

A takhle těžce jste myslíte, i když něco předvádíte. Na jevišti během vystoupení. Ale když příliš myslíte hlavou, stane se z vás toto:... Zmlkl a předvedl zatuhlou neživou grimasu připomínající

člověka, jenž prave spolkl husí vejce. Pak pokračoval:

Publikum vidí, když myslíte. Ale co teď s tím, že? , zeptal se nás spíše recnicky a zahy nam sam odpovedel:

Myslete, OK, ale z vrchu například... a ukázal na prostor asi tak deset centimetrů nad temenem své hlavy. Na okamžik pak ztichl, ale v momente dodal:

Myšlení vytváří kolem vašeho těla určitou atmosféru. Když cítíte, že příliš myslíte hlavou, tak prostě hlavu vystavte fyzické stimulaci.

Krátce se po nás pak rozhlédl, ale hned zase pokračoval:

Jsme schopni cítit náladu ostatních lidí. Cítíme, jak myslí. To je úžasná schopnost!

Tahle nálada pak vyzařuje i z umělce na jevišti... Tanečníci tohle často vědí, ovšem nevědí, jak trénovat.

Toto je ten způsob: Musíte vidět sebe sama! Podívat se na sebe! Čelit sobě samým! (angl.:face yourself!).

Řekl a jasně přitom naznačil, co má na mysli, ostrým gestem napnuté dlaně před obličejem. Do toho pokračoval:

Myslím, že už jsem vám říkal o bdělosti - vědomí sebe sama (angl.: awareness). Lidé, kteří se koncentrují pouze zevnitř, jsou takovihle: , opet se ztasil a ukázal nepřítomnou až mrtvolnou grimasu podobnou té předchozí.

To je velmi hluboká vnitřní koncentrace. Ale v ní pak zmizí zvuk, zmizí lidé kolem, zmizí všechno,... Ale toto všechno existuje!

To zvolal silným hlasem a nechal nás pak chvíli plout ve vlastních myšlenkách.

Příroda a farmaření

Prace na poli a vekera cinost pojici se k polnohospodarstvi byla v Hakušu nasim dennim chlebem. Skrze workshop jsme se stali plnou soucasti zivota na misni farme i hlavni pracovni silou. Co jsme pomahali vypěstovat, to jsme jedli. A zároveň jsme podávali pomocnou ruku pri prodeji farmářských produktů, které místní tři muži dodávali do sítě menších obchůdků a na lokální trhy. Slo prevazne o ryzi, ruzne druhy zeleniny, jedlé kaštiny a vejce. Vse v bio kvalite. Farma Body Weather i Tokason se striktně vyhybaly veskerym syntetickym chemikaliiim i geneticky modifikovnym plodinam. Zároveň se pak většina prací vykonávala ručně s využíváním jen základních strojů jako jsou třeba motorové pily, křovinořezy či typicky japonské malé přepravní dodávky.

Kdo chtel, pro toho mohl den zacit az kolem osme rano, kdy byla spolecna snidane. Ovsem, vetsina z nas vstavala uz brzy pred patou. Kdo byl clenem kuchynskeho tymu pro ten den, ten sel varit snidani, a zbylá většina bezne vyrazela na zeleninova pole k rannim skliznim. A ty byly opravdu svěžím odlehčením a velmi poetickým začátkem dne kontrastujícím pak s vážnou prací ve workshopu.

Nez vyslo slunce, byl jeste chladek a nad poli se casto vznasela jemna mlha. Vzduch byl v hky a prosyceny vuni zeleniny a uprostred záhonků vládl svěží ranní klid. Kolem visela rajčata, okurky, cukety, fazole, a člověk slyšel jen jemne bzučení hmyzu a křupavé zvuky utrhané zeleniny. Byla to opravdová symfonie ticha a velmi vzácné chvíle klidu, protože později, kdyz zacalo palit slunce, rozeznel se prostorem zpev cikad, který pak behem dne nabyl takove intenzity a hlasitosti, ze v něm ostatní hudební detaily japonského venkova lehce zanikly.

Po sklizni, jeste pred snidani, rada z nas pomahala farmarum cistit a balit do sacku zeleninu k prodeji. Byla to precizní a jemna prace, nebot japonci jsou znami tim, ze si potrpi na cistotu a estetiku. Zelenina musela být vždy přesně navážená a sáčky úhledně polepené a upravené. Ale čistota nebyla pouze záležitostí v oblasti obchodu. I na samotne farme, ac stare a plne der, se kazdy den vzdy peclive uklizelo a prisne se oddeoval prostor pracovni a obyvaci. Na dvorku pak byla rada ruznych odpadkovych kosu s velmi detailne roztridenym odpadem. Kdo nebalil zeleninu, tridil odpadky, zametal nebo pomahal v kuchyni. Vaření přitom byla opravdová radost. Jídlo bylo vynikající a plné pokrmů a chutí, s nimiž se Evropan běžně nesetká. V jídelníčku se běžně vyskytovala polévka *miso širu*, různě upravená japonská zelenina a houby, a rýže tak výrazné a nasycující vůně a chuti, že by ji člověk mohl jíst i samotnou.

Tradiční japonskou kuchyni harmonicky střídaly pokrmy odpovídající osobním i národnostním preferencím těch, kteří právě sloužili v kuchyni. Avšak vždy se vařilo zdravě a tak, aby chutě vyhovovaly většině. Nutno přitom říci, že větší část japonských kuchyňských ingrediencí se dá v Čechách nalézt jen v obchodech se zdravou výživou a požitek z požívání s úctou opečovávané zeleniny v bio kvalitě, již člověk sám pomáhá vypěstovat, se dá jen těžko vyjádřit slovy.

Po snidani nasledoval workshop, který trval ctyri az pet hodin a po kratkem obede se slo opet na pole za prací, kde jsme vetsinou zustavali až do vecera. Zhruba po třech týdnech workshopu se však tento režim obrátil:

Odpoledne a ráno proudí jiná energie. , řekl nám k tomu Min.

Ráno jde o mužskou energii Jang, odpoledne pak ženskou Jin. Je dobré, když si zkusíte práci ve workshopu v obou částech dne.

Prace a workshop se tedy posléze prohodily a my jsme po rani sklizni a snidani slí zas rovnou na pole.

Pleli jsme zahonky se zeleninou nebo se brodili v teplem bahne ryzovych polí a cistili okoli mladych ryzovych klasku. Nekdy jsme natahovali vlasce nad záhony s kukurici, jako ochranu pred vranami a jindy jsme zas orezavali jedle kastanovniky nebo sbirali ze zeme jejich pichlave slupky. Nekdy prisel cas na hnojeni polí, jindy zas na vypomoc susedum pri peci o japonske houby sitake. Prace bylo vzdycky dost a nezridka se pri ní otevrel prostor k zajimavym konverzacim nejen s Minem, ale i se tremi stalymi farmari-umelci.

Farmers-artists

Jedním z těchto farmarů byl Kazu. Měl roztomily clovicek, kreslil a tanecník, který ale postupně zcela opustil jeviště a začal se plně věnovat zemědělství. To se mu nakonec stalo obživou i vnitřním naplněním. Do Hakushu pry kdysi přišel, aby zjistil, co je to tanec. A teď, po sedmácti letech, stále hledá.

Jednoho dne mi řekl, že v procesu hledání tance je péče o rostliny velmi důležitá a k tomu poznamenal:

„Každá rostlina otevírá své květy odlišným způsobem. Ten pohyb můžeš vidět. Stejně je to se zvířaty. Když se o ně staráš, když s nimi trávíš svůj čas, cítíš je skrze své tělo.“

Zmínil jsem se mu pak o svém domově. O našem malém hospodářství v severních Čechách. O ovčích, kozách, králicích, husách... Na to odpověděl nadseným zvoláním:

„Oh, takže máš velmi dobrou zvířecí paměť!“

Dlouho jsem tomu výroku nebyl sto porozumět. Ale teď už vím, co tím myslel...

Druhým farmářem byl Tamai, muž ve středních letech mající na starosti hlavně ryži a slepice. Mimo jiné byl ale také stále veřejně aktivním tanecníkem, vystupujícím na různých místech zeměkoule.⁴ Povídal mi o tom, jak přísné a intenzivní byly Minovi workshopy před dvaceti lety, kdy Min sám byl ještě poměrně mladý a v plné fyzické síle. Workshopy byly tehdy pry i několikaměsíční. Účastníci při nich bydleli po celý čas ve stanech a v rámci některých cvičení měli za úkol přežít i týden v samotě v divočině jen s přikryvkou a s balíčkem susenek. Vyprávěl mi i o naročném cvičení MB („embí“), s nímž jsme se měli ještě v rámci workshopu sami setkat, a že kterého pry dříve lidé odcházeli na smrt vyčerpaní a plní puchyru i krvavých mozolů po celém těle. Podle jeho vyprávění se to celé zřejmě podobalo spíše tréninku bojových umění než tanci.

Posledním farmářem pak byl Keishi, architekt, který před deseti lety přišel do Hakushu vyzkoušet si práci v zemědělství a už tam zůstal. Když jsem se ho jednou zeptal, co ze ho na farmářství tak upoutává a jaké je jeho vlastní souzení s ostatními farmáři i s proudy návštěvníků a dobrovolníků přijíždějících každoročně na farmu Body Weather, odpověděl mi:

„Když jsem v polích, jsem sám a můžu se rozplynout. Ale když jsem s někým druhým, musím se starat o něj i o svojí osobnost. Neustále musím celit sám sobě...“

Po této odpovědi utichl.

S Minem samotným jsem prvního roku měl možnost na farmě pracovat jen zřídka, a to až ve druhé polovině workshopu, kdy se přiblížil farmou poradáný tanecní festival a my všichni jsme se plně zapojili do jeho příprav. Do té doby však Min převážně pečoval o svoji vlastní pole na horské farmě Tokason, kde s ním bydlela jen malá část účastníků.

Před festivalem však Min zůstal v Hakushu a všichni společně jsme se vrhali na úklid a čištění podíi a jejich okolí. V té době nám Min jednoho dne rozdál srpy a než jsme se rozesli za kosením trávy kolem lavic hlediste, řekl nám:

Nástroj je prodloužením těla. Farmáři a dělníci vědí, jak nástroj používat za minimální spotřeby energie. To je velmi chytré.

Pak uchopil jednosměrnou japonskou ruční pilu na dřevo, naznačil pár tažných pohybů směrem k sobě a s mírně rýpavým tónem vysvětloval jedné menší skupince složené ze zástupců západu:

Naše pily musíte tahat. Naše kultura je spíše o přitahování. Vaše kultura je, myslím, více o tlaku.

Vyrhávali jsme potom bambus z okolí podía a sbírali větší větve i trouchnivějící klady padlých stromů. Ty jsme rozřezávali a davali na hromady rovnoměrně rozmístěné po prostoru. Podle Minových instrukcí jsme tak vytvořili malý biotop a budoucí domov i spizirnu jednomu dřevokaznému druhu hmyzu, který tak dostal možnost se v hromadách uhnízdít a nenapadat zdravé stromy.

Když tu budou růst stromy, přiletí další hmyz, za ním ptáci a celé to tady ožije..., dodával k tomu Min s radostným tónem v hlase.

Když si pak povsiml, že mnozí z nás nepřistupují k práci zrovna příliš houzevnatě, svolal nás

---

⁴ Tančil mimo jiné i se známým českým hercem Jaromírem Javorským a já sám jsem ještě před workshopem navštívil jednu jejich představení v divadle Husa na provázku v Brně.

vsechny dohromady a vyzval nas:

Dobrý farmář je rychlý farmář! Když něco nestihne, musí často čekat celý další rok, aby to dodal. Neztrácejte svůj důležitý čas! A zapojte se, prosím, aktivně do organizace práce. Používejte své tělo a nebuďte používáni jen jako nějací nemyslíci dělníci.

It starts with faith

Behem práce, když jsem se dotýkal rostlin nebo když jsem se rozhlédl kolem sebe po lese a polích, často jsem přemýšlel o tom, co mi řekl farmař Kazu. Ze při hledání tance je důležitá péče o rostliny. Ptal jsem se přitom sám sebe, jaký je vztah mého těla a přírody. A jednou pak, když byla příležitost, položil jsem tutez otázku i Minovi. A ten mi odpověděl:

Příroda je náš původ. Pocházíme z přírody.

„A jsou v našem těle rostliny? Je v lidské paměti stádium rostliny?“, ptal jsem se dál.

Ano, na úplném začátku. , přitakal Min. *Všechn život vychází z malého vajíčka, z malé buňky. Tam jsme všichni stejní.*

A v paměti lidstva jsou rostliny určitě. Vsa se podívej na pohádky. Tam je spousta lidí a bytostí vycházejících z rostlin.

„A ty myslíš, že muzu rostliny najít i ve svém vlastním tele? Jak?“, zajímal jsem se dychtivě.

Začíná to vždycky vírou. , odpověděl Min. *Ovšem, v lidské paměti, vnitřní paměti DNA, je uložena historie celého života. Jsou tam zvířata, rostliny...*

„A proč je důležité starat se o rostliny, pečovat o ně?“

Je důležité jim rozumět, jelikož rostliny jsou naší součástí. Když jim porozumíme, porozumíme sami sobě. , řekl Min a na malý okamžik umlkl, jakoby přemýšlel.

Každá rostlina má svůj důvod proč je tady... , řekl pak. Je důležité porozumět proč rostliny rostou. Proč rostou právě tak a tak, proč se rozprostírají určitým způsobem. Nemůžou se hýbat, ale rozpínají se... A přitom zůstávají na jednom místě. Proč?

Na okamžik se zamyslel. A pak, jakoby diskutoval sám se sebou pronesl s neskrývaným zájmem v hlase:

Někdy se hýbou, třeba nektere druhy v Africe pomocí větru. Nebo řasy v moři. Představ si: Rasy žily v moři a přemístily se na souš...

„A proč je důležité rozumět rostlinám ve vztahu k tanci?“, ptal jsem se dál.

Tanec je život. , odpověděl Min. *To proto říkám, že tanec musí zůstat navždy. Tanec je MŮJ život, takže je pro mě důležité rozumět jinému životu.*

Příroda proudí a my nemůžeme tenhle proud zastavit, nezávisí na nás. A pokud si myslíme, že můžeme, pak bychom měli asi odejít na jinou planetu, řekl v tu chvíli s nádechem ironie a zasmál se.

„Ale můžeme alespoň ten proud pozorovat, jak je to jen možné, ze?“, doplnil jsem.

Ano, přitakal Min.

„A jaký smysl má vlastně být zde, v tomto těle?“

Hmmm... , zamyslel se Min. Probíhá zde závod. Ten závod sám je smyslem. Zvířata jsou součástí tohoto závodu a následují ho. Ovšem čas zvířat teď končí. My možná zmizíme také...

Chvilu jsem v sobě nechával ta slova dozít. A pak se mi před očima opět objevil Kazu a jeho "hledání tance". Co vlastně hledá, říkal jsem si, že to po sedmnácti letech ještě nenasel.

Nenasel, ale přitom ho něco vytrvale udržuje v procesu hledání?

Zatoužil jsem v tu chvíli po okamžitém rozlústení tehle hadanky a zeptal jsem se proto Mina přímo:

„Co je to tanec?“

Já nevím, odpověděl Min, *Tanec je neviditelný.*

„Je to to, čemu říkáš buto?“, hledal jsem napovědu.

Ne, buto je dnes jen móda!

Zachmuril se. Tahle otázka ho tak rozladila, že se chystal odejít. Spěšně jsem tedy dodal:

„Ale říkal jsi, že buto je duch. Rovněž o něm jsi říkal, že je neviditelný...“

Kývnul a pak zamrčel něco, čemu jsem nebyl sto porozumět. Byl stále zachmmureny a ja jsem tedy raději změnil tema:

„Jak často a kde vystupuješ?“, zeptal jsem se a použil jsem přitom anglického slova „perform“.

Já nejsem "performer", já jsem tanečník! , odpověděl temer urazený.

Já tančím, neperformuji-nevyrobím jako nějaká továrna... , doplnil ještě a už mírneji pak pokračoval:

Dnes už nevystupuji v divadlech, ale každé dva týdny odjedu na nějaké místo a tam tančím.

Organizační tým festivalu napsal do programu, že tady vystoupím, ale já nevím, opravdu nevím,

jestli ano ci ne.

„A připravuješ si svůj tanec?“, vyzvídal jsem.

Ne. Já prostě jdu na určité místo a tančím s tím místem., odpověděl Min. *Ale při tanci mám stále publikum v koutku svého mozku. Lidem neunikneš. Jsi tady, tam, a zase tady a oni stále s tebou...*

Zase jsme na chvíli umlkli. A já jsem v duchu přemítal: Rostliny, život, tanec, lidé... A co zvířata? Znovu se mi vybavil Kazu. Tentokrát s jeho zvoláním o zvířecí paměti a s poznámkou, že rostliny i zvířata můžeme najít ve vlastním tele.

Ledacos tedy můžeme v sobě najít..., dumal jsem. Ale je něco, co v tele nalezt nemůžeme? Co je vlastně člověk?

Chvilí jsem přemítal, jak toto téma Minovi předložit, až jsem se nakonec zeptal:

„Mine, jaký je vlastně rozdíl mezi člověkem a zvířetem?“

Já osobně dávám přednost být více zvířetem., odpověděl mi zahadně.

„Ale co máme navíc?“, naléhal jsem.

Už sis sám odpověděl, ne?, odvětil mi tentokrát přísně a otočil se jinam. A tím mi dal jasné najevo, že tato konverzace prave skončila...

Perceptions

Jednoho dne, opet kolem lesního podia, jsem koutkem ucha zaslechl stripek rozhovoru, který vedl s Minem holadsky kungfista Caspar. Slyšel jsem, jak zrovna Minovi říká:

„Studoval jsem bojová umění a tam se stále zdůrazňovala forma.“

Já preferuji nemít žádnou formu., namítl na to Min.

„Ale co struktury v mojí hlavě skrze které kontroluji a ovládám svoje tělo?“, zeptal se Caspar, a já jsem zatím přišel blízko.

Já se jich snažím zbavit., odpověděl Min. *Snažím se být prostředím, nechat prostředí cele vstoupit do svého těla. Při tom jsou struktury na překážku.* A na okamžik se přitom zamyslel a pak dodal:

Moje energie pozvolna vyhasíná. Někdy chci však vyjádřit VELIKOU energii. Jak to jen mohu udělat? Inu, vezmu jí z prostředí a pak jí pustím ven.

„A je možné tuhle energii přijmout také očima?“ zeptal jsem se teď já.

Ano, to je možné. odpověděl Min.

Nebo dlaněmi například..., doplnil ještě.

S očima je to tak, že se přestaneš dívat agresivně, vysvětloval a pro ilustraci ostře bodnul prstem do prostoru před sebou, *A místo toho se začneš dívat takto:...* a naznačil přímkou vedoucí z prostoru před hlavou skrz oko a lebku a pak až kamsi za hlavu.

Mentálně postižení lidé v nemocnicích se takto dívají. Oni jsou absolutně otevření., řekl Min a přitom se jistě v myšlenkách vracel ke svému dávnému zaměstnání, kdy jako mladý pracoval v ústavu pro mentálně postižené.

„A dokážeš vidět růst stromy?“, zeptal jsem se, v duchu si představujíc primy vizuální kontakt s energií přírody.

Ano, dokážu. Každé ráno chodím do svých polí, a když jsem v dobré kondici, vidím růst svou zeleninu.

„Jak?“, zeptal jsem se ohromen, a jen těžce jsem skrýval svou rostoucí dychtivost.

Ale Min se jen zasmál a otočil. Nas rozhovor byl opet u konce.

Po zbytek workshopu jsem pak trenoval tento nový způsob divání, který mě Min naučil, kdykoli jsem jen mohl. A snad největší úspěch jsem zaznamenal při sledování proudící vody. Voda v potocích a rekách pro me tak postupně představala být jen neforemnou pohybující se masou a rozmazanou smouhou na zornici oka, ale začal jsem vidět její detaily, její tvary v ohybech kamenu a její konkrétní a živou krasu.

A stala se mi i ta podivná věc, že jsem začal cítit sílu jejího proudu uvnitř vlastního těla. A to s takovou razancí, až me to napoprvé vylekalo.

Bylo to při jednom mém malém výletu do hor, kdy jsem pozoroval jednu prudkou horskou řeku. Usilovně jsem se koncentroval a má mysl přitom zcela vstoupila do proudu. Ovšem stalo se, že zničeho nic i proud vstoupil do mě. Náhle jsem cítil řeku ve vlastním těle. V hrudi, v hlavě i v samotných konečcích prstů. A ta nahla přítomnost vodního živlu uvnitř me sameho byla pro me takovým překvapením a šokem, až jsem se skoro vydesil a začal se bát, že spadnu rovnou do peřejí a utopím se. Spěšně jsem tedy od té “začarované” řeky odešel.

Nez jsem pak onu novou schopnost v sobe dostal pod vedomou kontrolu a byl zas na pokyn schopen osvobodit své vědomí z vodního proudu, pristupoval jsem k řekám velmi opatrně a nový pohled jsem trenoval jen na mensich a mírnějších tocích.

Intenzivní zkušenosti s novým videním hmotné skutečnosti pak ke mně, kromě řek, přicházely zejména v posvatných prostorách sintoistických svatyn s jejich mohutnými a starými cedry, které jsem v Hakushu často navštěvoval. Při jedné takové noci navštěvy jsem se postavil před kamennou bránu svatyně a v duchu požádal o vstup. A přitom jsem se podíval tak, jak mě to Min naučil. V tu chvíli se přede mnou prostor za branou zavlhl jako tekuté zrcadlo, do něž spadne kapka vody!

„Páni!“, vzdychl jsem tiše v pokorném úžasu. Prisel jsem si v tu chvíli jako v nějaké pohádce či ve fantazijním světě elfů a víl. A zároveň jsem pochopil to zavlhnutí jako malé pozvání ke vstupu. Trosku jsem zaváhal. Ale nakonec jsem vykročil a chystal jsem se do toho kouzelného zrcadla kousek po kousku zanořit. Ovšem magický prostor v mžiku zmizel a pohádka byla pryč. Za branou pak zas jen rostli staré cedry, v malé roklince zurčel potůček a noční svatyně byla klidná, tichá a „normální“ jako vždycky.

Onen nový pohled sebou pak přinášel, kromě nečekaných vizuálních vjemů, i zcela nové pocity. A ty byly mnohdy velmi hluboké. Stalo se mi tak třeba jednoho dne, že jsem se z verandy jídelny díval na jednu vzdalenou horu, do jejíhož vrcholu z mraku vytrvale bily oranžové blesky.

Pozoroval jsem tu úžasnou a unikátní scénérii velmi upřeně téměř půl hodiny. Doslova jsem jí do sebe nasával. A jedinečnost a síla toho obrazu, který se v tu chvíli odehrával ve mně samem, me zasáhla s takovou intenzitou, že jsem nakonec nebyl sto, než plakat. Otevřelo to tehdy ve mně jakousi dosud neznámou komnatu emocí, která zcela pohltila moje srdce.

Je těžké to vysvětlit, ale ty hory a blesky, to jsem byl já! Byly plnou součástí mého vědomí a probouzely ve mně pocity přesahující hranice všeho, s čím jsem se do té doby byl schopný identifikovat. Zakoušel jsem zcela novou formu vlastní existence.

Zkrátka, někde v hlubinách mé duše jsem prožíval sám sebe jako horské hromobití... A přitom jsem jen plakal a plakal...

Intellect

Nový způsob vnímání skutečnosti jsem postupně aplikoval i na další smysly. A například v případě sluchu se mi díky tomu začaly otevírat zcela nové dimenze zvuku a hudby. Začal jsem být doslova zahrnován novými zkušenostmi a pocity.

Ovšem, byl jsem tehdy ještě na samém začátku. A bylo to všechno tak nové a někdy i šokující, že můj intelekt byl z toho všeho pořádně zmatený. V rámci svého běžného uvažování svázaného lineárními parametry logiky jsem si nebyl sto svoje zkušenosti uspokojivě vysvětlit. A přestože jsem už tušil, že něco takového dost dobře ani nejde a že každý takový pokus se podobá nesmyslnému chytání obra pinzetou, stále jsem se o to tvrdohlavě pokoušel. Přeci jen, byl to nakonec hlavně svět intelektu, ve kterém jsem byl doma. V tom jsem byl zvyklý se pohybovat a s tím jsem se většinu času ztotožňoval. A jakožto já-intelekt jsem také chtěl růst a rozpínat se. Chtěl jsem chápat!

Najednou jsem však narazil na své limity. Náhle tu byl paradox! Byl tady princip aktivního příjmu a byla tady realita jednoty všeho co mě tvoří i obklopuje. Popření duality. S něčím takovým si můj intelekt vůbec nevěděl rady. A ačkoli mi takhle nová neuchopitelná realita nebyla v hloubi srdce vůbec nepříjemná, a přestože mě její neznámý a široký prostor přitahoval a vábil, hloupé paradoxy mi pořád vrtaly hlavou. Neustále mě brzdily a od oné nové skutečnosti plně malých zázraků a fascinujících objevů mě vytrvale vzdalovaly.

Chtěl jsem je prorazit, zbavit se jich, vyřešit je. Zkrátka zničit jakýkoli intelektuální problém a probourat hradbu, která mě tísnila. Ale nešlo mi to. A vůbec mi přitom nedocházelo, že problémem nakonec nejsou paradoxy, nýbrž intelekt sám. Intelekt, který neustále něco řeší, všechno rozsekává na kusy a části a který nezastaví svůj běh, i kdyby měl jen nesmyslně hlavou vrážet do neprostopupné zdi před sebou. A to až do té doby, dokud z něj já sám prostě a jednoduše nevystoupím...

„Mine, před dnešní relaxací jsi říkal, že musíme přijímat, ale zároveň dávat. I jindy během workshopu tuhle simultánnost často, i když nepřímo zdůrazňuješ. Ale jak je něco takového možné? Vždyť, jak se můžu nadechnout a vydechnout ve stejný čas? A jak mohu uvidět své vlastní oko? To přeci nejde!“ ,vyrukoval jsem na Mina jednoho dne.

Ty často mluvíš ve verších, jako nějaký básník..., pousmál se Min a úplně mi sebral vítr z plachtet. Doufal jsem, že se budeme přít a diskutovat, ale on se mé urputné honby za vlastním ohonem evidentně účastnit nechtěl a elegantně odvedl mou pozornost do jiných, klidnějších vod. *Nemáme přeci pouze dech...*, řekl mile a já jsem značně znejistěl.

Když se budeš dívat tak, jak jsem Ti řekl, otevře se Ti cesta k novému vidění skutečnosti. Budeš moci vidět třeba bubliny. Nebo tečky...

„Jako impresionisté?“ , otázal jsem se teď už krotce a tiše.

Ano, třeba. prítakal Min.

„Já vidím vlny, je to možné?“ , dodal jsem nesměle.

Ano, dobře, to je možné. , souhlasil Min. *Je to trošku psychedelické, ze?*

„To je.“ , vydechl jsem. „I trošku strašidelne. Posledně, když jsem stál před branou svatyně, zahýbal se přede mnou její vnitřní prostor jako hladina vody.“

Óhóhó!, zasmál se Min potěšeně.

„A když jsem se tímhle pohledem, o kterém mluvíš, díval na vodopád, začal jsem vidět konkrétní vodu. Viděl jsem její detaily a krásu. Ale chtěla mě vtáhnout so sebe a já jsem se vylekal a ucukl. A ztratil jsem ji.“

To je jen otázka cviku., odpověděl Min stručně a já pokračoval, teď už dychtivý říci mu úplně všechno:

„A když jsem potom hrál na flétnu u řeky, slyšel jsem z vody stejné tóny, jako z nástroje...“ Vyzrazil jsem ze sebe nadšeně a čekal další vysvětlení nebo povzbuzení, ale Min už se v tu chvíli jen zamračil a odpověděl stručně:

To vždycky záleží na stavu těla.

A na to se už jen otočil a zvedl se k odchodu. Byl konec pauzy. Museli jsme se vrátit zpět do práce.

MB

Po zhruba dvou týdnech workshopu prislo narocne a farmarem Tamaiem predesilane cviceni s nazvem "MB". Ta zkratka se vetsinou preklada dvema zakladnimi zpusoby: "Muscles and bones" (Svaly a kosti), a "Mind and body" (Mysl a telo). A jak už tyto dva významy napovídají šlo v jedné rovině o velmi tuhý fyzický trénink, v druhé však o hlubokou práci s vlastním vědomím vedoucí k energetickému vyprázdnění sebe sama a k sjednocení těla a mysli.

V praxi se jednalo o serie rozlicnych skoku, otocek, podrepu, tanecnich kroku i nepreberne mnozstvi cviku na koordinaci a rytmus, pri jejichž provadeni jsme byli tlaceni k maximalnimu nasazeni a k plnemu zapojeni všech částí tela.

Ucili jsme se tak prekonavat vycerpani, fyzickou bolest i mentalni pnuti plynouci z osvojovani si novych pohybovych struktur, ale zároveň i posilovali koncentraci a rozvíjeli bdělost. Zdaleka zde přítom nešlo o výkon, ani o dosahování určité mety jako ve sportu, ale v popředí stál vždy samotný proces práce. A to přestože se to zvenčí opravdu podobalo spíše sportovnímu treninku, kdy jsme za neustaleho Minova hecovani a za opakovani stale stejne hudby z přehrávače, byli vedeni k presnemu provadeni cviku s vyuzitim maximalni mozne energie. Bez jedine pauzy, hodinu v kuse, znovu a znovu. Min nás přísně talcil k co nevyššímu nasazeni a behem toho nas zasoboval radami a pokyny, jak udržet svou mysl svěží a bdělou. Umět i v podmínkách nejvyššího vypětí a fyzického utrpení cítit radost z pohybu, vnímat svět kolem sebe a prožívat svobodu tance, to bylo podle všeho tou opravdovou metou cvičení MB.

Nebylo to snadné a mnozí z nás si sahalí na dno. Ovšem těžko by koho napadlo si ztěžovat, když jsme slyšeli, jak tento trénink vypadal v době, kdy s ním Min v osmdesátých letech začínal. MB tehdy s cvičenci provadel v plnem nasazeni v trihodinovyh cykleh bez prestavky. Lidem prý tehdy casto vycerpanim i zvraceli. Ovsem, jak říkal Min, díky tomu pak byli absolutne prazdni a nejlepe pripraveni pro relaxacni cviceni, které zpravidla následovalo.

Simple must be beyond

První den většina z nás započala predevsim s tím, jak se naucit zakladni strukturu cviků: zakladní

kroky, jež bylo třeba provadet bezchybně a v požadované rychlosti. Min byl ze začátku milý a trpělivý a při jedné menší sérii pohybu na koordinaci, kdy jsme dostali jiné zadání pro ruce a jiné pro nohy a kdy jsme se zoufale potýkali s vlastní nemotorností, nadšeně nás povzbuzoval: *Jakmile jednou chytíte ten kód pohybu, máte ho navždy!*, volal na nás.

Když jsme však konečně byly schopny daný cvik správně provést, Min zas zpřísněl a okamžitě přišel s doplňující instrukcí:

Jakmile jednou získáte jistotu v určitém pohybu, zvětšete ho!

Pokračoval potom ve svém hecování a my jsme se za upenlivých bolesti svalů snažili dostat jeho pokynům a stále se zvyšujícím nárokům na energetické vydání. Vída přitom naše ztrápění obličejem, Min na nás zavolal:

Nepředstavujte si těžkou práci! Představujte si ji lehkou! Buďte přátelští ke svým svalům!

Ale práci samu si nejednodušte!, volal na nás překřičujícím hlasem, ale pak ji sám na moment ztišil a normálním hlasem doplnil:

Starší lidé říkají: "Jednoduché (angl.: Simple) je dobré..." Nesouhlasím! Když to budete dělat jednoduše, zlenivíte. Jednoduchost musí být ZA TÍM (angl.: Beyond)!

Myslíte si, že publikum si říká: „Ó, jak jednoduché, jak krásné!“? Nemyslím si. TO JEDNODUCHÉ MUSÍ BÝT ZA TÍM!

Poslední opakovanou větu na nás, při našem hopsání, zavolal se zvláštním důrazem, znovu pustil hudbu a my pak dál pokračovali v překonávání vlastních limitů s o to větší vervou. Leckdo z nás se však často ocital na okraji svých možností. A v takových okamžicích se Min někdy začal smát a prohodil k nám vzdusně:

Hej! Překážky vytvářejí možnosti!, a s úsměvem nás vyzval, ať zabereme ještě o trochu víc.

Ovšem smát se potom přestal v momentě, kdy si všiml, že s některým cvikem zapojíme víc než je třeba a nebo začneme polevovat ve svém snažení. Při jedné takové příležitosti k nám pak pronesl s vycitkou v hlase:

Pokud něco nedokážete udělat, pravděpodobně byste se měli vrátit do svého dětství. Děti mají mnohem širší možnosti. Tam můžete vidět svobodu. Tam uvidíte svoji vlastní svobodu.

Naše úsilí gradovalo a začínaly být vidět pokroky. Ovšem později, kdy jsme kvůli pozmeněnému harmonogramu dne nejednou začínali workshop velmi brzy ráno, Min nám po chvíli našeho zaplání, vesele oznámil:

Vaše nohy jsou teď mnohem pohyblivější. Ale ne tak váš mozek! Musíte hýbat víc svým mozkem, propojit ho s pohybem!

A záhy nato přišly různé cviky s množstvím pohybu ve vertikále, při nichž nás Min dále instruoval:

Pekně nahoru a dolů. Udržujte tento pohyb tak, jako se farmáři starají se o svou zeleninu.

A chtěl nám v tu chvíli jít příkladem a cvik nám předvést, ale v rozsáhlejší demonstraci ho zastavila pochroumaná noha. Zabrzdil tedy a řekl:

Vaše těla jsou stále na vzestupu, mé už však teď klesá...

Zasmál se pak v mírné omluvě, ale hned na to nás zas popohnal k práci a k ještě vyššímu skokům.

Festival trval déle než týden a proběhlo na něm dohromady asi dvacet představení, z nichž většinu tvořila taneční sóla. Ta, která na mě tehdy nejvíce zapůsobila jsem si detailně zaznamenal. A často to pro mě byla opravdu velmi nevšední a zcela nová zkušenost. Ještě dnes, pročítaje si své zápisky, běhá mi občas mráz po zádech...

Deník 11.-15.8.:

Tanabe a Takejuči

Dnes vystupovali dva starší tanečníci - studenti Hijikaty z Minovi generace. První byla Tomomi Tanabe v představení odehrávajícím se v pravé poledne a za šilného vedra na samotném okraji Hakušu. Tanabe v něm nejdříve procházela s paraplíčkem po silnici, pak slezla po svahu do příkopu, tam vzala akvářko s rybičkou a různými oklikami přišla až k divákům, kde akvářko i rybičku vylila do plechového lavoru. A do tohoto lavoru pak náhle a zprudka dupla. Vlastně se nic moc nedělo, jenže tohle nic moc nedělení trvalo asi hodinu a půl. A po celou tu dobu se v té ženě úžasně manifestoval duch malé holčičky. A to, ač jí samotné už je jistě přes šedesát. Osobně jsem vnímal její výstup jako jednu dlouhou dětskou písničku a dodnes, když si na ten tanec vzpomenu, tak tohle holčičí broukání načechrané magickým cinkáním větrné zvonkohry visící na domě opodál, slyším. A když tehdy dupla do toho lavoru, bylo to na oplátku, jako by do mě střílili brokovnicí.

Během představení jsem tu ženskou různě proklínal, smažil jsem se na slunci, usínal, ale nakonec mě tímhle zakončením tak převrátila naruby, že jsem měl pocit, jako bych si na sebe obléknul zcela cizí kůži a za Boha nevěděl čí. Po představení jsem pak Tanabe dlouho pokradmu pozoroval. Chodila divně, dívala se divně a vůbec, vypadala jako jakási zestárlá asijská Ofélie těsně po vyslechnutí zprávy o smrti Hamleta. Opravdu podivná osoba...

Druhý tanečník byl Yasuhiko Takejuči, Minův přítel a starší vyhublý šedovlasý pán vystupující na water stage. Water stage byl velmi zvláštní a unikátní prostor. Šlo o zhruba patnact metru širokou a neco nad kotníky hlubokou plechovou vodní nadrž pětiúhelníkového tvaru, kterou tam kdysi instaloval jeden slavný japonsky sochar jako podium pro festivalova vystoupení.

Představení vypadalo tak, že Takejuči ze začátku chvíli chodil v kabátě kolem podia a hrál si se svým odrazem na hladině. Byl to poetický obraz a na mysl mi v těch chvílích vytanul Hemingwayův „Stařec a moře“. Pak však vlezl Takejuči pomalu do vody, zamrskal se tam jako kačer, a náhle bylo po všem. A opět to celé trvalo přes hodinu. Nevím, nijak zvlášť mě tohle představení nezaujalo, ale dost možná jsem byl už asi moc unavený. Přecijen, Tanabe mi dala opravdu zabrat.

Mnohem zajímavější mi však přišla reflexivní diskuse asi hodinu potom, co představení skončilo. Shromáždili jsme se opět mezi kaštanovníky a byl tam Takejuči ve svém klobouku, dále jakýsi profesor filozofie z Tokia pověřený moderováním diskuze a Tomomi Tanabe, která seděla schoulená na lavičce a koukala kamsi za obzor. Jedna účastnice workshopu, Máša z Ruska, se tam hned na začátku trošku neomaleně zeptala paní Tanabe, co tím svým výstupem vlastně chtěla říci. Tanabe se na ní podívala úzkostným pohledem a jako malá smutná holčička jí odpověděla: „To přeci bylo v tom tanci...“

Máša na ní koukala nechápavě a v tu chvíli se náhle ujal slova Takejuči. A ten pak dlouho mluvil svou mateřštinou s kamenným a přísným výrazem směrem k Máše, která však z jeho promluvy nerozuměla ani slovo. A když skončil, velmi rozpačitá překladatelka řekla Máše téměř šeptem a jakoby stranou jen: „On říká, že je velmi neslušné, ptát se tanečníka, co svým tancem myslel.“

Pak jsem si však vzal slovo já a vzpomínaje na Takejučiho představení, zeptal jsem se ho:

„Prosím, jaká je role přírody ve vašem tanci?“

Takejuči se rozpovídal a překladatelka se snažila seč mohla, aby mi jeho slova stíhala tlumočit:

„Prostředí neustále hraje. Když tanečník zmizí, hraje se dál, přičemž hlavním aktérem je příroda. Když vystupuji, dávám přírodě její chvíli. Nemusíte se přitom dívat na mě. Můžete se dívat na prostředí a cítit něco ve vzduchu. Já se snažím své prostředí nevyrušovat a dávám na jevišti svoje nevědomí.“

„Hledáte tedy určitou jednotu s prostředím?“, ptal jsem se dál. „Snažíte se ztratit sebe sama nebo prostě jen nebýt násilný a prostředí nevyrušovat?“

„Je to o akceptaci.“, odpověděl Takejuči. „Snažím se přijímat okolí a ztratit svoji existenci. Pak se stávám prostředím. Byl jsem sem vložen, poslán (angl.: I was given here). Je to jako s narozením...“

„A jaký je rozdíl mezi Vaším a Minovým přístupem k umělecké práci?“, zněla má poslední otázka.

„Min jde neustále dovnitř a ven.“, odpověděl Takejuči. „Já se snažím dostat blíže k jádru věci. Ze shora dolů.“

Už jsem nic neřekl a přemýšlel jsem. Tahle jeho odpověď mi nebyla příliš jasná. Při první příležitosti jsem se pak tedy zkusil zeptat Šiho, co tím tak asi mohl myslet. A Šiho mi odpověděla:

„Takejuči je více filozof, jde na to více hlavou. Min je naopak neustále: Tělo, tělo, tělo! Tělesná realita. Pro mě je tak Min více reálný.“

„To, o čem Takejuči mluví,“, navázal jsem ještě, „je mi blízké, a slyším v jeho slovech hodně i Mina. Ale v jeho vystoupení jsem je neviděl. Mluví sice o nerušení prostoru, ale přitom tam měl tak násilné pohyby...“

„Ano.“, souhlasila Šiho. „Dnes bylo hodně silné publikum. Myslím, že ho to vyvedlo z míry...“

(Poznámka pod čarou:

Takejučiho představení mě tehdy opravdu příliš nezaujalo. Přesto však se mi výrazně vrylo do paměti a ona vzpomínka mě neopouští ani teď po dlouhých letech. Jsem stále schopný vidět Takejučiho před sebou, jak stojí nehybně v dlouhém plášti před vodním podiem a vpíjí se do zelené palety stromů a líán po svém boku. Ten obraz má svůj náboj. Má své napětí i hluboký klid. A pestrost barev a i ten nejmenší pohyb prostoru vynikají v mé vzpomínce velmi jasně. Takejuči tam tehdy vytvořil opravdu impozantní formu, která, navzdory zdánlivé nehybnosti, oplývala intenzivním vnitřním děním a hloubkou. A teprve s lety jsem si uvědomil, že ten starý japonský tanečník tam tehdy vlastně prováděl veřejnou meditaci...

S tím, jak jsem s lety pronikal hlouběji do tajů Zenu, jógy a jiných duchovních praktik, začal jsem v onom rozdílu mezi tehdejšími Takejučiho a Minovým přístupem vidět ukázkový příklad dvou nejzákladnějších forem hledání duchovní podstaty.

K vysvětlení tohoto rozdílu si půjčím jednu užitečnou metaforu, kterou jsem kdysi našel u jednoho vietnamského Zenového mistra:

Svět a celá realita je jako moře, kde jednotlivé vlny znázorňují svět fenoménů. Voda přitom představuje jejich společnou duchovní podstatu.

Toto moře má dva základní rozměry: Vertikální a horizontální a člověk, který hledá ducha se podle toho může vydat buď horizontální nebo vertikální cestou.

V prvním případě půjde cestou fenoménů a vztahů mezi nimi. Vztahů mezi lidmi, věcmi, přírodními úkazy atd... A bude přitom hledat to, co v nejhlubších rovinách všechny vlny navzájem spojuje. Jednu s druhou, ale zejména s ním samým. Půjde světem neutuchajícího pohybu a změny, cestou energie, cestou vztahu.

Vydá-li se však člověk vertikální cestou, bude se více soustředit na sebe sama, sebe sama objevovat a uchopovat a hledat to, co ho tvoří a z čeho v samotném svém jádru vychází. V jeho cestě nepůjde tolik o vztah s okolním světem. Od toho se bude spíše oprošťovat a odtahovat a půjde cestou formy, samoty, nehybné stálosti a klidu.

Jsou to dva různé přístupy. Ovšem vedoucí tamtéž. Protože to, co všechny vlny spojuje, i to co je tvoří je nakonec jedna a táž substance: Voda.

Tyto dvě cesty se vzájemně kombinují a doplňují, a navzdory tomu, že jedna je obvykle převládající (a to ať už jde o určitou kulturu, skupinu, pohlaví, jedince či třeba jen o určité období života či situaci), je v ní vždy přítomný alespoň kousek té druhé. A nakonec jedna druhou vždy objeví a vzájemně se prolnou. Tak jedinečně se cesta člověka stává kompletní.)

Šiho

Je patnáctého srpna a to je v japonské historii důležité datum. Je to den, ve kterém v roce 1945 vyhlásilo Japonsko kapitulaci. Při tomto dnešním výročí vystoupila Šiho v Minově choreografii.

A byl to neuvěřitelný výstup! Když na její sólo vzpomínám, znovu se mi rozevírají zornice a ústa v němém údivu. Mé emoce jsou přitahovány tou vzpomínkou, ačkoli tělo se mi kroutí odporem. Byl to tak silný obraz, že nebylo vůbec snadné ho do sebe přijmout.

Co byla zač ta zvláštní bytost, jakoby ze starých časů, kterou mi Šiho ukázala? Strašidlo z Erbenových pohádek? Nebo návštěva z podzemí?

Na začátku výstupu se Šiho za zvuku hudby Dereka Baileyho svíjela v podzemním domku, jakoby právě vstávala z hrobu. A cloumána proudy vnitřní energie se pomalu plazila na slunce. Uvnitř domku, v temném koutě, ji zatím s kapucí na hlavě a s velmi, velmi vážnou tváří bedlivě sledoval Min. Vypadal přitom jako nějaký temný mistr hlídající svého učně při sestupu do podsvětí. Později při reflexivní diskuzi k tomu Min prohlásil: „*Musel jsem tam být, měl jsem za ní zodpovědnost.*“

Šiho tančila na střeše domku s do špičky seříznutým bambusem a jako z poraženého mrtvého vojáka z ní v plynulých návalech tekly proudy němého a zoufalého vzteku. Cítil jsem z toho hrozbu. A jakmile pak bambus zahodila, působila náhle jako nějaká mocná čarodějnice těsně před odvedením na popraviště.

Šiho šla k místu, kam svítilo slunce a když procházela kolem mě, byla bílá jako stěna. Vůbec jsem ji nepoznával. Pot z ní tekli proudem, aniž by zdánlivě dělala cokoli fyzicky náročného. Ovšem zdálo se, jakoby do jejího těla vstupoval jiný, mnohem větší tvor, který se skrze ni snažil procpat na svět. Občas jsem měl pocit, že Šiho musí tou obrovskou energií nutně explodovat.

Vnímám jsem její zoufalou snahu udržet tu sílu pod kontrolou, a když jsem se jí na to později ptal, řekla mi k tomu jen:

„Bylo to velmi těžké. Všude byli lidé. Chtěla jsem se podívat na oblohu, ale nemohla jsem. Lidé byli velmi blízko... A do toho jsem stále musela poslouchat tu hudbu i prostředí...“

Nakonec se Šiho krátce zastavila na slunečním plácku před podzemním domkem dívajíc se do oblohy a tam po chvíli také svůj výstup ukončila: Spěšně se uklonila a utíkala rychle z dosahu lidí. Za dvacet minut sice přišla zpět k diskuzi, ale byla tak vyčerpaná, že nebyla schopna slova. A jakmile měla něco říci, okamžitě se rozplakala. A já jsem plakal s ní... A slza mi pak ukápla i následujícího dne, když jsem jí za představení děkoval.

Min

Ten rok nakonec vystoupil i Min ve svém solu na vodním podiu. A bylo to představení, které ve mne zanechalo tak hluboke stopy, že kdybych ho tehdy nevidel, dost možná bych ani nepsal tuto knihu.

Deník:

...už půl hodiny před začátkem diváci postavali a vyckávali na ostrém slunci mezi rýžovými poli kousek od místa, kde na placku vysekaného housti stala water stage.

Představení se posunulo o tři hodiny, protože podium mělo naprasklou stěnu a přes noc vyteklo. Chvilku to trvalo, než ho farmari zas naplnili přívodem vody ze sousedního potoka a než z hladiny zmizely bubliny. Teď bylo opět krásně čistě a lesklé a vypadalo jako velké plechové zrcadlo.

S odvoláním na tohle zpozdění se lidé později Mina ptali, proč je pro něj podium tak důležité. On na to ale řekl jen: *Pro mě to není podium.*

Když jsme byli konečně puštěni na sva divacka místa na naspech hlíny a v trávě mezi stromy, Min už ležel ve vodě a z reproduktoru hrála jedna populární píseň osmdesátých let v Itáličtině.

Kolem krku měl Min smyčku lana, za kterou byl asistenty pomalu tažen z jednoho konce podia na druhý. Když ho pustili a když jeho tělo samo docestovalo až k plechové hraně jeviště, vstoupil na podium Minuv syn s pomocníkem a v tichosti odtáhli Mina za ruku doprostřed vodní plochy. Pak ho chytili za nohy a ruce, mirně zvedli a za hlasitého splouchnutí jeho tělo dvakrát hodili zpět do vody. Ten akt připomínal házení mrtvolky do hromadného hrobu.

Když oba odešli a hladina se opět uklidnila, Min se začal pomalu probouzet a ztuhle a kostrbatě se napřimoval do kleku, s hlavou a obličejem nataženými k slunci. Celá jeho kůže se naplnila do extrémní krece a prostorem zazněl němý, ale neuvěřitelně hlasitý a intenzivní, do sebe uzavřený výkřik. Dodnes, když si na tenhle moment vzpomenu, zmocňuje se mě pocit, jako by moje vlastní kůže a nitro byly velkou silou roztahovány do všech stran, ale přitom se zároveň velkým tlakem stahovaly zpět.

Min pak válel sudy, běhal z jednoho konce jeviště na druhý, hýbal se velmi pomalu i velmi hbitě a než jsem se stačil vzpamatovat, byl konec představení.

Znovu se spustila hudba a Min se klaněl jako nějaký zestárlý egoistický šoumen, co se právě zbláznil. Byl stále ve své roli, kterou jsem ale nebyl sto plně identifikovat. Zvíře v lidském těle? Šílený žádostivý stařec z okraje společnosti? Záhrobní duch v živé hmotě? Mimoszemšťan? Nevím. A když se ho na tu postavu potom ptali, jediné co k tomu řekl bylo: *Ta osoba už odešla. Nejsem ani unavený, protože to byl někdo jiný.*

Těsně po skončení představení jsem nebyl schopen slova. Jakoby mi Min ukradl jazyk. Neochota až znechucení k jakémukoli, i vnitřnímu slovu, se mě pak držela ještě skoro dvě hodiny. Celé představení jsem krom onoho výkřiku nijak zvlášť neprožíval, ale po celou dobu jsem cítil ve vzduchu atmosféru, jako by někde daleko zněly prostorem tibetské mísy. Jakmile pak Min zmizel za blízkými stromy, stalo se, že se tyhle mísy přiblížily a vstoupily mi do těla, ve kterém jsem začal zevnitř cítit jemné, ale těžké vibrování.

Reflexivní diskuze byla naštěstí velmi krátká, protože nikdo neměl moc odvahy, krom v tu chvíli velmi nesmělého profesora filozofie, se Mina na cokoli ptát. Většina účastníků vypadala, jakoby právě viděla UFO.

Odešel jsem do přilehlého lesa. Potřeboval jsem být s přírodou. Postavil jsem se na slunko mezi stromy s hustým podrostem a vnímal prostor kolem. Připadal jsem si jako na nějaké zelené plazmatické hostině, kde mými hltajícími ústy bylo celé tělo. Když jsem se vrátil k podiu, nikdo už tam nebyl. Vibrační vlny v mém nitru v tu chvíli začaly oscilovat a to co jsem od Mina přijal, se ze mě začalo soukat ven. Plazil jsem se v trávě, ryl dlaněmi do hlíny a ve velmi silné, ale nebolestivé tenzi celeho těla jsem se nahlé ocitl v potoce. Zcela ponořen do vody jsem pak nějaký čas cestoval proti jejímu proudu.

Když jsem vylezl, jako zvíře, animalně, beze smyslu a plny síly jsem obejmul paletu s cihlami stojící na břehu potoka a vydal jsem ze sebe sérii němých výkřiků jen s občasným pisklavým zasípáním.

Musel jsem vypadat jako ten nejzoufalejší tvor na světě svíjející se obrovskou bolestí, ale byl jsem v duchu šťastný. Celé to bylo ohromně pročišťující.

Když přešly největší vibrační návaly, ještě jsem se nějaký čas cachtal nahý na vodním podiu a slunil se. A pak, s

pocitem enormní lehkosti, jsem odešel na farmu. Má lehkost zmizela, jakmile jsem snědl oběd...

Následujícího dne, během workshopu, přišla v jedné pauze za Minem Katherine a zeptala se ho: „Mine, lidé tady jsou strašně těžcí. Ale ty jsi měl včera v představení tak lehké pohyby! Jak to?“ A Min odpověděl:

Tělo není pouze svými viditelnými částmi. Pokračuje..., řekl a naznačil přitom dlani jakousi vzdušnou vrstvu nad povrchem své ruky...

Positioning

Cvičení Positioning bylo jedním z velkých cvičení workshopu a zasněžovalo nás do mystéria fyzických pozic. Do tvarů těla, který každý měl potenciál zavést člověka do nejrůznějších koutů vlastního já a ukázat mu tolik nepřeborných podob jeho samého, až mohl snadno zapomenout, kdo vlastně je. Či právě naopak, vzpomenout si, čím je doopravdy.

Vskutku, jestli se o těle někdy hovoří jako o prvním prostředí a příbytku ducha, pak cvičení Positioning nabízelo člověku unikátní šanci projít si jeho nespočtem krajín a komnat různých tvarů, velikostí i architektonických stylů, a nabízelo mu spoustu zajímavých překvapení a poznatků. Jen když nechal za sebou všechny své strachy a připoutanosti. Když za sebou nechal své ego...

Bylo to velmi hluboké cvičení. A ačkoli se na první pohled mohlo jevit snadným a banálním, pro mnohé z nás nakonec představovalo tak zcela nový a neznámý svět, že nebylo vůbec snadné do něj vstoupit.

Positioning probíhalo v praxi tak, že nám Min uložil, abysme v rychlých, zhruba tri vterinových intervalech menili jednotlivé pozice těla změnou postavení jeho částí v prostoru - změnou polohy končetin, hlavy, pánve a torza. Stezejním ukolem pak bylo, abychom se skrze každou z těchto improvizovaných pozic snažili sebe sama proměnit ve zcela jiného člověka, jiné tělo. V každé pozici měla být poznat jiná osoba než v té předešlé.

Min nám k tomu zpočátku řekl jen toto:

Pozice vašeho těla mění vaše tělo i vaši mysl.

U té myslí se však šibalsky usmál a dodal potichu, jakoby jen pro sebe: *Možná...*

Snad tak narazil na to, že úspěch v tomto cvičení do značné míry závisel na naší ochotě opustit své rigidní, staré a zažitě mentální pozice upředene z myšlenek a představ o sobě samých a vstoupit do přítomného světa těla. A že právě toto, uvolnění a odevzdání našeho zkonstatěného ega-já, je pravou náplní cvičení positioning.

Be someone else

Nejprve jsme se po skupinkách stavěli na jeviště a za Minova počítání jsme v rychlém sledu vystřídalí vždy 30 různých pozic. Potom jsme dělali totéž ve dvojicích, kdy jeden z dvojice provádel cvičení, zatímco druhý ho pozoroval. Po skončení jedné série měl pak pozorovatel říci cvičimu, co videl.

Byla to pro nás velká změna oproti ostatním cvičením. Zejména co se týče rychlosti. Změny pozic totiž probíhali v takovém letu, že snad nikdo z nás zpočátku nebyl sto je svou myslí dostihnout. Hledajíc pak v sobe jinou osobu, uchylovali jsme se často jen k pouhým gestům nebo k omezenému předvedení různých charakterových rysů a poloh sebe sama, kde ne tělo myslí, ale stále jen mysl tělu určovala, čím má člověk být. Takovouto formu "herectví" však Min neschvaloval a neustále nás durazně vyžýval k tomu, abychom ne jen charakter, ale vskutku celé osoby (angl.: Person). Tlačil nás k tomu, abychom se skrze změnu pozice snažili vyměnit celého člověka a nadrželi si stále stejnou osobní identitu.

Člověk-osoba je hlouběji než charakter, než osobnost... , doplňoval k tomu.

Nadržte se v bezpečném prostoru! Vstupte do nitra společnosti, do lidstva! Vrhňte se do společnosti! Spadněte tam! Buďte jiná osoba, jiné tělo! TO je pro mě tanec - opravdu být někým jiným...

Watch your hand. Silently...

V další obměně cvičení positioning jsme se ve dvojici pokoušeli vlastníma rukama vystihnout pozici partnerových rukou v pohybu. Seděli jsme naproti sobě a zatímco jeden člověk inicioval pohyb a vedl, druhý se zrcadlově snažil jeho pohyb následovat. Min přitom neustále zdůrazňoval iniciatorum, že se musejí snažit, aby jejich pohyby byly nové, jinak že se jejich partner začne nudit. A přispěchal i s mentální pomůckou a důležitou radou:

Usekněte si ruce a pak s nimi hýbejte. Pokuste se vytvořit větší vzdálenost mezi vámi a vaším tělem, řekl a při vyslovení slova "vami" (angl.: You), si položil ruku na srdce.

Pustili jsme se do práce a po několikerém prohození partnerů jsme se posadili do kruhu k závěrečné promluvě dne. Tu Min tentokrát věnoval svému vztahu k tanci:

Tanec musí existovat stále!, řekl.

Tanec je mnohem důležitější než já. A tanec, ten je prostě a jednoduše o těle.

Kdo vytváří tanec, ptám se. Společnost? Umělci? Ne. Jedině tělo.

Samozřejmě, že tanec nedokáže vyjádřit všechno. Ale co vyjádřit dokáže?, tak se musíme ptát. V každé části našeho těla je život. Během dne dělá tělo mnohem víc, než si uvědomujete, dělá mnohem více než vy sami!

V tu chvíli se na okamžik odmlcel a pak pokračoval:

V Japonsku máme jednu starou báseň:

Sleduj svoji dlaň.

Tiše.

To je celé...

Na par vterin opět utichl. Pak se rozhlédl po kruhu sedících lidí a znovu promluvil:

Kdysi jsem slyšel o muži, který chtěl spáchat sebevraždu. Těsně předtím se nepřítomně díval na svoji dlaň. Chtěl se potom chytit pod krkem a podříznout se, ale nemohl. Jeho dlaň tam prostě nešla. A tak se ten muž rozhodl žít...

Já věřím v život v těle a s touto vírou tančím.

Nobody wants to die!

Přísti dny jsme se ke cvičení positioning neustále vraceli, ale znovu a znovu se nám nedarilo dostat Minových pozadavku. Min nad tím často jen nevernicne kroutil hlavou:

Možná prostě jenom nechápete proč..., ušklíbal se někdy v údivu i pohoršení.

Nezřídka se však na nás už i rozcílil a v takových chvílích nám nezbylo, než jen sklonit hlavu a stydet se za sebe a za sva omezená ja, která jsme nebyli sto překonat.

Vy všichni tady si myslíte, jak jste jedineční, rypal do nás,

Ale přitom každý, jak tu jste, mi někoho připomínáte. Jsou to neustále podobná těla. Vše se opakuje. Já například jsem sám sebou znuděn, proto se neustále snažím být někým nebo něčím jiným, poznat jinou existenci, říkaval nám podrazdene.

Nakonec se však Min vždy zas uklidnil a znovu a znovu nám trpělive opakoval zadání cvičení a své instrukce. Ovšem v den, kdy jsme cvičení Positioning provadeli naposledy, tomu bylo úplně naopak a my jsme lesní podium opouštěli tiše a v rozpacích, pohnuti Minovým otevřeným zklamáním.

Nez jsme ten den začali, Min nám dal svou poslední radu:

Když se pozorujete, pozorujte celé tělo. Kolena, pánev, kotníky, hrudník, ramena, hlavu,...

Pozorujte se a nezapomeňte, že jediné, co se má změnit je vnitřní nálada.

Vrhli jsme se pak na naši poslední serii. Min zatím chodil kolem podia a sledoval nás jako hladový vlk skupinku ovcí za ohradou. Nahle však přerušil naše snažení vykřikem a aniž by se zastavil v chuzi, kroutil nechápave hlavou, a do smíchu halici svůj hněv a zklamání volal napůl k nám, napůl do prostoru kolem:

Nerozumím vám! Já vám nerozumím! Jste každý jiný. Máte kazdy odlišné emoce, odlišná těla, širokou škálu rozmanitosti...Tak proč pořád chcete zůstat stejní?! Proč nezkusíte něco nového?! Vaše tělo je připravené a může, tak proč ne VY?!

Celý zrudl a začal se smát bezradnosti. Pak se po nás ale naposledy rozhlédl a silným hlasem, ze

ktoreho nezmizel podton zklamani a rezignace, pronesl:
Nikdo nechce umřít! Nikdo nechce umřít!...

Svatyne

Behem dalsiho dne volna jsem sel na vylet do hor. Prochazel jsem cedrovymi lesy a babusovymi hajky a po ceste jsem si opakoval vse, co nam Min rikal a cim nas instruoval. Chápal jsem z toho málo a usilovně jsem se snažil zjistit, v čem je zakopaný pes. Zejména cvičení Positioning byl pro mě opravdový oříšek.

Sel jsem, až kam mi dovolilo světlo dne a když se pak začalo smrkat, otočil jsem se k návratu. A na zpátečním cestě jsem pochodoval, zdá se, trošku jinou cestou, protože jsem náhle dorazil do jedné větší podhorské svatyně, již jsem předtím nepotkal.

Byla už tma a byl jsem tam sám. Všichni navstevníci už dávno odesli a ze tmy a zpoza stínu obrích cedru me pozorovali jen strážní kamenní psi a sosky budhu porostlých lišejníků.

Bylo téměř absolutní ticho. Vlhký vzduch naplňovalo jen vzdalenejší šumení reky a jemné cvrkání hmyzu.

Procházel jsem se mezi stromy a nasával okolní atmosféru. A náhle jsem narazil na místo, kde jsem cítil přítomnost něčeho silného. Jakýsi energetický bod, zhuštěný prostor. Zastavil jsem se a zůstal jsem tam stát neschopen pohybu. Chvilí jsem vyčkával, poslouchal ten prostor a pak, aniž bych si toho nejprve sám povšiml, se mi mé vlastní ruce před hrudníkem sepjaly jako při motlidbě. Nic jsem nezamýšlel, ale mé tělo na to místo reagovalo po svém.

Podíval jsem se na své ruce a pokusil se je od sebe odtrhnout. Ale nešlo to. Jakoby mě chtěly někam zavést, něco mi ukázat. Odevzdal jsem jim tedy své vědomí a čekal co se bude dít. A v tu chvíli jsem se ocitl ve zcela jiné podobě sebe sama. Stála tu náhle jakási podivná bytost s jedinou spojenou končetinou a spíše než člověk, jevila se mi jako nějaký silový kruh procházející mými rukama, rameny a hrudníkem, který mě celý obtékal kolem dokola.

Bylo to zvláštní a nečekané. Ale měl jsem od toho odstup a s mírným podezřením jsem si svým vnitřním zrakem prohlížel sebe sama i prostor kolem. Poodstoupil jsem pak kousek stranou od toho místa a teprve tehdy se mi konečně podařilo ruce oddělit. Cítil jsem v nich však stále intenzivní tlak, jako by se mi do nich, do každé jejich bunky, velkou rychlostí rinula horká krev. Položil jsem je tedy na zem, abych je ochladil a přebytečnou energii z nich odvedl do hlíny pod svými nohama. Přitom jsem pokrčil kolena až k zemi, pánev nechal vystrčenou mírně vzhůru a v této poloze jsem několik minut zůstal. Má mysl přitom byla prázdná a vnímal jsem jen své tělo, své ruce a klidné prostředí tiché svatyně kolem.

A v tu chvíli se stalo něco ještě mnohem zvláštnějšího. Mé vědomí se zcela zanořilo do těla a já jsem se ocitl tváří v tvář zvířeti. Zvířeti, jímž jsem byl já sám.

Najednou jsem cítil a viděl své živé tělo stojící tam na všech čtyřech, z jehož každého kousku byl cítit pach živočišnosti. Pach života v jeho nejsyrovější podobě.

Byl to někdo jiný a přece jsem to byl já. Já ve zcela jiné podobě. Neznámé, divoké a nevyzpytatelné. V podobě zvířete. A to zvíře mi bylo blíž a blíž. Vtahovalo mě do sebe a žádalo si mé plné odevzdání. A já se mu chtěl dát, chtěl jsem vstoupit, chtěl jsem se ponořit do toho tvora a nechat se unášet kamkoli, kam by mě chtěl vzít. Lákala mě jeho svoboda, divokost a spontaneita. A to všechno ten vstup sliboval.

Ale nakonec tam bylo ještě něco... Smrt. Ucítil jsem v té živočišnosti a syrovosti pach smrti i chřtán agrese, a to mě zastavilo. Vylekal jsem se, vyděsil. A nedokázal jsem se v tu chvíli tělu odevzdat. Vždyť bych zanikl. Stal bych se tím zvířetem a už bych nebyl. Nebo alespoň ne takovým, jakým se znám.

Ta svoboda znamenala vzdát se svého já. Nechat se unášet nevyzpytatelným proudem života.

Žádná kontrola, žádný směr, žádná vláda. Jen život bez hranic. Jak úžasné! Ale mě to děsilo.

Zakřičel jsem. Vzepřel jsem se tomu volání svobody ustrašeným a razantním: NE! A v ten moment jsem také rozbil svoji pozici na čtyřech, zvíře zmizelo a já jsem rychle odcházel, ba téměř utíkal z toho místa pryč, zanechávaje za sebou svatyni i onoho podivného tvora, jímž jsem se téměř stal.

Ale v duchu jsem cítil, že jsem se ho nezbavil, že jde teď stále se mnou. A tušil jsem, že jakmile jsem ho jednou probudil, videl a cítil, už mi nedá pokoj.

A vskutku, od té doby ve mně volání po svobodě ještě zesílilo a já byl nucený se tomu zvířeti přibližovat víc a víc...

Elementy

Chci, abyste na svém těle cítili hlínu, řekl nám jednoho dne Min a uvedl tak cvičení, jež jsme si my sami později příhodně nazvali “Pohřbívání zaživa”. A bylo to cvičení, které v nás snad vzbuzovalo více vzrušení i obav, než kterékoli jiné.

S hlínou jsme se dostali do styku už dříve. Bylo to při relaxačním cvičení, které jsme jednoho zamračeného vlhkého dne prováděli na zeleninovém poli s měkou, čerstvě prokypřenou zeminou. Ležet a pohybovat se v teplé vlhké hlíně byla pro nás tehdy taková slast, že jsme se váleli sem a tam, sypali ji na sebe a doslova se “rochňali” v tom černém pokladu jako nějaké stádečko rozkošnických prasátek. V těch chvílích nás až Min musel krotit:

Je to skvělé, já vím. , říkal. Ale nezapomínejte, že ač ta hlína vypadá čistě, skládá se de facto z mrtvých těl, ze špíny...

Byla to ale přesto, blaženná zkušenost.

Ted' však přišlo na řadu cvičení “pohřbívání”. A v tom jsme se měli dotknout oné smrti ukryté v hlíně přímo.

V pětičlenných skupinách jsme tehdy vykopali v zemi díru asi metr hlubokou, ve které se postupně každý ze skupiny nechal svými společníky celý zasypat. Nahý nebo oblečený, jak si kdo přál. Jednou dlaní překrytou kapesníkem si přitom člověk chránil tvář a zároveň vytvářel nad nosem klenutý prostor pro dýchání. Druhou ruku zatím nechával nad zemí jako nástroj signalizace ostatním a jakmile s ní zahýval, museli ho ostatní co nejrychleji vytáhnout.

Když tehdy v naší skupině přišla řada na mě, vysvlékl jsem se do naha, lehl jsem si do díry a se sebevědomým odhodláním vydžet pod zemí co nejdéle a pořádně si tak cvičení vychutnat, jsem se nechal zasypat od hlavy až k patě. A byl jsem tam. Pod zemí.

Ležel jsem bez hnutí a nejprve bylo příjemné cítit na sobě tu měkou tíhu a osvěžující chlad. A bylo zajímavé konečně jednou ležet v zemi a ne na ní. Hezká zkušenost, říkal jsem si.

Avšak vše příjemné trvalo jen chvilku. Brzy totiž mé tělo z ničeho nic začalo proti hlíně vykazovat jakousi podivnou rezistenci. Tíha a chlad se ted' do mě začaly vtíravě a nepříjemně vpíjet a nehybnost a pach hlíny mě palčivě svíraly ze všech stran. Žaludek se mi stáhl úzkostí a naplnil mě strach. Začal jsem dýchat rychle a povrchně a nemohl jsem přitom dodechnout. Dusil jsem se. A něco ve mně křičelo s nevýslovnou zuřivostí: “Ven! Dost! Ven!”. Chtěl jsem se tomu hlasu bránit, ale zachvátil mě děs. Nemohl jsem jinak. Tělo poroučelo a já okamžitě začal mávat svou signalizační dlaní na pokyn k vytažení. Byl jsem pak svými společníky vyhrabán těsně předtím než se mě zmocnila panika.

Vylezl jsem na světlo dne po mnohem kratší době než jsem původně plánoval. Žádné vychutnávání se nekonalo. Byl jsem z celé té věci silně přepadlý a zmatený. Styděl jsem se a ničemu jsem nerozuměl. A když se mě v těch chvílích David, můj americký kamarád zeptal, jestli jsem v pořádku, odpověděl jsem mu nejistě: “Ano, jsem. Ale myslím, že jsem v tom hrobu nechal svojí odvahu.”

Později během dne pak za mnou ještě přišla Nene, s níž jsem byl během cvičení také ve skupině a řekla mi: “Víš, myslím, že z toho není třeba mít těžkou hlavu. Byl to první krok. Tělo přeci přirozeně nechce zamřít takhle. Chtělo by to cvik.”

Měla pravdu, byl jsem zelenáč a bylo to poprvé. Ale beztak jsem se necítil o moc lépe. Znovu jsem se tam v té zemi totiž postavil tváří v tvář onomu zvířeti. A tentokrát v jeho nejdivočejší a nejtemnější podobě: V zuřivosti boje o přežití. Zalekl jsem se jeho síly a toho, jak mě má cele ve své moci. Uviděl jsem tehdy jasně, jak jsem navzdory svému přesvědčení ve skutečnosti nesvobodný. A tohle vědomí mi nedalo spát...

Kámen

Dalšími z přírodních elementů a struktur, ke kterým jsme se měli více přiblížit byla voda a kámen. Za jednoho horkého a jasného dne jsme se tedy vypravili k řece.

Pro změnu nálady, řekl nám k tomu Min vesele, pak zavelel a my jsme opustili lesní podium a vyrazili jsme na cestu.

Řeka byla vzdálena zhruba dva kilometry a Minovi se zdálo překonávání téhle vzdálenosti obyčejnou chůzí nudné. Rozdělili jsme se proto do pětičlenných skupin, v nichž pak měli vždy čtyři lidé najít nějaký optimální a originální způsob, jak nést pátého. Každých čtyři sta metrů jsme se pak v pozici neseneho stridali. Byla to sranda.

Když jsme pak dorazili k řece, na jejím kamenitem břehu Min vyzval jednu mladou Rusku, aby si lehla na záda a s pokynem: *Prijmej!* (angl.: Accept), jí na hrudník položil veliký, asi desetikilový kámen. Vysvětlil jí, že nemá dělat nic jiného, než vnímat tep vlastního srdce. Takto ji pak nechal ležet asi patnáct minut a nas zahy cekalo totéž.

Byl jsem tehdy ve dvojici s Christine, mladou dánskou choreografkou. A když mi položila kámen na hrudník, jeho tíha mě nesmírně překvapila. Kámen mi stlačil hrudní koš tak mocně, až jsem se vylekal, že by mi mohla popraskat žebra. “Přijímej! Přijímej!”, opakoval jsem si v duchu Minova slova a klidnil svůj zrychlující se dech. A když se mi podařilo se uvolnit, bez dalšího vnitřního vzdorování jsem už nechal kámen v klidu ležet na svém hrudníku a krůček po krůčku se zanořoval do zcela nové zkušenosti.

Cítil jsem tep svého srdce. A to tak silně, že mi připadalo, jako by celé moje tělo bylo mým tepajícím srdcem vyplněno. Mé vnímání ztuhnělo a prohloubilo se a brzy mě začaly zaplavovat příjemné a naplňující pocity. K mému překvapení to byly zejména pocity vřelosti, důvěry a lásky. Jakobych na svém hrudníku v náručí objímal své právě narozené dítě...

Prožíval jsem ty pocity sám v sobě, těšil se z nich a nechával je uvnitř cirkulovat a houstnout. Nikam jsem je neadresoval. Ovšem jakmile jsem zaměřil svou pozornost vně, tyto pocity začaly

penetrovat do prostoru kolem a kdykoli narazily na siluetu druhého člověka, vstoupily do něj, osvěžily se a rozšířily. V tu chvíli mi pak vždy vykouzlily na tváři jemný úsměv.

Otočil jsem mírně hlavu a podíval jsem se na svou dánskou partnerku. A měl jsem v tu chvíli chuť ji obejmout. Zdálo se mi v tu chvíli, jako bych snad nikdy předtím neměl nikoho tak rád.

Když mi pak kámen z hrudi sundala, pocity sice zeslábly, ovšem jakmile jsme se prohodili a položil jsem Christine na hrud' kámen já, cítil jsem s ní během svého pozorování takové souznění, jakoby její tělo bylo mým vlastním.

Voda

Pak přišlo další cvičení. Min nám uložil, abychom vstoupili do reky a pomalu se zanorovali do jejího proudu. Velmi pomalu: V časovém úseku dvaceti minut. Zazit jsme přitom měli ve stoje a pokračovat až do lehu na bok do vody, jež nám sahala zhruba po kolena. Jedno ucho a jedno oko jsme zatím měli nechat nad hladinou a druhé potopit.

Před začátkem cvičení nás Min upozornil:

Nejde teď o to hrát si s vodou, to můžete jindy. Teď je to výjimečná příležitost. Tohle cvičení mám moc rád. Dělejte ho velmi pomalu. Pak vám může řeka něco říci...

Nebylo to pro mě snadné cvičení. Abych pravdu řekl, nesnáším studenou vodu. A všeobecně mám k vodě samotné trochu choulostivý a ambivalentní vztah. Jsem sice rád v její blízkosti a velmi rád ji poslouchám a pozoruji, ale zároveň se štítím jejího chladu, nejsem rád mokrá a kdykoli se ocitnu v hloubce větší než po pás, nejistota a strach jsou vždy někde na blízku. Normálně se tedy přímému kontaktu s vodou spíše vyhýbám.

Minovo cvičení jsem však přesto přivítal s nadšením. Od příjezdu do Japonska jsem se totiž cítil k vodě o krůček blíže a svůj vztah k ní rozvíjel a prohluboval. Snad i proto, že Japonsko jako takové je opravdu zemí vody a její krajina, kultura i samotné charaktery místních lidí jsou tímto elementem silně prochnuty. Člověk s ní tedy v Japonsku musí nějak vyjít, ať chce nebo nechce. Už od samotného začátku workshopu jsem se tedy v rámci svého osobního tréninku sprchoval ve studené vodě a chodil často k řece, kde jsem se pomalu, kousek po kousku, nořil do jejího proudu a poznával ji. A to aniž bych tušil, že stejné cvičení mě nakonec čeká i s Minem. Vždy jsem přitom překonával přirozený odpor k chladu i svou bázeň ze živelnosti říčního proudu, aby mi pak ovšem odměnou vždy byla zcela výjimečná zkušenost. A jinak tomu nebylo ani teď. Milimetr po milimetru jsem se potápěl do studené říční vody a snažil se její mrazivý mokrá dotek transformovat v něco pozitivního. Bylo to nepříjemné, ale postupně jsem otevíral své tělo a mysl a šel jsem řece vnitřně naproti. Dovolil jsem, ať její pohyb a chlad splynou s teplem mého těla. Nasával jsem ji a zároveň do ní vstupoval, strháváje ze sebe veškerý odpor a strach. A něco se v tu chvíli stalo.

Hranice mé kůže, svalů a kostí jakoby přestaly existovat a celého mě naplnila svěžest a živelnost proudícího pohybu. Stával jsem se řekou a měl jsem pocit, jako bych se já sám proplétal mezi kameny a klouzal po písku říčního dna. Už jsem zde nebyl já, kdo cítí chlad řeky a kdo mu odolává, a ani mrazivá řeka, která na mě doráží. Byli jsme jedno. Cele jsem ji přijal, a ona přijala mě. Byl jsem stejně tak vlastním tělem, jako tělem jejím. A to bylo nádherné! Tolik živoucí a tak omlazující!

Celou tu dobu mě přitom pozorovala moje nová pracovní partnerka, drobná japonská sochařka Kanae, s níž jsem byl v tu chvíli ve dvojici. A když jsme se pak vyměnili a začal jsem pozorovat já ji, i tehdy jsem zažíval něco mimořádného. Pomalu se zanořujíc do říčního proudu, vypadala Kanae opravdu velmi pozoruhodně. Připadalo mi, jako by se s vodou něžně mazlila a odevzdaně nechala řeku obtékat své jemné bílé tělo téměř jako při milování. Při těch vzájemných dotycích vyjimečně a podivně zkrásněla a jevila se mi nyní jako nějaká něžná vodní víla spíše než jako člověk. Dodnes mám ten pohádkový obrázek před očima.

Po cvičení jsme se všichni, veskrze cerstvi a radostní, shromáždili kolem Mina sedícího na velikém kameni a těšili se co nám poví. On však byl zachmureny a vážný a promluvil k nam opět prisnym hlasem:

Musíte být ryzí, upřímní! To je velmi obtížné., řekl nevlídně a snad pritom reagoval na jednoho japonskeho tanecnika, který se během ponořovacího cvičení chtel asi ostatním trošku predvest a začal sebou ve vodě sběsile mrskat. Svými agresivními pohyby tak rušil celkový klid, prostředí i lidi kolem.

Jestli se chcete ukázat, řekl Min, měli byste mít úžasnou techniku! A na to musíte cvičit...
Hned na to jsme se vypravili ke zpatecni ceste na farmu.

Interview

Na první Minův workshop jsem odjížděl jako někdo, kdo hledá sám sebe. Ovšem tehdy také jako mladý etnograf a sociolog chtivý poznatků a vědění. Krom toho tedy, že jsem se maximálně soustředil na práci během fyzických cvičení ve workshopu a snažil se z nich získat co nejvíce, trávil jsem i velké množství času a energie memorováním a zapisováním všech Minových instrukcí a veškerého dění kolem. Všechno jsem do sebe chtivě nasával jako houba a zapisoval každou událost i každé Minovo slovo, které mi uvízlo v paměti. A všemu jsem se přitom snažil přijít na kloub - pochopit smysl. Hlavou samozřejmě, jak jinak.

Byl jsem si sice už tehdy vědom toho, že myšlení mě zřejmě k jádru věci nedoveče a snažil jsem se co nejvíce poslouchat své tělo a intuici, ovšem, přiznám se, byl jsem v tom teprve začátečník a jako mladému ambicióznímu intelektuálovi mi „myšlení bez hlavy“ ještě moc nešlo. A tak jsem dělal co jsem uměl.

Rozumoval jsem, doptával se, přemýšlel a zapisoval. A občas dostal od Mina pořádně „přes prsty“ jako někdo, kdo leze, kam nemá. Nebo spíše *čím* nemá.

Bylo to trochu tápání a dost možná bych tehdy udělal lépe a získal více, kdybych se v každé volné pauze místo do myšlenek a deníku nořil do vlastního těla a do živé přítomnosti, a kdybych se uvolnil a díval se víc srdcem než očima. Ale nemohl jsem si pomoci. Prostě jinak jsem to tehdy neuměl a taková byla moje cesta. Výsledkem mého „hlavounství“ však bylo značné množství zápisů s obsaženým věděním, které jsem pak studoval i v letech následujících a v němž jsem soustavně objevoval něco nového, co mě posouvalo dál. Byl jsem tedy nakonec sám sobě vděčný, že jsem si dal tu práci s vytvářením všech těchto záznamů. A to i přesto, že jsem si občas připadal jen jako otravný hmyz, který krouží kolem Mina a snaží se sezobnout cokoli co upadne mistru od pusy.

Jednoho dne jsem videl Mina sedet po práci samotného na lesním podiu a pristoupil jsem k nemu s omluvou i s nesmělou prosbou:

„Mine, chtel bych se omluvit, ze ti obcas kladu takove mnozstvi otazek tykajici se prirody a buto. Nekdy to nejsem tak uplne ja, kdo se pta, ale vyzkumnik ve mně. Moje univerzita mě dokonce sponzorovala, abych tu provedl výzkum spojení butó tanečníků a přírody...“

Já nejsem butó tanečník, přerušil mě Min ostře.

„Ano, vim, ale jsi spojován s tímhle slovem.“, doplňoval jsem spěšně. „A mě zajímá spojení tanečníků s přírodou vůbec. Spojení lidí, jako jsi ty a těch, které máš kolem sebe. Byl bych ti moc vděčný, kdybys mi na to tema poskytl interview.“

Dobře, souhlasil. Chvilí pak mlčel a nakonec ještě dodal: Mám silné spojení s přírodou.

„Ano, já vím.“, přikývl jsem souhlasně a tiše jsem se vytratil.

Příštího dne jsme se pak sesli ve skleniku i s Davidem, kterého jsem požádal o překladatelskou pomoc. Min totiž prilis neveril sve anglictine v pripade promluv o prirode. Nevěřil si, že by se opravdu vyjádřil tak, jak by si přál. Mluvil proto japonsky a David mi překládal.

Posadili jsme se, zapnul jsem diktafon a interview mohlo začít.

Venkov

„Mine“, zahajil jsem. „Chtěl bych s tebou mluvit hlavne o dvou tématech. Zajímá mě, jak se to tak stane, že člověk odejde ze světa mestskeho profesionalniho umění na venkov, žít s přírodou a přijímat od ní inspiraci. A naopak, jak tenhle způsob života, farmářský život, ovlivňuje tvoji tvorbu, tvůj tanec a smýšlení o životě.“

Co bylo tím impulsem, který tě přiměl přijít do Hakushu a vytvořit zde uměleckou komunitu a farmu Body Weather?“

Tou úplně první myšlenkou bylo, prostě jít farmařit a tancovat. Nic z těch věcí, jako třeba festival, nebyly v původním plánu.

„A jak to tak přijde, že se umělec jako ty rozhodne odejít farmařit a žít s přírodou?“

Chtěl jsem se stát farmářem už velmi dávno. Cítil jsem, že je to velmi důležité, že je nezbytné žít v přírodním světě, v přírodním prostředí. Bylo to místo, kde jsem chtěl vychovávat svoje děti.

"A proč jsi se stal nejprve umělcem v Tokiu?"

Myslíš tanečníkem...Pro mě tanec nemusí být nutně uměním. Tanec sám je dostačující, není nutné, aby byl uměním...

"Rozumím...A proč jsi nešel farmařit rovnou, ale až v osmdesátých letech? Co bylo tím impulsem, který ti řekl: Tak, a teď už je čas stát se farmářem!"

Dostal jsem se do bodu, kdy jsem zoufale hledal motivaci k tanci. Kolem věku čtyřiceti let jsem začal cítit, že se silně tlačím do toho, abych vůbec našel nějaké téma k tanci. To mi vůbec nebylo příjemné...

"Takže to bylo něco jako volání přirozenosti?"

Ano.

"A souviselo to nějak s tělem?"

Přišlo to z obojího - z těla i z mysli.

"A když jsi založil farmu Body weather, jak probíhala integrace do místního prostředí. Precijen jsi přišel mezi farmáře jako člověk z města..."

Trvalo mi to deset let. Místní lidé nám nevěřili. Nemohli jsme začít pořádně farmařit, protože nám nikdo nechtěl pronajmout půdu.

"Aby ses integroval, usadil a začal se cítit jako doma, musel jsi pravděpodobně pozměnit svoje myšlení, opustit nějaké koncepty a životní způsoby, není to tak?"

Nejsem konceptuální člověk. Přemýšlím o věcech mnohem přirozeněji. Takže ze všeho nejdříve jsem myslel na to, jak se spřátelit s místním farmáři. Sbližoval jsem se s nimi od jednoho k druhému. To mě mnohé naučilo. A místní začali postupně chápat, co jsem zač. Od začátku jsem neměl sebemenší touhu vlastnit tohle místo. Samotná tahle myšlenka se mi přičila.

Další věcí pak bylo, že většina místních farmářů už značně stárla a jedna z věcí, co jsem chtěl, bylo pomáhat jim.

"A měl jsi už nějaké zkušenosti s farmařením?"

Ano, z dětství.

"Stačilo to?"

Naučili jsme se mnoho od místních farmářů.

"Takže vám nakonec dokonce sami pomáhali..."

Ano, učili nás.

"A bylo s tebou více umělců nebo jsi byl sám s rodinou? Pravděpodobně jsi přijel s nějakou skupinou, že?"

Ano. V ten čas jsem měl skupinu, která se jmenovala Majdžuku. Původně přišli všichni, ale postupně jeden po druhém odcházeli, až byla skupina docela malá.

Kolik lidí původně?

Tehdy byli mezi námi i lidé ze zahraničí. Dohromady nás bylo asi 30.

Eko zemědělství

Farmaříte tak, že nepoužíváte žádné chemikálie a jste veskrze velmi šetní k přírodě. Takovému způsobu zemědělství se u nás říká *ekologické* nebo někdy *bio*. Proč vlastně nepoužíváte chemikálie?

Vím, jak nebezpečné můžou chemikálie být. Japonsko začalo s používáním pesticidů a zemědělských chemikálií po druhé světové válce pod vlivem spojených států. Předtím jsme nepoužívali. Myslím, že to samé se stalo i v České Republice pod vlivem Sovětského Svazu...

"Ano, byla toho spousta zničena." , prítakal jsem a pokračoval:

"Takže jsi měl také nějaké vědecké znalosti, četl jsi knihy o ekologickém zemědělství a tak?"

Ano. Ale co se me tyce, tak pro mě určitě organické (ekologické) zemědělství (angl. organic farming) neznamena jen produkci pro trh. Organické zemědělství mnohem více chápu jako organický vztah lidí k prostředí. Život sám musí být organický. Způsob života musí být organický. Americký styl je absolutně bezcenný.

"Je to o respektu k přírodě?"

Spíše o koexistenci. Žít v harmonii s přírodou...

"A co pro tebe přesně znamená „koexistovat“, „žít v harmonii s přírodou“? Víš, někteří lidé říkají: „Ano, já koexistuji s přírodou, mám rád přírodu, a tak dále.“ , ale pro ně to znamená, že jen třídí odpad a to je celé. Pro jiné to znamená, postavit se před strom a chránit ho proti dřevorubcům. Co to znamená pro tebe?"

Jsem farmář, farmařím. Takže je, myslím, celkem jasné, že moje pocity jsou v tomto značně odlišné od pocitů těchto lidí.

"A co to znamená „organický život“? Co si pod tím mohu představit?"

Nezajímáme se o to, mít zbrusu nové domy. Bereme si domy, které potřebují opravit a opravujeme je. Nic nekupujeme: žádnou půdu, žádné domy..., protože jsme schopni navázat dobré vztahy s lidmi, kteří domy a půdu vlastní.

"Takže je získáváte od nich..."

Ano. Farmaříme díky vztahům se zhruba třiceti místními lidmi.

Zazen

Na samém okraji vesničky Hakušu byla malá zenová kaple, kterou spravoval jeden starý buddhistický mnich. Stála na okraji bambusového hájku s přilehlým hřbitovem a malou šintoistickou svatyňkou v pozadí. Od farmy Body Weather jí dělila asi půl hodina chůze. A stalo se, že v druhé polovině workshopu nám farmář Tamai domluvil možnost docházet do této kaple k ranní meditaci o šesté.

Přihlásilo se nás tehdy osm. Ovšem naše skupinka se postupně ztenčovala a ztenčovala, až jsem zbyl jediný, kdo nevynechal žádné ráno. V posledních dnech workshopu jsem tak nakonec seděl v meditační místnosti s knězem úplně sám. A byla to tahle rána, která se mi stala vstupní branou do mé každodenní meditační praxe přetrvávající až do dnešních dnů.

Můj první kontakt se Zenem byl vlastně náhodný a sám Zazen (jak se v Japonsku říká meditaci v sedě), si mě spíše našel sám, než že bych ho já sám nějak hledal nebo že by mě k němu přivedl jiný člověk. A stalo se to už o dva roky dříve, při mém opravdu prvním cíleném a intenzivním průzkumu sebe sama.

Bylo mi tehdy dvacet jedna a moje stavy úzkosti a výkřiky z nitra už nabývaly takové intenzity, že nebylo dále možné se před nimi nějak skrýt nebo jim odolávat vnějšími prostředky. Vyrazil jsem proto sám do lesů a po tři týdny jsem se toulal krajinou severních Čech s motivací postavit se svým úzkostem čelem a poslechnout si, co se mi můj vnitřní hlas snaží říct.

Přespával jsem v krmelcích a pod širým nebem a prošel řadou důležitých vnitřních krizí i bitev, které mě obohatily o jedny z nejvýznamějších životních zkušeností. Mými největšími nepřateli byli v té době hlavně strach z temnoty a trýznivá osamělost. A tihle vnitřní démoni mě na mé cestě stíhaly snad na každém kroku. Někdy jsem procházel opravdovým duševním peklem.

Jindy jsem však zažíval i velká vnitřní vítězství a také záblesky intenzivního štěstí v podobě vnitřního klidu a svobody, které mě povzbuzovaly, abych ve svém ústraní vytrval. Stalo se pak, že v jednom z takových okamžiků jsem se po jedné vyjimečně strastiplné a bouřlivé noci ráno procházel po prosluněné a voňavé louce, když tu jsem se náhle se zkříženými nohama posadil na zem a začal jsem vědomě dýchat. A v ten okamžik jsem nečekaně dosáhl tak hlubokého vnitřního klidu, jako nikdy předtím. Zažíval jsem opravdový vnitřní zázrak. Bylo mi neuvěřitelně dobře a ten hlas, který ve mně do té doby stále jen křičel a bortil veškerou mou radost ze života, se náhle utišil a blaženě se uložil kamsi do hlubin mého nitra. Jakoby se mu konečně dostalo něčeho, po čem dlouhé roky zoufale toužil a čeho se dožadoval. Bylo to tehdy, jakoby se zanořil do nějaké teplé vnitřní vany duševního bezpečí.

V následujících měsících jsem pak postupně zjišťoval, že vědomou prací s dechem se zabývají nejrůznější východní nauky už po tisíce let a že sama meditace v sedě je v Asii

známá příjemnějším už od dob Upanišad, ne-li dokonce mnohem déle. Ze všech těch nauk mě přitom nejvíce vábil Zen, a to pro svou přímočarost, úzký vztah k přírodě a svůj až zatrpklý vztah k běžnému lidskému intelektu, kterému jsem tehdy I já přičítal vinu za většinu ze svých vnitřních úzkostí. A vůbec, něco mě prostě silně táhlo na východ a obzvláště do Japonska. Začal jsem tedy číst různé duchovní knihy a občasně meditovat po Zenovém způsobu. Ovšem onen rozhodný krok k zahájení pravidelné a každodenní praxe jsem stále nebyl sto udělat. Ten přišel až teď v Hakušu...

Když jsme ta rána v druhé půli workshopu přicházeli do kaple, kněz nás většinou už z dálky vyhlížel z její dřevěné verandy a pozoroval, jak se podél kamených zídek venkovských zahrad a kolem zavodněných rýžových polí blížíme k prostranství před její hlavní halou. Tomu dominovala vysoká socha Kannon - bodhisatvy soucitu, a malá zenová zahrádka s kamínky uhrabanými do tvaru vodních vln.

“Pohled na toto prostranství pomáhá zbavit se přebytečných myšlenek.”, řekl nám kněz na uvítanou a usmál se.

Následovali jsme ho pak dovnitř kaple, kde jsme se s ním v meditační místnosti posadili na rohože z rýžové slámy *tatami*, podpíraje si přitom pánev tvrdými polštáři *zafu*. A pak už jen zbývalo překřížit nohy v plné či poloviční lotosové pozici, narovnat páteř, mírně otevřené oči “zavěsit” na bod zhruba devadesát centimetrů na podlaze před námi. Tot' vše. Jen sedět a nic víc. Počítat dech, bylo-li třeba, ale jinak prostě jen nehnutě a zcela vědomě *být zde*.

„Na nic nemyslete. Ke zklidnění mysli vám může pomoci dech.“, instruoval nás kněz.

„Když se naučíte sedět tady, budete schopni sedět kdekoli.“

Za němého souhlasu všech přítomných pak stanovil čas sezení na třicet minut, udeřil do tibetské misky a zazen byl zahájen. Nedělo se pak už nic. Jen třicet minut absolutního ticha ukončeného až dalším úderem do misky. Když Zazen skončil, všichni jsme se krátce protáhli a promasírovali své zatuhlé končetiny. Kněz se k nám pak otočil a stejně jako Min nás vyzval k ukončení našeho společného setkání úklonou a děkovací formulí *Arigato godzajmašta*.

Když jsme prvního dne z kaple odcházeli, kněz se na nás znovu vlídně usmál a rozloučil se s námi slovy:

„Snažím se stát se jedním a splynout s prostředím, s přírodou. Myslím, že v tomto mám stejný cíl jako Min.“ . Pak se ještě jednou usmál a my jsme se mu po japonském způsobu uklonili. Odešli jsme potom na snídani zpět na farmu Body Weather, po které nás čekala práce na poli.

Takto vypadala naše každodenní ranní zenová rutinka. Avšak někdy se stalo, že jsme s knězem po Zazenu ještě chvíli zůstávali a účastnili se jeho rituálních ceremonií a vzdávání úcty budhistickým i šintoistickým božstvům a bodhisatvům. A jednou nás jeho žena dokonce pozvala na opravdový japonský čajový obřad, který sama studovala na univerzitě. Při té příležitosti nám pak kněz vyprávěl různé zenové příběhy i své kulturní

postřehy.

„Myslím, že vaše kultura je více o expanzi.“, utkvěla mi jedna z jeho promluv. „My Japonci zase více přijímáme a spíše se soustředíme na detaily.“

Když jsme pak z čajového obřadu odcházeli, svěřil jsem se knězi se svým plánem vyrazit po workshopu do hor a přejít hřebeny posvátné stezky Jošino-Kumano, kde má své chrámy jedna asketická horská sekta jménem Šugendó⁵. Požádal jsem ho, zda-li by se za mě nepomdlil k tamním božstvům. On mi na to však tehdy odvětil:

„Když se modlíš, přijímáš, že je něco nad tebou. Je lepší sedět Zazen. Otevřít srdce a vyprázdnit mysl.“

Byl jsem mu vděčný za ta slova. A ví Bůh, že jsem si je pak nosil po dlouhá léta s sebou...

---

⁵Šu-gen-dó, doslova „cesta tréninku a zázraku“. Jde o staré synkretické náboženské hnutí kombinující šintoistické uctívání přírodních sil a buddhistický trénink bdělosti.

Image work

Spojení těla a mysli a jejich návrat do stavu původní jednoty, to byl snad jeden z nejzákladnějších leitmotivů, který se táhl napříč celým workshopem. Přinést do těla své já a svou mysl, se všemi jejími obsahy. Zrealizovat myšlenku, proměnit jazyk v hmotu, oživit koncept. Zkrátka zas a znovu: stát se sám sebou. Fyzicky se stát vlastní myslí, vlastním já.

A to co bylo nevyřčeným úkolem většiny našich činností, to se pak stalo hlavním tématem a přímou náplní jednoho z nejrozsáhlejších cvičení workshopu, jehož kořeny sahaly až k samotnému zakladateli butó, Tatsumi Hijikatovi. Jmenovalo se Image Work (Práce s představami) a dalo by snad říci, že šlo o cvičení, jež svou náplní balancovalo na samé hranici umění, ezoteriky a magie. Nešlo totiž o nic menšího než o přímou manipulaci a transformaci fyzikálního světa hmoty vlastní myslí skrze koncentraci vědomí na určitý mentální obraz související s vlastním tělem.

Cílem cvičení bylo přesvědčit svůj nervový systém a celý organismus, aby fakticky přijal za svou určitou fiktivní realitu stvořenou naší myslí. Tato fikce se měla stát hmotnou skutečností a cele proměnit přítomný stav našeho bytí. A to do té míry a hloubky, že změna měla být poznat vnějším pozorovatelem. Ve cvičení Image Work jsme se tedy učili stírat hranice mezi myšlenkou a hmotou, ale v širším kontextu nakonec také uskutečňovat vize a realizovat sny.

V praxi vypadalo cvičení tak, že nám Min na úplném začátku nadiktoval 40 různých představ pro čtyři různé oblasti těla: ruce, hlavu, torzo a pánev a nohy. Když jsme si je zapsali, rozdělili jsme se do dvojic a byli jsme vyzváni, abychom se tyto představy snažili dostat do těla. Jeden z dvojice pak vždy jednu představu vybral ze seznamu, zadal ji druhému a sám pak pozoroval snažení svého partnera o její realizaci v tele. Když potom seznal, že už se cvičicí zabývá představou dost dlouho, zadal mu novou. Po určitém čase se role cvičícího a pozorovatele prohodily a jako obvykle pak po skončení kola následovala reflexivní diskuse.

Čtyřicet představ, které nám Min nadiktoval, byly tyto:

Ruce - Dlaně cestují vzhůru vodopádem; Ruce leží velmi velmi dlouho na vrcholu hory, až se z nich stanou kameny, které se valí dolů ze svahu; Z ramen proniká kouř do celých rukou, které pak letí k obloze; Ruce čistí lebku, kterou právě sebrali ze země; Z loktů začíná vykvétat překrásná květina; Ruce otvírají okno a vyskočí do nebe; Dlaně čtou velmi starou knihu ze starých časů a postupně se stanou touto knihou; Prsty jedné ruky bojují proti prstům druhé ruky jako dvě znepřátelené vesnice; Ruce drží právě narozené dítě, které v nich postupně zestárne až do sta let; Dlaně se snaží chytit kluzkého úhoře; Ruce hrají na harfu; Dlaně chodí divokou květinovou zahradou rostoucí nám na hlavě

Hlava - Ze zadu hlavy a krku vyrůstá les a kořeny prorůstají hlavou; Malý bubeník vlez do ucha a zevnitř hlavy hraje silně na lebku; Nos je protahován krásnou vůní květiny; Pod vodou otevřeme pusku a necháme malého kraba procházet se v ní; Motýl se nám usadil na čele a my si ho tam chceme udržet; Krvácíme z nosu až na bradu; Vršek naší hlavy je pod vodou a my sledujeme svoje vlasy, které nad námi plavou; Z temene nám stoupá drobný kouř, jemně se vlní a povívá celou hlavou; Oči si prohlížejí mozek; Máme bradku, která je jako kartáč, a píšeme s ní svoje jméno; Tvář je v páře nad hrncem vařící se vody; Holič nám holí tvář, a přitom napíná kůži

Pánev a trup - Malý had se pohybuje páteří nahoru a dolů různou rychlostí; Na zadech nám vrní kotatko; Trup je zepředu i zezadu svíran dvěma dřevěnými pláty, až se stane listem papíru; V kuzi probíjejí blesky; V silném dešti nám voda proniká kůží do těla a to ztěžkne; V žaludku je živá zlatá rybka; Máme pupeční šňůru; Ze solar plexu uniká

vzduch; Trup plave v bazénu; Bradavka dává pít dítěti; Řítním otvorem do nás vstupuje vzduch a naplňuje celé tělo; Na kyčlích máme malá křídýlka a tělo letí

Nohy - Kolena vedou konverzaci o svých vzpomínkách; Spodní část těla jede na koni; Celé nohy jdou proti silnému proudu řeky s kluzkým dnem; Spodní část těla je v rybníčku, nohy najdou na dně v blátě vlasy a kamsi je nekonečně následují; Jdeme po mostě tvořeném jedinou kládou; Kráčíme po mrtvém uschlém keři a chodidla lámou větvičky; Mezi nohama nám fouká velmi silný vítr; Velmi dlouhý ocas hraje s nohama hru „na svazovanou“; Máme skleněné nohy; Z nohou se stanou plastické pytle naplněné vodou a kostmi; Chodidla šlapou po elektřině (ne moc, asi 20 voltů); Jdeme dolů po velmi strmém svahu; Máme slepičí nohy

Začali jsme. A když jsme si cvičení trochu očichali, tak po první sérii pokusů jsme od Mina obdrželi i první instrukce:

Jde o to, abyste chytili pohyb z jazyka, ze slov, a pak se ho snažili dostat do těla, našli onen pocit.

Hleďte v těle nejmenší velikost tohoto pohybu. Pritom ale klidně změňte jeho rychlost.

Rychlost má velkou sílu.

A pamatujte: Pohyb přichází zevnitř! Dokonce i v případě, že ho přijmete zvenčí.

Když přijmete pohyb zvenčí, jako třeba onen zadaný obraz z jazyka, změňte jeho velikost a pak ho pustíte ven. Pohyb sám však, který pohání expresi, musí vycházet zevnitř. Pokud nevychází zevnitř, jedná se o imitaci a o tu nám tu nejde. Krásné umění imitace se nazývá pantomima, my však hledáme tanec.

Rozhledl se pak po nás a pokračoval:

Pohyb máte v těle, to jsem si jistý. Musíte najít tento pohyb. A když pak zaznamenáte - získáte onen vjem pohybu ve vašem těle, onen pocit, úplně to stačí. Pohyb sám pritom ani nemusí být fyzicky viditelný.

Pak se zamyslel a s lehkým usmevem dodal:

Toto je velmi levné cvičení, nemusíte vůbec platit. Je to velmi zábavné.

Lidé používají představy od pradávných časů. Něco viděli a představovali si pak, jaké to je, být tím či oním. Potom přišel Bůh, pak matematika... Dnes lidé rozhazují představy ve velkém - v umění, v designu, ... A to bez toho, aniž by si pritom uvědomovali, odkud vlastně tyto představy přicházejí...

Na pár chvil se pak odmlcel a svou promluvu nakonec s tajemným tonem v hlase zakončil tichou větou:

Hijikata věřil, že jeho tělo může být všude a kdekoli...

Nechal nás pak, ať se jeste parkrát ve dvojicích prosídláme. Pritom obchazel kolem a bedlivě nás sledoval. Když pak seznal, že napoprvé už naše snažení bylo dostatečné, svolal nás do kruhu, aby nám dal svou poslední instrukci dne, v níž v novém havu zopakoval, co už bylo receno tolikrát:

Koncentrujete se, ale musíte si být rovněž vědomi sebe sama, pozorovat se. Jste si svými vlastními režiséry! Hijikata měl rád velkou intenzitu, ale také otevřenost - být silný, ale otevřený, zduraznil nám, a nakonec dodal, jakoby trochu na okraj:

A ještě bych vám chtěl říci, abyste, pokud toho budete schopni, pozorovali i zbytek svého těla než jen tu část, na které zrovna pracujete. Zbytek těla by měl být uvolněný, připravený pro další obraz.

Mumie

Měli jsme před sebou konec Image Work a s ní i nejdůležitější cvičení, jímž celý workshop vrcholil. A nešlo přitom o nic méně závažného než o jakýsi nácvik průchodu vlastní smrtí a znovuzrozením.

Již den předem nam Min zadal dlouhy a komplexni obraz, abychom si ho zapsali a meli moznost si ho radne zapamatovat. Vypadal takto:

Stojíte v písku na pláži po kolena ponořeni v moři. Cítíte dorážení vln. Je velmi horko a vaše tělo je plné potu. Pozorujete velmi vzdálenou malou loď, která se k vám přibližuje po dobu sta let. Připlouvá až k vám a vy v lodi vidíte svoji vlastní mumii. Stáváte se tou mumii a loď odplouvá. Jako mumie se díváte na oblohu, která zahy zčerná, a spustí se velmi silný déšť. Voda se dostává na vaše seschlé tělo. Kousek po kousku ožíváte, až se na lodi postavíte.

Následujícího dne přšlo a my jsme se proto shromáždili ve skleníku. A tam na sebe nenechala dlouho čekat hodina H.

Rozdělili jsme prostor na jeviště a hlediště. Vsichni jsme se nejdrive postavili do hlediště, deset minut se rozcvičovali, a pak šli jeden po druhém na plac. Každý člověk nastoupil vždy, když to vypadalo, že ten před ním už vidí loď. Maximálně však byli na jevišti vždy jen tři lidé najednou.

První byl Caspar, po něm Josh. Seděl jsem, pozoroval dění a snažil jsem se být Já. Vnímat sebe sama, ale zároveň i ostatní na jevišti. Moje mysl byla neklidna. Bojoval jsem s únavou a přitom se snažil být malým chlapcem ve velkém těle. Ovšem neustále jen se střídavými úspěchy.

Pak začala ma mysl vyřít a ve stridavem sledu v ni proudily myslenky holismu, ideje zapadnich filozofii i krestanská věrouka. Propletali se a zamotavali jako zive provazy intelektu, az byly zcela nahle pretaty Minovym hlasem ozyvajicim se mi hluboko z nitra:

Jakmile jednou překonáte mysl, objeví se odlišnosti, zázrak, život.

"Ano, myšlení za myslí.", přikyvl jsem mu v duchu na souhlas a v te chvíli jsem rozpoznal ten pravy okamzik jit na plac.

Stal jsem na jevisti a snažil se na svém těle vnímat vlny a horko. Snažil jsem se vidět loď, jejíž podobu jsem změnil až když byla docela blízko: Z velkého parníku na malý dřevěný člun bílé barvy. Vždy jsem se vracel zpět k vlnám a horku, a tak se zpřítomňoval. Chtěl jsem opravdu VIDĚT člun před sebou, vizualizovat si tu představu před očima. Ale bylo to velmi těžké s diváky v zorném poli.

Avsak snažil jsem se dal. Nebyl jsem tolik nervózní, jak obyčejně před lidmi bývám. Snad pomohla ona zvláštní exotická cigareta, ze které jsem si o pauze potáhl od Rizy, indonezkeho kameramana...

Chtěl jsem vidět člun, jak se pomalu přibližuje, ale dělo se to ve skocích, s mlhavým obrazem. A pak ta mumie. Její kontury byly stále velmi povrchní, neostré, ale blížila se. Byl jsem to já ve zkroucené pozici.

Sem tam se ve zlomcích vteřiny obraz vyjasnil a v těch chvílích vždy projela mým tělem vlna vibrací. Nakonec byla má vlastní mrtvola těsně přede mnou a střílela na mě pocity hnusu a strachu. Nedokázal jsem se k ní přiblížit nadoraz, a tak jsem do ní rovnou skočil. A začal jsem v tu chvíli bádát, jaké to je být mumii.

Nejdřív jsem se v silné křeči kroutil na zemi a přemítal o smrti. Stále mě napadalo, že smrt je bez dechu, ale přestat dýchat jsem nedokázal. Až najednou přišla myšlenka, že smrt je i bez vody a já začal pracovat s představou, že voda uniká z mého těla všemi póry a já vysychám. Cítil jsem, že něco přichází. Zúžilo se mi hrdlo a já dýchal těžce a sípavě. Můj obličej se zkroutil do šílené grimasy výkřiku, ale z mého hrdla nic nevyšlo.

Stále jsem se snažil držet oči alespoň trochu otevřené. Napadlo mě se ukázat divákům a osvěžit tak své vnější vědomí. Přetočil jsem se tedy na záda. Byl jsem teď sám se sebou i s vnějším prostorem naráz a zuby nehty jsem se snažil zlomit nutkání chtít se nějak předvést divákům a jakkoli sebe sama z vnějšku hodnotit. Dařilo se.

Vysychal jsem čím dál tím víc, teď však už s minimem křeče. A pak měl přijít déšť. Obloha byla černá a déšť se spustil najednou. Stále jsem se snažil udržet citění vyschlého těla a má pozornost byla směřována na kožní póry, z nichž unikaly poslední zbytky vody. Tyhle póry však teď náhle začaly být zvenčí zavlažovány. Kousek po kousku jsem přecházel z vydávání do přijímání a začal cítit pronikající vibrační šustot obtékající mé tělo. Cítil jsem, jak mi život vstupuje kůží až do morku kostí.

Snažil jsem se prožít každou vteřinu, nic nepřeskakovat, nic neopouštět. Dech se začal uvolňovat, prohlubovat a zrychlovat. Jak voda pronikala mým tělem, cítil jsem jeho intenzivní otevřenost a energii, která mnou protékala v celých proudech. Občas ze mě pak s dechem vysel sípavý zvuk. Začal jsem se zvedat a pomalu myslet na návrat do společnosti a na konec představení. Ale tok energie byl příliš silný. Grimasa utrpení se začala prolínat s úsměvem. Chtěl jsem plakat a smát se zároveň. Bylo to tak krásné a silné! Energie začala pulsovat a mně se v šíleném smichu rozklepala bránice. Křičelo to ve mně: „Zařvi! Skoč!“ a já poslechl jen s minimálním zaváháním. Vrhł jsem se do dřepu k zemi, vyskočil a zařval. Byl to výbuch. Ovšem, přiznám se, ne zas tak svobodný, jak bych si přál. Víím, že do plné extáze mě nepustil sociální blok. Lidé kolem a lidé ve mně. Porad jsem se trochu stydel a bál jsem se před lidmi otevřít naplno.

Přesto však jsem se otevřel jako ještě nikdy předtím a vyskočil zprudka a divoce v obrovském návalu síly a radostného nadšení. Dopadl jsem pak tvrdě, ale bez bolesti. Mé tělo se seskupovalo kloub po kloubu na podlahu a energie mnou silně třásla. Dostal jsem se na kolena a začal jsem se třepat. Na svých rukávech jsem zpozoroval kapičky slin. A pak to řeklo: „Svlékni se a běž!“ A já uposlechl. Vyrazil jsem mezi diváky, před východem ze skleníku ze sebe shodil triko, venku v dešti ještě kalhoty a trenýrky a rozběhl jsem se na parkoviště, kde jsem sebou švihl do kaluže. A jen jsem dýchal, cachtal se a vnímal tělo. Myšlenky na pohledy společnosti jsem plašil a jen jsem si užíval své svobody.

Pak jsem viděl, jak se ke mně blíží kdosi v nepromokavé oranžové soupravě. Na vteřinu jsem se ocítl zpět ve svém společenském já, ale nechtěl jsem tam setrvat. A tak jsem se hned začal cachtat v další kaluži. Ten člověk by Caspar. Nesl mi trenýrky. Měl velmi vážnou tvář a říkal: „Stay with us, man (Zůstaň s námi chlape).“

Pripadal mi povrchní a neprirozený, zatímco ja jsem se cítil tak šťastný a přítomný jako nikdy předtím. Chtěl jsem něco říct na jeho ošklivě vážný obličej, ale slova se mi ztrácela na jazyku a vylezlo ze mě jen: „You are... I am...“.

Mel jsem přitom na mysli: „You are ošklivý, nepravý, I am šťastný.“, ale nebyl jsem sto ty myšlenky zformulovat. Jakoby mě můj jazyk zcela opustil.

Nakonec jsem mu však alespoň dokázal poděkovat, oblékl si trenýrky a šel k pristresku, pod nimz byla uskladněna jízdní kola. Postavil jsem se pod přetékaající okap, nechal na sebe dopadat proud studené vody a silou těla vzdoroval chladu. Napnul jsem svaly, až hlasivky zaskřehotaly. Tělo zaplavila vlna tepla.

Pak jsem se zase svleknul a celý se omyl od bláta. Oblékl jsem se, jeste jednou se zahřál zatnutím svalů a nachystal se k návratu. Když jsem pak přišel zpátky do skleníku, byl jsem sám sebou. A tak to mělo být.

Snažil jsem se nechtít obdiv ostatních, ani cokoli jineho. Užíval jsem si své vnitřní samoty.

Postavil jsem se mezi ostatní a pozoroval, jak na jeviště zrovna kráčí Min.

Konečně participuje na svém vlastním cvičení! Je jasné, že nemohl nic ukázat dříve, než na konci celého workshopu. Na scéně ještě byla Nene a Elina, ale všechny oči teď směřovaly k Minovi.

Díval jsem se, snažil se uklidnit svoje pulsující tělo a naladit ho na příjem. Uzemnil jsem se do podlahy a pozoroval toho svalnatého starce jak stojí na kraji moře a sleduje přibližující se člun. Zdálo se, že to dělá s nevolí...

Mumie pak pronikala do Minova těla od hlavy. A on začal klesat. Jeho nohy se lehce třepaly, ale přesto z něj vyzařoval jakýsi intenzivní klid, který penetroval do prostoru a pronikal celou mou bytostí. Horní polovina Minova těla se jako tvrda kořenová hmota přizpůsobovala tomu obrovskému vysílači vědomí jménem Tanaka. Uviděl jsem hranici smrti. Viděl jsem, jak jeho duch nechává tělo kráčet do smrti, ale přitom mu nedovolí dojít do cíle. Jak úžasné! Jak hluboké! A snad i nebezpečné...

Viděl jsem vědomí, které šplhá k ráji. Které se protahuje do neexistence, ale přitom si nedopřeje posledního spočinutí. Jen sobě dá přičichnout a tělo přitom vláčí za sebou jako

nějakou podivně se rozpínající kovadlinu. Minovo tělo viselo na jeho vědomí jen jako na vlásku, ale přitom o pevnosti ocelového lana.

Ležel pak na zemi a jemný deštěk ho pozvolna vracel do života. A když se znovu postavil, vypadal náhle velmi překvapeně a plný zájmu. Jeho obličej jakoby říkal: „Ó, zase život? No dobrá. Co je tohleto? A co je to tamhle?“ Byl jako malý chlapec, který se náhle ocitne na dosud neznámém dětském hřišti.

Pak vkročil zpět do své osobnosti, posadil se mezi nas a sbíral slova k závěrečné promluvě. Mé tělo zatím pomalu opouštěla Minova návštěva a životní energie se mi teď přeskupila do levé tváře a do koutku úst, kde se zhroutila do jakési energetické díry. Když jsem se ji pokusil zkrátit a uklidnit, celá levá polovina tváře se mi rozklepala. Postupně jsem ale ten proud usměrnil do ksepana mudry v dlaních a naladil se na Minova slova:

Velmi vám děkuji. Bylo krásné se na vás dívat..., řekl mile a hned pokračoval:

Lod' se přibližuje víc a víc, a pak prostě do toho obrazu skočíte. Ale stále je třeba vnímat horko a dorážení vln. Stále je třeba být zde. Být se svým tělem. Neulítávejte! Zůstane zde. TO je tanec.

Je třeba mít prázdnou mysl pro vstup obrazu... Někdy, před představením, je moje mysl velmi hlučná. Někdy musím hodně mluvit, abych ji uvolnil. A pak, když tančím, náhle se něco stane, v publiku nebo v prostředí, a jsem tam.

Kdykoli si však začnu myslet: „Ó, teď jsem tak dobrý!“, jsem ve skutečnosti velmi špatný a nudný. A to dokonce, i když jsem si absolutně vědomý sam sebe. To není dobré. To není tanec.

Kdysi jsem viděl v představení jednu tanečnici, která tančila asi 20 minut, pak najednou přestala, plakala a omlouvala se: „Promiňte, jsem hrozná.“ A my jsme začali tleskat...

Hijikata také někdy, třebas v půli představení, je choreografoval, začal náhle z hlediště křičet: „Stop! Začněte znovu!“

Byl už takový. Dělal, co myslel. Samozřejmě to bylo nefér k publiku, není to profesionální.

Jakožto profesionálové musíme pokračovat, i když nám to zrovna nejde. Ale někdy je dobré zastavit a začít znova.

Min se na chvíli zamyslel, rozhledl se po nas a ještě řekl:

Dnes je nejdůležitější být ryzí, uprimny (angl.: Honest). Boj už není užitečný. Měli byste být ryzí a jít!, řekl, pak se na vteřinu zarazil a se šibalským úsměvem dodal:

Ale přitom stále vnímat ty dorážející vlny...

A pak už nezbyvalo, než abychom si všichni sedli na paty a:

Ok, takže: Arigato, godzajmašta!

Min byl neobvykle milý. Takový spokojený hodný dědeček. Když jsme se pak začali rozcházet, našel jsem odvalu a oslovil ho dotekem dlane. Otočil se na mě opět tím svým přísným obličejem, kterým mě už předtím pocastoval tolikrát. Ale tentokrát jsem se nelekl, ani nezkoprněl. A řekl jsem jen prostě a upřímně: „Děkuji.“

To já děkuji Tobě., odpověděl mi Min a mě z toho ohromě zahřálo u srdce.

Zůstal jsem pak ještě nějaký čas ve skleníku a dával prostor své energii. Nechal jsem téct ten proud tělem ven a jen jemně ho vědomím usměřňoval. Byl z toho nádherný tanec. Nové pohyby, ladné i mocné, těžké i volné. Ale hlavně: Velmi konkrétní, přesné a svobodné! Jako nikdy dřív!

Šel jsem se pak dotknout mladého stromu rostoucího v rohu skleníku a jaký div! Jeho větve se mi v dlaních vlnily jako dva mořští hadi. Cítil jsem jeho rust! Plně a přímo! Cítil jsem jeho pulzující život! Jeste jsem sice nebyl schopen přijmout ten vjem očima jako Min, ale moje ruce už "videly".

Šel jsem pak domů a pohladil stekajícího a zas sbesile poskakujícího Dokieho - psa naší paní domácí. Tenhle pes se nikdy dřív nedal uklidnit, ale teď pod mým dotekem náhle zmlkl, přestal poskakovat a stojící klidně vedle mě mi jen laskyplně olizoval dlaně...

Svoboda

Workshop skončil. A už nás čekala jen závěrečná rozlučková párty a rozjezd na své kontinenty, do svých zemí a do svých domovů. Loučili jsme se a veselili. A večírek byl opravdu vydařený a divoký. Byla to konečně příležitost, kdy jsme měli šanci se opravdu vyřádit a uvolnit všechna vnitřní napětí. Čas vydechnutí po práci.

Během workshopu sice přišel jeden podobný moment, ale ten byl spíše jen takovou krátkou přestávkou, při které jsme do jisté míry jen prozkoumávali jinou sféru workshopu a zábavnou formou v něm vstřebávali a prohlubovali to co jsme se od Mina učili.

Tehdy šlo o takovou hudebně taneční párty, která vznikla spontánně během festivalu při jednom společenském večeru ve skleníku. Účastníci workshopu i návštěvníci festivalu seděli na podlaze, povídali si a smály se. Když padla tma, zapálily se svíčky a mezi pár tiše konverzujícími hloučky návštěvníků začal zničehonic někdo jemně hrát na buben. Snad na africké džembe, nevím už přesně. Rytmus však postupně nabýval na intenzitě a hlasitosti a za chvíli jsem se k hráči přidal i já sám se svou flétnou a s amatérským xylofonem, který jsem si ve volných chvílích vyrobil ze špalků tvrdého dřeva nalezených kolem forest stage.

Nakonec vstoupili do hudby tanečníci, vytvořil se kruh a zkrátka to už ve skleníku vypadalo jako při nějakém extatickém rituálu severoamerických indiánů. Vprostřed kruhu se uvolňovala zběsilá taneční energie a polonahá, potem zkrápěná dupající těla, jakožto i extatické grimasy a dunění bubnů snad nenechaly spát nikoho v Hakušu. Všichni do té seance tehdy vkládali své nejdivočejší a nejsvobodnější já.

Sám jsem tehdy mlátil do xylofonu jako šílený snad hodinu v kuse. A pak jsem zcela padl vyčerpáním. Byla to pro mě ta nejdivočejší párty, jakou jsem kdy do té doby zažil. Rozlučkové řádění na konci workshopu už nemělo tak rituální charakter. Ale přesto se během něj otevírala spousta dosud zavřených a potlačovaných věcí. Bylo to o uvolňování komunikačního napětí, o vylévání srdcí i o vyřizování závěrečných účtů. Tedy alespoň pro mě určitě. A vlastně se teď i zde dělo něco, k čemu se nás Min po celý čas workshopu snažil vést a k čemu většina z nás dosud neměla odvahu.

Min vždy volal po upřímnosti jeden k druhému a po osvobození osobnosti. Kdo z nás byl však v něčem takovém opravdu úspěšný? Bůh ví, že to není vůbec snadná věc. Projevit svobodně svou přirozenost před lidmi vyžaduje opravdu pořádný kus odvahy. Je to výzva. Min sám po celý svůj život tyto výzvy následoval, posouval hranice své svobody a provokoval společenské stereotypy, které na něj doléhaly. A nutno říci, že byl v průběhu své taneční kariéry často silně odmítán a mnohokrát dokonce i zatčen. Ale stál si za svým. A dnes díky tomu ukazuje světu osobnost takové síly a takovou svobodu ducha, že to nenechá člověka v klidu. Proto ho sám pro sebe mnohem spíše než tanečním mistrem nazývám mistrem jevištním a mistrem lidského já.

Min své já otevřel, osvobodil a ovládl. A k témuž vedl i nás. Měl hluboký vliv na mnohé a co se mě samotného týče, musím říci, že jeho učení a trénink mě doslova roztrhávaly na kusy a v čase následujícím po workshopu se ze mě začalo zběsile drát to co jsem v sobě po dlouhá léta dusil a potlačoval.

Nebyl jsem jednoduchý případ. Lidí jsem se do té doby bál. A nenáviděl jsem je a miloval zároveň. Bál jsem se jejich pohledů a hodnocení. Bál jsem se selhání a odmítnutí. A bál jsem se také toho, abych jim neublížil, protože jsem v sobě vždy cítil velikou sílu i divokost a hrozil jsem se toho, co by se mohlo stát, kdybych ji někdy na někoho otevřeně vypustil.

Cítil jsem se méněcenný a byl jsem po značnou část svého života odstrkovaným outsiderem. V jádru však jsem byl velmi dominantní a vůdčí povahy a těžko se mi snašely jakékoli autoritářské sklony druhých.

Intenzivně se to ve mně pralo a přiznám se, že zejména ve vztahu k ženám mi má dvojí povaha přichystala nejednu bolestnou zkušenost. Na jednu stranu jsem byl plachý, citlivý a stydlivý kluk s nízkým sebevědomím, na druhou stranu cílevědomý a dominantní muž, těžko snášející jakýkoli odpor. Tento neustálý vnitřní konflikt pak často ústil v salvy potlačovaného či kroceného hněvu a v táhlé pocity úzkosti, gradující i v silné deprese. Nebyl jsem sto se projevit, protože jsem nevěděl, co ze sebe projevit mohu a co ne. Co je správné a co není a co jsem doopravdy já a co jsou jen určité vžitě společenské vzorce hodné zavržení.

Až díky Minovi jsem postupně začínal mít jasno. A to díky jeho vlastní osobnosti, díky jeho cvičením a vědění, ale i skrze nespočet dialogů, které jsem s ním na toto téma vedl.

A jednou jsem se mu svěřil i přímo. Bylo to ještě při cvičení Image Work, které mě velmi bavilo a k jehož různým podobám jsem již dříve přičichával během svých rozličných uměleckých experimentů v samotě, v horách a v lesích. Vědomá práce s představami mě opravdu vtahovala do jiného světa a byl jsem skrze ni schopen otevřít se novým prožitkům reality. Ovšem, jakmile se přede mnou vyskytl druhý člověk, zůstal jsem vždy zaseknutý ve svém já, obalen silnou krustou strachu a mé představy ztratily na síle. A to samé se mi dělo i během workshopu. Přišel jsem tedy tehdy za Minem s žádostí o radu:

„Mine, jsem pořád na povrchu.“, řekl jsem mu. „Dokážu se dostat hluboko, ale jen sám, v přírodě. S lidmi to neumím.“

Min se ani na okamžik nezamyslel a řekl stručně:

Prostě se otevři.

„Ale to mi nejde, když se někdo dívá.“, namítl jsem.

Jaj!, zvolal Min silným hlasem. *To, co máš, by ses měl naučit sdílet!*

„No jo, to vím a snažím se...“, zoufal jsem si dal, „Ale ono to pořád nefunguje.“

Ty to víš, ale nevěříš tomu!, uderil na me tentokrát se smíchem a zostra mi pritom zatukal prstem na čelo. Pak ale dodal již mírněji:

Neboj se sám sebe zklamat. Prostě se zklam! Je to jednoduchá psychologie. Ty sám jsi si svým vlastním příkladem, svým vlastním vzorem.

„Opravdu?“ zeptal jsem s nejiste, nechápajíc docela smysl té věty.

Ano. Když si jses svým vlastním vzorem, riskuješ. Já jsem si také svým vlastním vzorem, a proto často skáču. Skáču do svých snů, do svých vizí.

„A nemáš problém s tím, co z Tebe na druhé lidi vyleze?“, zeptal jsem se podivně.

Mmmm... , zamyslel se Min. Mnozí lidé mě považují za svého nepřítele. Jsem často na lidi nepřijemný.

Ale když se to stane, a toho člověka si pritom vážím, přijdu za ním další den a řeknu: Omlouvám se, dnes jsem jiný.

Snadné. Prostě se otevřít. Ale jak, když jsou ty vnitřní dveře duše s léty zadřené a když člověk ví, jak strašně to může bolet, otevře-li svoje srdce druhému člověku? Přesto je to třeba. Bez téhle svobody se dá jen těžko dostat hlouběji do sebe sama. Zraněné a potlačované já se totiž člověka drží jako klíště a nepustí ho dál. Nenechá ho zanořit se do teplých vod své pravé identity a rozpustit se v blažené realitě nebytí.

Každou emoci, která brání spojení s vlastním tělem, s vlastním srdcem a se svou duchovní podstatou, je třeba zpracovat a uvolnit. A třebas i pustit ven, je-li to třeba. Vycistit se. Osobnost musí dostat možnost plně se projevit a volně dýchat.

Dnešní doba bohužel nedává člověku příliš příležitostí ani sociálních prostor k tomu, aby mohl něco takového provést bez toho rizika, že by se musel obávat společenského odsouzení a ostrakizace. Minův workshop však jedním z těchto vzácných prostor byl a on sám dal každému z nás šanci této možnosti plně využít.

Třeba když nás vyzýval k tomu, abysme nebyli na každého nutně milí a že toto není přátelský

workshop... Nebo, že je tento workshop výjimečnou příležitostí být mezi druhými lidmi sám... Nebo dokonce když na mě tehdy přede všemi tak zostra udeřil s tím, abych se nebál být zlý... To nebyl projev jeho nevlídnosti či zvrácené povahy. Ba právě naopak. Nabízel nám nedocenitelný dar svobody.

Min sám byl sice drsného zevnějšku a velmi přísného vystupování, ovšem za touto maskou člověk tušil křehké srdce plné hluboké lásky k člověku. Osobně si dokonce myslím, že si tuto masku, stejně tak jako své pevné ukotvení v silném a trénovaném těle, vytvořil sám jako určitou ochranu pro své snad až příliš zranitelné a otevřené já. Byl přísný, ale zároveň nic neskrýval. Dal nám ze sebe všechno a člověk si vždy mohl být jistý jeho upřímností a směřováním k jádru věci. Netoužil po našem obdivu, ani si nás k sobě nesnažil připoutat. Nebyl to žádný guru, který by svůj význam a důležitost vypočítával skrze množství a oddanost svých učňů. Byl a je to samotář. Ale samotář, který miluje lidského ducha, který miluje lidi a snaží se jim předat to nejcennější: Pravdu a svobodu.

Ovšem, jakmile svůj úkol dokončí, odchází...

2. rok - “Osobní”

Strana 83-88

28.7.

První den workshopu. Shromáždili jsme se na lesním podiu za známého pronikavého zpěvu cikád. Jsou to opravdu zvláštní zvuky. Nevýslovně intenzivní. A kromě jednodité zvukové malby v ní čas od času vyvstane i prazvláštní sólový skřek, který zní, jako kdyby se kačer Donald snažil napodobit zvuk motorové pily. Dlouho jsem nevěděl, je-li to pták nebo nějaký zvláštní obojživelník, než jsem se dozvěděl, že jde jen o trošku jiný druh cikády.

Ten rok měl být opravdu jiný. Osobnější a uvolněnější. Ačkoli o nic méně hluboký. První známkou větší pohody a blízkosti byl už samotný počet účastníků a Minovo naladění. Bylo nás tentokrát jen patnáct místo třiceti a ačkoli se k nám na prvních pár dní přidali nějací studenti umění s Tokia, většina workshopu probíhala v opravdu klidném a komorním duchu.

I Min byl zcela jiný. Ta tam byla jeho permanentní přísná maska, kterou jsem tak dobře znal z minulého roku. Působil teď spíše jako takový milý moudrý stařeček a hodný děda. Mě samotného už se od příjezdu dvakrát ptal na mé zranění a i ostatním účastníkům co chvíli projevil svou vlídnou tvář. Nevycházel jsem z údivu. A také se mi zdálo, jakoby o dost zestárl. Na jeho tváři jakoby přibylo několik nových vrásek.

Na začátku jsme se představili. Byli tu opět lidé z celého světa. Z Ameriky, Mexika, Číny, Izraele, Nového Zélandu,... Oproti minulému roku však tentokrát v představovacím kruhu panovala povšechně přátelská a pohodová atmosféra a lidé se hodně smáli.

Osobně mě ze všech účastníků na první pohled nejvíce zaujal hlavně jeden mladý silný Japonec velmi zvláštní tváře. Představil se čínským jménem Fung-hai a žádal, aby ho tak i ostatní oslovovali, neboť už v Číně dlouhou dobu žije. Ale to na něm nebylo to nejzvláštnější. Co mě na něm upoutalo nejvíce bylo to, že svým vzezřením připomínal orangutana, a to velmi věrně.

Prošli jsme celé představovací kolečko a jako poslední se pak opět představila Šiho a tři stálí farmáři, přičemž když přišla řada na Kazua, svým výjimečně zdvořilým a roztomilým způsobem nás všechny vyzval, ať se na workshopu těšíme z každého člověka.

Je mi velmi milá jeho pozice. Zůstává na jednom místě a přitom si užívá toho, že za ním přijíždí celý svět...

Pak se chopil slova Min. Všechny nás vřele přivítal a ve svém stručném proslovu nám s vážným tónem opět připomenul:

Neučím Butó. Ale naučil jsem se mnoho od Hijikaty. Butó pro mě byl Hijikata skrze celý jeho život. Dnes je butó spíše něco jako typ tance, móda pro peníze dělaná za účelem představení. Je tam velká mezera mezi životem a tancem...

Pak se na chvíli odmlčel, znovu promluvil a z mnohého co bylo řečeno nejvíce vyvstala věta:

Dřív jsem vždy potřeboval publikum. Dnes už však nepotřebuji lidské bytosti jako své diváky...

„A proč ne?“, nevydržela to v tu chvíli impulzivní Carol z Mexika.

Protože jsem teď více se svým srdcem a se zemí., odpověděl klidně Min. A mě přišlo, že už by po zbytek workshopu snad nemusel říkat vůbec nic navíc...

Pak přišla řada na krátkou administraci a zaplacení základního poplatku za workshop, který byl tak minimální, že by těžko kdo mohl tento workshop kdy považovat za Minův výdělečný podnik. A když se začalo o platbě mluvit, Min jen nedbale prohodil do prostoru: *S penězi za mnou prosím nechodte. Dejte je všechny Šiho. Já se o peníze vůbec nestarám.*

Když jsem se ho později ptal, čím to, že na penězích nijak nelpí, odpověděl stručně: *Peníze jsou jako voda...*

Ten den to pojal Min odlehčeně, a tak jsem jen začali relaxací a poté se chvíli věnovali cvičení Blind Work. Chodili jsme po prostoru v tichosti se šátkem na očích, ladíce se na prostor a pomalu jsme našlapovali v trávě a mezi bambusy. Jen občas přeřalo vzduch náhlé ostré tlesknutí. To přicházelo od jednoho studenta hudební kompozice co přistoupil ke cvičení po svém. Vždy tleskl, pak se na moment zaposlouchal a na to se sebejistě rozešel do prostoru před sebou, aniž by o cokoli zavadil. Min se sám divil co to dělá, a když se studentem prohodil pár slov v Japonštině, hned nám svůj objev nadšeně vysvětloval:

On poslouchá ozvěnu, a tak poznává terén...

Panejo, pomyslel jsem si s úsměvem, takže máme letos mezi sebou i netopýry.

Poté jsme workshop ukončili. Ale bylo ještě brzy odpoledne, a tak jsme si půjčili s několika účastníky na farmě jízdní kola a vypravili jsme se na malý poznávací výlet k nedalekým vodopádům. Byl mezi námi i Juen z Číny a David z Nového Zélandu, později moji dva nejbližší kamarádi workshopu. A také Fukiko, můj velký problém i malá vycházející hvězda.

Dorazili jsme do větší šintoistické svatyně, nechali tam kola a odtud pokračovali dále pěšky podél řeky. A když jsme tehdy lezli po kluzkých kamenech kolem řvoucích peřejí, Juen náhle uklouzl, spadl ze skály a jen tak tak se přidržujíc okolních kamenů měl na mále, že neskončil ve vodě. Rychle jsem si v tu chvíli lehl na zem, chytil se pevně ostatních a nabídl Juenovi dolů svoje nohy, po kterých se mohl vyšplhat nahoru k nám.

Reagoval jsem tehdy pohotově, pohotověji než všichni ostatní, ale přesto jsem si přišel sám před sebou spíše lehce trapně a zklamaný. Nebyl jsem tak rychlý, jak bych si přál. Viděl jsem jasně, že mezi okamžikem, ve kterém Juen spadl a tím, kdy jsem mu podal záchranu, byly tři nebo čtyři vteřiny zaváhání, kdy jsem racionálně vyhodnocoval celou situaci. Být více intuitivní člověk, reagoval bych okamžitě. Spíše jsem se tedy tehdy opět zastyděl za své pomalé vědomí, a vůbec si nepřišel jako pan zachránce, jak mě k tomu celá situace sváděla. Jindy by totiž takové zaváhání mohlo Juena stát život.

Když jsme pak z místa odcházeli, zastavili jsme se s Fukiko na lanovém mostě před svatyní a dívali se na peřeje pod sebou.

„Je zvláštní, že na vodu, která přichází, se dívám ráda, ale když se otočím, ta odtékající voda už mě nezajímá.“, řekla Fukiko svým roztomilým a jemným hlasem. Ta slova na mě zapůsobila a se zalíbením jsem se na ní podíval. A v tu chvíli mezi námi něco přeskočilo. Její píseň ve mně zesílila a spojila se s mou.

Ale zatvrdil jsem se a přikázal tehdy svému srdci vystavit kolem sebe pevnou nepropustnou hradbu. Nechtěl jsem se zamilovat. Přijel jsem kvůli důležité práci a měl jsem v plánu věnovat se plně sám sobě. Ne rozvíjet vztah se ženou. Zakázal jsem si tedy lásku a své zalíbení potlačil. Ovšem jaké bylo mé překvapení, když jsem si později uvědomil, že mě tenhle malý zákaz paradoxně naučil o mě samém více než jakékoli introspektivní hloubání...

S Minem jsme se pak viděli znovu u večeře na farmě Body Weather. A on po krátké konverzaci s tokijskými studenty náhle zvedl hlavu od svého jídla a řekl:

Lidé z města chtějí maso. Tak budeme mít zítra kuře.

„A kdo ho zabije?“, zeptal jsem se s podezřením.

Vy. , odpověděl Min a šibalsky se zasmál.

„Super.“, zakončil jsem tu novinku a mírně zapškle se ušklíbl jako někdo, kdo se poslední dva roky intenzivně potýkal s etickými problémy požívání masa. A zároveň, protože jsem tušil co asi bude dalšího dne následovat...

29.7.

Příštího rána jsme opět začínali relaxačním cvičením. Vnořil jsem se do něj s rozkoší a nadšením. Celý rok mi něco takového chybělo! Vědomím jsem soustředěně vstupoval do každé své končetiny a do každého kousku svého těla, se kterým moji partneři zrovna manipulovali a představoval jsem si, že všechny pohyby inicijuji já sám. Představoval jsem si, že tančím. Dlaně mých partnerů pak byly jako vítr, se kterým jsem si svým tělem povídal. A když jsem se pak já sám ocitl v pozici manipulátora, byl jsem zas já ten vítr a jako vzdušný tanečník povídal tělem partnerovým.

Během relaxace Min tiše procházel mezi námi, ale nic neříkal. Až nakonec utrousil jedinou poznámku:

Udržujte uvolněný krk. Spousta z vás ho má zatuhlý.

Následně nás pak instruoval, ať se nejdříve zaměříme na jednotlivé klouby svých partnerů a od nich teprve postupně manipulujeme vším ostatním.

Pak přišlo cvičení vedení hlavy. A v něm nás Min hned od začátku instruoval takto:

Dejte tělu úžasnou zkušenost! A dávejte dokonce, i když si neumíte představit kam to povede. Jděte ZA svoji představivost.

Dát něco opravdu ze srdce. Dát se cele druhému člověku bez ohledu na to co říká hlava. Veliká výzva! Min nás nechal, abychom se v cvičení párkrát prostřídali, ale když nás při tom pozoroval, chmuřil se a nespokojeně si nás přeměřoval pohledem. Nakonec cvičení v půli přerušil a řekl:

Vypadá to, jakoby mezi vámi a druhými byla jakási hranice, stěna mezi mnou a tebou.

Jakoby jste říkali MOJE hlava a TVOJE hlava...

Ne, takhle ne!

Tvoje hlava je moje hlava! Vy manipulujete s partnerem jakoby to byl objekt. To je pro mě velmi bolestné pozorovat. Prosím, dejte do toho své srdce! Není tam žádná hranice...

Nechal nás pak ještě chvíli pracovat dál. Prostřídali jsme několik partnerů, a já jsem byl v poslední výměně s Japonkou jménem Masae v pozici manipulátora. Min nás pozoroval. A když jsme pak skončili, Japonka se velmi pozvolna vracela do běžné reality a pomalu vztřebávala právě prožitou zkušenost. V tu chvíli k ní Min přistoupil a s úsměvem řekl: *No, to je jiné, že?*

Nevýslovně mě to zahřálo. Byla to úplně první pochvala, kterou jsem od Mina dostal. Nepříma sice, ale o to sladší.

Vystřídali jsme se pak a já se nechal od své partnerky smíkat prostorem tam a zpět, nahoru a dolů. Co chvíli jsem se v tom pohybu ztrácel, co chvíli uvízl v toku vlastních myšlenek a zasekával se v zatuhlosti svého krku. A na obojí byl ten nejsnazší recept: Vždy cítit dotek dlaní svého partnera, vždy se vracet zpátky k tělu a jeho přesahu do prostoru a do druhých lidí.

Odpoledne nás místo práce na poli čekal zcela výjimečný program: Jatka. Jak Min předeslal předešlého dne, k večeri mělo být maso. Ovšem maso, které si sami zabijeme. Kazu, Kejši a Tamaj připravili vše potřebné. Prkýnka, sekáčky, hrnce s horkou vodou na spaření těla a samozřejmě: slepice. Vždy jednu do trojice. A když bylo všechno připravené, Min nás svolal k sobě a řekl:

Slepice zabijeme, oškubeme a vykucháme. Každá má uvnitř to samé, co máme my. Srdce, ledviny, játra...

Děláme tohle už sta tisíce let. Od té doby co lidé začali jíst. Zabíjíme. A to nejen zvířata. Také zeleninu. To je totéž. Rostliny, hmyz, i malý motýl... Vše totéž.

Pak nám dal krátkou instruktáž k tomu, jakým způsobem slepici useknout hlavu, jak ji zbavit peří a jak ji vykuchat. A pak už nás jen vyzval, ať začneme.

Bylo nás dohromady zhruba pětadvacet. To znamená, že jsme zabili osm nebo devět slepic. Vždy jeden z trojice si ji vyndal z plastové bedny, položil ji na prkýnko a za přihlížení dalších dvou odsekl hlavu. Pak ji společně oškubali a vykuchali.

Těžko říci co se v těch chvílích odehrávalo uvnitř zúčastněných, ale na jejich tvářích se zračily různé věci. Byli tam zasmušilí borci, flegmatikové, ale i tací co se tvářili velmi vážně. A někteří pak jen s největším přemáháním skrývali svůj děs a hrůzu.

Já osobně jsem byl kluk z vesnice. Smrt domácích zvířat byla u nás doma na běžném pořádku. Ovšem, až teď jsem si náhle uvědomil, že mě můj otec ani ostatní příbuzní vlastně nikdy k zabíjení samému nepustili. A jako malého mě dokonce odváděli pryč vždy, kdy bylo na pořadu dne k zabití něco většího, jako třeba koza nebo prase. Snad moji rodiče tušili, že jsem na něco takového až příliš citlivý a nenesl bych to dobře.

Přiznám se tedy, že jsem do té doby zabíjel jen ryby a myši. A jen jednou s tím největším přemáháním králíka, kterých jsme doma chovali tucty. A i to jsem udělal jen proto, že byl nemocný a trpěl. Byla to pro mě tehdy nevýslovně nepříjemná zkušenost. Čím větší je totiž zvíře a čím blíže se nachází člověku na pomyslném evolučním žebříčku, tím jsem ho vždy cítil výrazněji ve svém srdci a jeho smrt se mnou o to spíš pohnula. Dodnes mám problém zabít savce.

S ptáky si však bez neshnází poradím. A neměl jsem s tím problém ani tehdy, kdy jsem se stal v naší trojici tím vyvoleným katem.

Uchopil jsem živé tělo slepice a pocítil teplo jejího těla v dlaních. S úctou jsem se jí omluvil a poděkoval. A pak už jen jeden rychlý a přesný švih sekáčkem. Tělo se klepe a škube sebou ve smrtelné křeči. Krev vytéká a stříká kolem. Ale stačí slepici jen chvíli pevně držet a počkat, až život zcela vyjde. Tělo pak už jen bezvládně padne a začne chladnout a tuhnout. Snadné. Nic náročného ani příliš zvláštního.

Ale přesto je tam ještě něco. Něco visí ve vzduchu. Ve chvíli oddělení hlavy od těla atmosféra kolem jakoby zhoustne. Vlastní tělo popravčího ztěžkne a člověk může na moment slyšet tlukot vlastního srdce. Něco se uvolní do okolního prostoru a dech se člověku automaticky prohloubí. Je to krátký, ale velmi živý, až mystický okamžik. Je v něm možné pocítit sám sebe. Cítit život proudící ve vlastním těle a syrovost své vlastní existence. Je to krásné i hrůzné zároveň a budí to v člověku úctu i strach.

Ani se nevzpomínám, jak jsme nakonec slepice připravili. Snad v polévce, snad na oleji, nevím. Akt pojídání jejich těla zcela pozbyl důležitosti vedle té zkušenosti, kdy ze zvířete odchází život.

Dalšího rána jsem si přivstal a vypravil se sám k Tamaiově slepičí farmě. Stál jsem tam dlouho před kurníkem a pozoroval hejna kdákajících a povykujících slepic. A viděl jsem je teď jinak. Cítil jsem je zevnitř. Bylo pro mě náhle velmi snadné vstoupit vědomím do jejich těla a porozumět jejich stavu bytí. Jakoby mi vzrostla schopnost empatie a soucitu. Jakoby jsem předešlého dne svým sekáčkem vytvořil nějaký nový kanál spojení...

Život jsem slepici vzal, ale také jsem její život víc poznal. „Přijmi smrt, poznáš život.“, znělo mi v tu chvíli v hlavě. A já jsem tušil, že mě něco podobného brzy čeká v rámci workshopu i u mě samého...

31.7.

Stejně jako minulý rok jsme se i letos v práci a v bydlení rozdělili na dvě skupiny. Jedna zůstala v Hakušu a druhá jezdila každý den s Minem na jeho horskou farmu Tokason výše v horách. A já měl tento rok to štěstí, že jsem byl v té druhé skupině a mohl jsem tak trávit s Minem mnohem víc času. Společně jsme pracovali, jedli a také si mohli s Minem svobodně povídat ve chvílích následujících po večeři, které se často protáhli až hluboko do noci. Byla to opravdová neformální posezení s mistrem, která dávala příležitost k větší intimitě a k rozebrání určitých témat do hloubky a detailů, k čemuž během samotného workshopu obvykle nebyl čas ani prostor.

Zhruba hodina cesty autem každé ráno zas umožňovala věnovat se vlastním myšlenkám a dát si před začátkem dne hlavu do kupy. Pro mě osobně to byla důležitá část dne, kdy jsem si v sobě poskládal vše co bylo řečeno předešlého večera, věnoval se četbě nebo psaní deníku a řešil problémy, které jsem si sebou nesl z minulosti. Stále se mi často vraceli mé úzkosti a Minovo vědění a přístup k životu mi nezdídko přímo pomáhaly postavit se k těmto problémům novým způsobem a nebo je i zcela vyřešit.

Byl konec července. A toho rána se mi na mysl zrovna pověsila myšlenka, jíž do mě vliil jeden samozvaný pseudo-duchovní učitel, za nímž jsem v té době v Čechách často docházel na konzultace. „Svět je iluze, Ondřeji, svět je sen.“, říkával mi tehdy, aby mě povzbudil v mém duchovním bádání. Věděl jsem, že tento koncept je jedním z ustředních pilířů buddhismu i jiných náboženství a duchovních systémů, ale mě ta myšlenka tehdy nijak neuspokojovala ani netěšila. Naopak, brala mi ambice, chuť do života a zanechávala můj vnitřní svět v jakémsi stavu nihilistické prázdnoty.

Moje nedůvěra k ní přitom byla podřezána faktem, že když mi ji onen učitel zděloval, bouchl přitom dlaní do stolu a zvolal: „Ten stůl tu přeci není! Tohle tu není!“

Koukal jsem na něj přitom s velkým podezřením. Mě ta ostrá rána, která zatřásla šálky a kelímky s tužkami ležícími na stole, přišla až podezřele reálná. A jeho dlaň nezmezela ani neprošla skrz stůl, jak by mohl člověk při takovém prohlášení a gestu oprávněně očekávat. Něco tady nehrálo...

Radši jsem tedy od této myšlenky, myšlenky světa-iluze, ustoupil. Kdo ví, možná jsem na ní prostě v tu dobu ještě nebyl připravený. Tak jako na ni nakonec nebyl připravený ani můj „učitel“. Neuspokojovala mě a nedělala mi dobře.

Co jsem naopak potřeboval byla hmota. Hmota, do níž jsem toužil na plno proniknout a poznat ji zevnitř. A to mi nešlo, dokud jsem ji neuznal a nepřijal jako právoplatnou součást reality. Teprve když jsem jí s úctou přiznal její pevné postavení v celistvosti bytí, bylo mi dovoleno nakouknout pokradmu za její hranice...

Když jsme toho dne přijeli do Hakušu, Min zahájil workshop relaxačním cvičením se slovy: *Otevřete tělo novým možnostem*. A my hledali co nového můžeme ještě ve cvičení a ve vlastním těle objevit.

Následně nám pak Min představil jedno velmi decentní a krásné cvičení. Ve dvojici jsme měli každý chytit jeden konec asi dvoumetrového tenkého provázku, držet ho napnutý a v situaci, kdy jeden člověk vedl v pohybu ruky druhého, jsme svými prsty skrze provázek jemně komunikovali. Oba, vedoucí i vedený, přitom měli mít zavřené oči.

Byla to rozkošná zkušenost! Při dobré koncentraci člověk mohl pocítit, jaké to je rozšířit své vědomí za hranice vlastního těla skrze prsty a skrze tak obyčejný, nepatrný a jemný objekt, jakým je tenký provázek. Ovšem jen za předpokladu, nepletlo-li se mu tam zas

příliš jeho vlastní já, samozřejmě. A to se bohužel nezřídkada dělo. Min nás proto v průběhu cvičení často důrazně varoval:

Nesudte druhého! Vyskytne-li se nějaký problém, zastavte a řekněte to!

Měli byste prodloužit sebe sama. Z kůže... Z prstů... Prodloužit se měrem k druhému.

Nedělejte hranice mezi TY a JÁ!

Pak následovalo cvičení Blind Work, při kterém jsme, stejně jako minulý rok, sledovali jakousi slepou mapu prostoru. Min opět určil v prostoru tři body, ke kterým jsme měli postupně slepí dojít. Pomalu a beze spěchu, instruoval nás Min.

Tohle není závod. Dejte si čas být sami.

Řekl a my se loudavě rozešli mezi stromy nechávajíc naši intuici, aby nám poradila ten správný směr.

Když jsme pak skončili, Min nás instruoval k prvnímu představení, které jsme měli toho roku během workshopu krátce nacvičit a okamžitě předvést. Jeho tématem byla „Historie lidské evoluce“.

Rozdělili jsme se tedy do tří skupin a krátce prodiskutovali základní myšlenky a strukturu představení. V naší skupině (a už si ani přesně nevzpomínám, s kým jsem vlastně byl), šlo zejména o motivy spojení a odtržení. Motiv cesty vzdálení se lidskému kolektivu směrem k rostoucímu individualismu a nakonec k úplné ztracenosti jedince, jemuž chybí spojení se svým přirozeným přírodním prostředím a s ostatními jedinci svého druhu. Krátce jsme to nacvičili, a šli jsme na věc.

Průběh představení mám v paměti zamlžený a nevzpomínám si nakonec než na jeho poslední část, kdy jsme se ze shluku pěti propletených těl postupně rozdělili na jednotlivá individua a rozešli se po jevišti. V tu chvíli se spustil déšť.

Velmi intenzivně jsem v ten moment prožíval svoji oddělenost od tlupy a cítil jasně hranice svého těla. V ten okamžik jsem do něj natěsno vměstnal svou přirozeně expandující mysl. Byl jsem sám a ve stoje napínal svůj hrudník a hlavu proti padajícímu dešti, který se mi vpíjel do kůže a pronikal celou mou bytostí. Nebyl jsem už vědomím s lidmi, byl jsem teď plně s přírodou a jako sám déšť jsem padal na okolní krajinu i na vlastní tělo.

A sotva jsem se toho pocitu nabažil, vrátil jsem se do svého běžného stavu vědomí a podíval jsem se kolem sebe. Moji společníci byli jen pár metrů ode mě, ale já jsem s překvapením zjistil, že většina očí v publiku hledí velmi upřeně mým směrem. Lehce mě to zarazilo, ale zároveň mi bylo jasné co tak upoutalo jejich pozornost. Byl to jeden z těch vzácných momentů, kdy se mi i před lidmi podařilo zcela naplnit své já a nakouknout do oblasti existence přesahující hranice mého vlastního individua.

Odebrali jsme se pak všichni na oběd na farmu Body Weather. A nějakou souhrou okolností se stalo, že jsem se na krátký čas ocitl v jídelně sám jen s Minem. Snad se šli v ten moment všichni ostatní převléknout do suchého a teplého oblečení. Já jsem však tehdy teplotu svého těla moc neřešil a nevěšil si jí, a tak jsem zamířil rovnou do jídelny. Byl to patrně důsledek oněch všemožných experimentů v mrazech a v studených jezerech a řekách, které jsem během posledního roku podnikal.

Seděli jsme s Minem vedle sebe u kaštanovníku a popíjeli čaj. Já lehce nervózní, ostatně jako vždy, kdy jsem se s Minem ocitl sám.

Tobě není zima?, zeptal se Min.

„Ne, po představení ne. Máš to taky tak, že Tě diváci svými pohledy zahřívají?“

Ano. Tímhle způsobem jsem už vystupoval všude možně. V tajfunech, ve sněhu, na ledovcích...

„A proč jsi dříve vůbec potřeboval publikum?“, zeptal jsem se a lehce změnil téma. Stále mi totiž v hlavě vrtala Minova promluva z prvního dne.

Možná kvůli odvaze, odpověděl Min.

„Dávalo ti to odvahu?“, podivil jsem se.

Ano.

Hmmm, mně to odvahu spíš bere, pomyslel jsem si tehdy, ale slova mi zůstala viset v hrdle.

Pršelo. Bylo chladno a klid. Chvilku jsme seděli beze slova, až Min protnul naše mlčení poznámkou:

Velmi neobvyklé počasí. Takhle to nebylo 15 let... A taky teď máme příliš teplé zimy.

„U vás také?“, podivil jsem se znovu. „Myslíš že to dělá globální oteplování?“

Ano., řekl Min. Pak se na okamžik odmlčel a dodal:

Země je šéf. My nevládneme...

Přikývl jsem.

„Ale mysleli jsme si, že jo.“, dodal jsem ještě s cynickým podtónem a společně jsme se od srdce zasmáli.

Během oběda jsem zabřednul do konverzace s Davidem. David je povoláním softwarový inženýr, ale ve volných chvílích tančí a píše. Říkal mi zrovna, že v psaní byl dlouho jeho nejvyšší inspirací Samuel Becket. Chtěl vždy psát jako on. A jednou se mu stalo, že po svém tanečním představení za ním přišel jakýsi divák a řekl mu, že jeho tanec vypadá, jakoby ho napsal Becket. To ho nesmírně potěšilo.

Pak si ale David povzdechl a řekl mi: „Beztak... Mezera mezi tím co žiju a co mě baví je ještě příliš široká. Asi nemám odvahu...“

Podobné téma. Zase ta odvaha... Chtěl jsem mu na to něco odpovědět, ale v tu chvíli mou pozornost odvedla jiná konverzace. Jedna mladá Japonka žijící v Americe, která před pár dny přijela na farmu Body Weather jako dobrovolnice, v ní zrovna u vedlejšího stolu mluvila o tom, že podstatou mezilidských vztahů v Japonsku původně bylo, aby spolu dva lidé mohli komunikovat, aniž by si řekli jediného slova. Proto prý je Japonština prostá zbytečných výrazů. Jednotlivé pojmy jsou však o to plnější.

To řekla a ještě pak dodala, že se v jejich jazyce nevyskytuje na prvním místě slovo „já“ nebo „moje“ a vztah k druhému člověku či prosba se spíše vyjadřuje intonací. Mezitím se do konverzace vmísil i Min. Chvilí jsem poslouchal. Téma se zatím stočilo k psané Japonštině a já se v tu chvíli Mina zeptal:

„Mine, proč si vlastně Japonci nevystačili s čínskými znaky a postupně do nich zamíchali ještě další dvě abecedy?“

Japonština zní jinak než čínština, odpověděl Min. *Doplňkové znaky byly potřeba. Začaly to ženy.*

„Ženy?“, zeptal jsem se silně udiven. „Proč?“

Proč?!, odvětil Min překvapeně a podíval se na mě pohoršeně jako na toho největšího šovinistu v okolí. A spolu s ním i všechny Japonky v doslechu. Min naznačil, že po mě něco našťavaně háže a otočil se ode mě. Já jsem se ale nenechal odradit a neodbytně trval na svém dotazu. Min tedy nakonec mírně znechuceně kapituloval:

Začaly psát ženy, vysvětloval. *Přidaly vlnky, daly do toho jemnost...*

Pak zas zmlk a vrátil se ke svému jídlu.

Min miloval svou rodnou řeč. A používal ji velmi specifickým způsobem, kterému měli často problém rozumět i samotní Japonci. Záleželo mu na přesném vyjadřování a nezdálo se, že si postěžoval, že Angličtina ho velmi omezuje. Intonačně i výrazově, protože ani v nejmenším nesplňuje jeho vyjadřovací nároky.

Zdalo se mi vždy, že minimálně co se jazyka týče, Min je opravdu rád, že se narodil jako Japonec. A jednou, když jsme spolu seděli během pauzy na okraji lesního jeviště a znovu jsme se dotkli jazykového tématu, Min tiše, poeticky a až s jakýmsi nostalgickým tónem v hlase utrousil:

Japonština je velmi zvučná. Je jako kapání vody, jako déšť... A jako šplouchání kaluží..

1.8.

A zas nový den plný děsu,
rozlije se jak moře černí.
A sotvaže spaní z víceč střesu
jsou tu mí průvodcové věrní:
Hnus z života a Všenesmysl
na bobku sedí u mých skrání
A jak řemdichem by mě křísil
zaviju, zvíře k dodělání.

Má rána byla často takhle rána Egona Bondyho. Těžká probouzení a na zádech se mi kroutící vždy přítomná existenční frustrace. A jinak to nebylo ani tohoto rána. Jako obvykle se mi vůbec nechtělo vstát dřív, ale jako obvykle jsem se i toho rána překonal. Vylezl jsem pak do malé šintoistické svatyně nedaleko Minova domu a setřásl jsem ze zad tu potvoru, která mi něco vytvále šeptala do ucha o nesmyslu života.

“Nevím proč tu jsem.”, řekl jsem jí tvrdě. “Ale teď tu jsem, tak to chci poznat co nejvíc. Je zbytečné ztrácet čas bádáním nad smyslem života. Na ten přijdu, až život opustím. Pryč tedy se zbytečnými tázavými myšlenkami, které nadělají jen víc škody než užitku...”
Vyčistil jsem si hlavu a trošku jsem si zaskákal, abych cítil nohy a zas se dostal víc na zem. A bylo mi líp. Ale ta chlupatá frustrační bestie se pořád plazila někde kolem a čekala na další vhodný okamžik, až se mě zas bude moci zmocnit...

Když odjeli studenti, Min před relaxací procházel naším komorním hloučkem a s roztomile zoufalým smíchem volal:

Tak malá skupina! No co já budu dělat?

Zasmáli jsme se s ním, rádi, že má žertovnou náladu a přichystali se k práci.

Lidská bytost je imitace., řekl nám ten den na úvod.

Chování, kultura, myšlení..., všechno máme od druhých. V žádném případě nejsme originální. Co je originální, je tělo, protože to je TED! Každé ráno se budíte do jiného těla...

Pak nás odeslal, ať se rozdělíme do skupin a chvíli nás nechal pracovat. Ale nebyl s námi spokojen, a tak nás po první serii relaxačního cvičení zastavil a zavolal nás k sobě zpět: *Když mluvíte, udržujete běžně stále stejnou rychlost...*, řekl a v tu chvíli se se škádlivým úsměvem po očku podíval směrem k účastníkům z Ameriky a Nového Zélandu, přičemž se smíchem dodal:

Zejména angličtí rodilí mluvčí to dělají. Nezpomalí, mluví ve stále stejném tempu a my jim nerozumíme...

Pak ovšem hned zvažněl a dodal:

Každý máte svoji vlastní rychlost. Už dlouho. Ale můžete ji změnit. Schválně, změňte svoje mluvení, pohyb i myšlení!

Teď budeme dělat relaxaci znovu a vy přitom změníte rychlost. Chci, abyste teď přemýšleli na téma osobnost a rychlost.

A než jsme se úplně rozešli do pracovních dvojic, doplnil na úplný závěr opět s úsměvem: *Já osobně jsem se rozhodl, že letos povedu workshop velmi pomalu.*

Relaxace byla pro mě toho dne trochu problematická. Když se mnou moji dva partneři manipulovali, znovu jsem pracoval s představou, že jsou vítr, který mnou povívá a kterému se odevzdávám. Ale k tomu jsem ještě přidal postup ze cvičení positioning a snažil jsem se zcela ztotožnit s každou pozicí, do které mě moji partneři napasovali. Ovšem přišlo několik pozic, které mě do sebe vůbec nechtěli pustit. Respektive, spíše se mně samotnému do nich nechtělo vstoupit. Odpuzovaly mě a mé vědomí se jim silně bránilo.

Bojoval jsem s tím a snažil se svůj odpor překonat. Ale dařilo se mi to jen se střídavými úspěchy. Chvillemi jsem se tedy vnitřně smál, kdykoli jsem překonal svůj odpor, ale chvillemi se trápil. A souběžně s tím reagoval i můj solar plexus, a to buď stažením nebo uvolněním žaludku.

Když pak manipulace skončila, pomalu jsem rozbředl, otevřel jsem oči a spatřil jsem, jak nade mnou stojí Min a se zájmem si mě prohlíží.

Á, tak teď rozumím co tady mám!, zvolal napůl vážně, napůl se smíchem a odešel.

Pak přišlo cvičení, ve kterém s námi Min vůbec poprvé pracoval přímo. Ba co víc, šlo až téměř o jakýsi test, ve kterém si nás jednoho po druhém prozkušoval. Snad podobně jako si mistr bojových umění testuje v ringu své adepty a tak je učí. Naší zkušební látkou však nebyl boj, ale vnitřní energie člověka vyslaná do těla druhého, podobně jako jsme se to předchozího roku učili ve cvičení Pushing Discussion.

Vypadalo to tak, že Min si lehl břichem na podlahu a my jsme jeden po druhém k němu měli přistupovat a jednou rukou vyslat svoji energii do jeho těla. On pak každého individuálně zhodnotil a poradil mu co má kde vylepšit. Ještě před tím, než jsme začli nás však instruoval:

Najděte ty dráhy energie a dejte je z vlastního těla do těla mého. A pamatujte: Nejde jen o ruku a jen o tlačení! Pošlete to! Pošlete tu energii.

Pak se na vteřinu odmlčel a následně řekl trošku tajemně: *Nevím, odkud tu energii pošlete...* . Přitom se však dotkl dlaní svého hrudníku a usmál se.

Nato přitáhl naši pozornost ke svým dlaním a řekl:

Dá se to samozřejmě dělat i dvěma rukama, V tu chvíli se napřímil, nastavil své dlaně před sebe a s výdechem a tichým soustředěním poslal rukama cosi do prostoru. Člověk v tu chvíli viděl, jakoby jeho tělo bylo náhle z jednoho kusu pevné hmoty, kolem dokola obtesané náhle znehybněným vzduchem. Ovšem vzduch před samotnými jeho dlaněmi se v tu chvíli jakoby zavlnil.

Úúúúf, velmi vyčerpávající!, zasmál se záhy mírně oddechujíc, a poplácávajíc se po vlastním břiše nás vytrhl z našeho němého údivu.

Pak jsme k němu přistupovali jeden po druhém a tlačili mu svou dlaní do zad. A on nám říkal:

Tys to zastavil myšlením... Ty jdeš zpátky a zase dopředu ve vlnách... Tvoje energie je velmi suchá a zastavena myšlením... Ty hodně zahýbáš...

Takto jsme dostávali jeden po druhém svá hodnocení, až se nás prostřídala zhruba polovina. Min však nebyl příliš spokojen. Záhy tedy cvičení zastavil a dal nám další instrukci:

Začněte dávat už od samého začátku. Představte si tu ruku uvnitř těla. , řekl.

A také je třeba, abyste si představili konec té energie. Pošlete ji skrz tělo až na podlahu. Když jsem v jednom filmu hrál samuraje a mistr kendó mě učil, jak zahrát jednu bojovou scénu, musel jsem si při výpadu na svého protivníka představit svůj meč až dole pod ním, jakoby už tělo přesekl...

Lehl si pak znovu na podlahu a vyzval nás, ať pokračujeme.

Když přišla řada na mě, nervózně jsem si vedle něj sedl, položil mu ruku na záda a poslal svou energii vpřed. Ale co chvíli se mi tam připletla nějaká neposedná myšlenka, která mě vyvedla z koncentrace. A když jsem skončil, Min se ke mně otočil a řekl:

Dobrý, ale proč to tolik přerušuješ?

Vytřeštil jsem na něj oči: „Tys to cítil?“, zeptal jsem pln údivu a překvapení.

Samozřejmě!, zvolal teď téměř uraženě a pleskl mě výchovně, ale úžasně jemně dlaní přes stehno. Lehl si pak zas na břicho a přikázal: *Znovu!*

Narovnal jsem se, zhluboka vydechl a znovu poslal svou energii. A tentokrát se mi podařilo udržet mysl pod kontrolou mnohem lépe než předtím, ačkoli ne zcela.

Ok, řekl Min. *Ne dokonalý, ale ok.*

„Já vím.“, odpověděl jsem.

Posadil jsem se pak kousek stranou a byl jsem z celé události pořádně per plex. Přišel jsem si jako Alenka v říši divů. On tedy opravdu tělem cítí práci lidské mysli! A já to dokážu také... No to je něco! Měl jsem to teď před sebou černé na bílém.

Pozoroval jsem pak další účastníky, kteří byli na řadě po mě a postupně jsem si uvědomoval, že zhruba tuším co jim Min řekne už od samého momentu, kdy se dotkli jeho zad nebo se vedle něj jen posadili. Bylo mi jasné, jakým způsobem vyšlou či zadrží svou energii a cítil jsem její tvar, kvalitu i blokace už ze samotné pozice a náboje jejich těla...

5.8.

Sny mi byly opravdu vždy důležitými průvodci a učiteli. Ukazovaly mi něco o mě samém co jsem za bdělého stavu neviděl. Učily mě o minulosti i o budoucnosti, vyjevovaly mi mé skryté a potlačované touhy a určitým směrem mě i naváděly, když jsem byl zmatený a nevěděl kudy kam. A nezdálo se mi, že jsem v nich i bojoval. Samozřejmě nakonec vždy sám se sebou, ať už můj protivník nabýval ve snu jakékoli podoby.

V letech Minových workshopů se mi pak čas od času zdálo o boji s draky a hady. Velmi mocná symbolika, která mi pak často dodávala sílu brodit se nesnázemi života. A to zejména proto, že jsem v těch snech nikdy neprohrál.

Tu noc se mi nic nezdálo. Při nejmenším nic podstatného co bych si pamatoval. Ovšem stalo se mi, že ráno během procházky, snad při mé obvyklé cestě do šintoistické svatyně u Minovi farmy, se mi přes cestu přeplazil had. Bylo to v Japonsku vůbec poprvé co jsem se takto setkal s hadem. A nevím ani proč, ale vnímal jsem to tehdy velmi symbolicky. To jsem toho rána ještě netušil, že mě čeká jeden z nejdůležitějších dnů mého života...

Ve workshopu nás hned po relaxaci čekalo cvičení Name Dance. Opět jsme měli zatančit své jméno, stejně jako minulý rok. Ovšem tentokrát bez předchozího kreslení.

Uchopil jsem cvičení po svém. Nemyslel jsem si, že je míněné jen pro zábavu a nepřistoupil jsem k němu tak uvolněně jako jiní. Nechtěl jsem jen povrchně kreslit do prostoru linky svého psaného jména. Chtěl jsem opravdu *být* svým jménem. Přenést tuhle sociální nálepku, ten mentální konstrukt vlastního jména, který na mě přišpendlila společnost hned po mém narození, do hmoty, udělat ho skutečným.

Ale ouha! Ať jsem se snažil sebe víc, zoufale se mi to nedařilo. Mé tělo se mému jménu úpěnlivě bránilo. Nechtělo ho přijmout do svého nitra a mé jméno tak stále zůstávalo jen prázdným abstraktním konceptem bez náplně, bez energie a bez života. V zásadě přesně tím čím je. Jen nálepkou společnosti a mou sociální reprezentací, která je velmi vzdálená tomu, čím jsem doopravdy. Není to nic vnitřního, jen něco co pochází z vnější konvenční reality. A tam to také mělo zůstat, tam to má své místo.

Avšak to jsem si tehdy ještě neuvědomoval. Příliš jsem se ztotožňoval se svým jménem a teď jsem propadal zoufalství nad tím, že ho nemohu nalézt. Nechápal jsem, proč je tak vzdálené mému tělu a mému nitru. A proč je tak prázdné a mrtvé.

Celá ta věc mě uvrhla do silné deprese a všem kolem jsem dával svou zoufalost zřetelně najevo. A když si nás po skončení cvičení Min svolal do kruhu, promluvil k nám slovy, v nichž jsem jasně cítil narážku na své marné pachtění, ačkoli ji ke mně přímo neadresoval: *Když se snažíte zatančit své jméno, nemusí to nutně vycházet vždy zevnitř. Měli byste poznat pohyb ve vnějším prostoru. Samozřejmě je však vnitřní svět velmi důležitý. Já osobně stále prozkoumávám své nitro...*

Pak se na chvíli odmlčel a záhy dokončil svou krátkou promluvu slovy:

Tančil jsem už od dětství. Lidé tomu říkali tanec, ale já jsem tomu nerozuměl. Dnes tu máte různé druhy tance: tradiční tanec, individuální tanec, módní tanec,... Všechno je to tanec. Ale já se ptám: Co je tanec sám o sobě?

Když ten den workshop skončil, byl jsem stále bez sebe úzkostí a vnitřním zmatkem. Chodil jsem stále dokola a nepokrytě kolem sebe šířil svou těžkou a negativní energii. Hledal jsem odpověď na svůj nezdár a na své trápení a opět sám sobě psem, který jen vztekla a zoufale chytá svůj vlastní ocas, jsem se topil ve svých vlastních temných abstrakcích, neschopen dát jim hlubší smysl. Dát jim jejich existenční náplň, život.

Chtěl jsem zničit celý ten bludný a odporný drákulův hrad svého já, který mě držel zamčeného na místě a nenechával mě vstoupit ani do vnějšího prostoru ani hlouběji do sebe sama. Ale čím víc jsem na něj útočil, tím více bobtnal a rostl a tím více mi sál krev...

Všichni se začali chystat na oběd, až jsem na jevišti téměř osaměl. A nikdo na mě nazavolal, neodvážil se mě oslovit ani se ke mně nechtěl moc přiblížit. Jen Min mě koutkem oka s nevolí sledoval a když všichni odešli, přišel ke mně blíž a v tu chvíli započal nejdůležitější rozhovor mého života:

Ondřeji, proč chceš ukazovat svoje utrpení? Proč všem ukazuješ takovýhle obličej?, udeřil na mě zoztra.

To je mysl!, zvolal přísně a pak zabrumlal napůl pro sebe: *Možná jeden z důvodů, proč je obličej tak blízko mozku...*

Ale ihned se na mě obořil znovu:

Postav se sám sobě! Ty nejsi výjimečný. A nikdo se o Tebe nezajímá tolik, jako ty sám.

Ale když trpíš, ostatní si dělají starosti, je to tak?

Neodpovídal jsem, jen jsem na něj koukal jako ublížené štěně.

A TO je přirozené! TO je příroda. Ne to, co ty nazýváš přírodou.

Na chvíli se odmlčel. Nechápal jsem moc z toho co mi říkal. Jeho slova se mi sice silně vryla do paměti, ale přes clonu mého zoufalství nepronikla tehdy k srdci. A já jsem se teď jen slyšel, jak na Mina téměř v slzách volám:

„Já nemám vášeň pro život!“

Hmmm..., zachmuřil se Min. *Ale jsi stále naživu, nebo ne?*, zeptal se klidně až cynicky, aniž by hnul brvou.

„Ano, ale jen proto, že nemám odvalu se zabít...“, vzdychl jsem.

Aha, nemáš odvalu..., řekl a v očích se mu zablýsklo.

Někdo ji má..., pronesl teď už mírně a opět jakoby napůl jen pro sebe. Ale v dalším momentě se na mě zas přísně podíval a zpřímá a ostře do mě vpálil otázku:

Chceš ji mít, Ondřeji?! Chceš mít tu odvalu?!

V tu chvíli, jakoby mi mozek vypnul a já jsem oněměl. Nevěděl jsem co má ta otázka znamenat. Ani jak se na něco takového odpovídá. Nikdo se mě nikdy dřív na něco podobného nezeptal.

Chvíli jsem nebyl schopný vnímat vůbec nic. A zatímco Min mluvil dál, jeho slova mi byla vzdálená a zněla mi jen jako jakási daleká ozvěna. Nebyl jsem sto si je poskládat do vět, ani postřehnout jejich smysl. Víím, že mluvil o levé a pravé mozkové hemisféře, o starých šintoistických bozích i o prastarých stromech na japonském ostrově Jakušima. Ale co přesně to bylo, a proč vlastně, to nevím. A také jistě mluvil o tanci, protože si vzpomínám, jak jsem se v jedné chvíli mírně vzpamatoval a na něco mu smutně oponoval slovy:

„Pro mě je tanec a hudba jen něco jako terapie. Nepotřebuju tvořit, když jsem šťastnej.“

Samozřejmě, řekl on klidně a zas mi tak vzal vítr z plachet. Na to jsem upadl zpět do nechápavého a napůl nepřítomného módu.

Má zoufalost se mě nechtěla pustit. Nebo spíš já jí. Vlastně jsem chtěl asi Minovi tu frustrovanou bestii svého já ukázat úplně celou. Celou mu ji odkrýt v její ohyzdné nádheře, s jediným úpěnlivým přáním: Aby mě jí konečně zbavil. A tak jsem ještě v posledním vzednutí své úzkostné revolty ublíženě zvolal:

„Chodím do lesů, do tmy, dělám nejrůznější experimenty sám se sebou, jen abych zlomil tenhle chaos slov, abych zlomil mysl!...“

Není třeba lámat mysl, přerušil mě Min. *Použij tělo a vstup do ostatních.*

A pak ještě naposledy přidal na hlase a přísně zvolal poslední slova našeho rozhovoru:

Nejsi výjimečný, Ondřeji! Zkus se hnout! ZKUS SE HNOUT!!

Nato se otočil a odešel. A já jsem zůstal sedět na prknech lesního pódia sám a s hlavou na kusy. Rozhovor byl u konce a já jsem byl úplně mimo. Ale za několik chvil jsem se trošku

vzpamatoval a šel jsem na oběd. Vše se zas uklidnilo. Ovšem ten den ještě neskončil a to nejdůležitější mělo teprve přijít...

Odpoledne jsme se zas vrátili na Minovu farmu Tokason a jako obvykle odešli na pole za práci. Rozhovor s Minem mi zatím běžel v hlavě stále dokola jako na magnetofoném pásku. Až v jeden moment se z ničeho nic páska zastavila a znovu mi jako rána pěstí v myslí zazněla otázka: „Chceš mít odvalu se zabít, Ondřeji? Chceš ji mít?“

A v tu chvíli se se mnou něco stalo. Z hloubi mě samého vyšla odpověď. A ta zněla: „Ano. Ano, chci mít tu odvalu...“ A těžko to budu asi schopen nějak blíže vysvětlit, ale v ten samý moment, kdy jsem si takto odpověděl, jsem tu odvalu také dostal. Jakoby už ona odpověď sama, upřímná a z hloubi srdce vycházející, byla touto odvahou.

Něco se ve mně otevřelo a já jsem se v tu chvíli poprvé v životě opravdu nebál smrti. Cítil jsem, jakoby mě zvenčí nějaká anonymní ruka rozpárala neviditelným nožem skrz naskrz. Ale byla to vlastně má vlastní ruka a já jsem tam tedy tehdy na tom poli spáchal něco jako mentální harakiri. Vzdal jsem se přitom svého těla a s ním i celého svého já. Roztrhl jsem hradbu své fyzické formy a vyšel jsem ven, do prostoru.

Najednou tu nebyla hranice mezi mnou a vnějším světem. Byl jsem stejně sám sebou jako tím co mě obklopuje. A to, co jsem měl náhle před očima se nevýslovně odlehčilo, provzdušnilo a prosvětlo. Jakoby někdo stáhl ze světa přede mnou jakousi neviditelnou, těžkou a temnou blánu. A když jsem v tu samou chvíli oči zase zavřel, viděl jsem jen proudy světla valící se za mými očními víčky jako divoká řeka tisíců pableskujících světelných drátů. V myslí mi přitom zněla jen jediná myšlenka: „Vše je transformace. Nikdy nezemřu, jen se proměním.“

Když se to stalo, opečovával jsem zrovna malé rostlinky zeleniny na záhoně před sebou. A jakmile jsem vstal a rozhlédl se kolem sebe, byl jsem poprvé v životě opravdu šťastný. Stál jsem tam bez jakýchkoli obav, lítostí a tíže na srdci. Tenhle „světelný stav“ sice trval jen chvíli, ale jeho jasná atmosféra se mě potom držela po zbytek celého dne a zanechala v mé duši něco co už mi patrně zůstane celý život. Ochutnal jsem tehdy poprvé opravdovou svobodu a lék na veškerá svá trápení. Od té doby už se mě nikdy plně nezmocnila žádná úzkost ani strach a mé táhlé životní deprese mě opustily navždy. Od té doby jsem už vždycky znal *cestu ven*.

Byla to velmi obyčejná a prostá zkušenost, ale přitom velmi transcendentní. A to vše jsem prožil jen díky jedné jediné otázce: *Do you want to have the courage to kill yourself, Ondřej?!*

Tahle Minova otázka nebyla nikterak morbidní. Ale naopak laskavá, plná života a velmi trefná. Byl to koan. Byl to šíp mířící do černého, který mi ze srdce vyloupl onen odporný vřed strachu ze smrti. A pak... Svoboda! Světlo! Lehkost a chuť žít!

Jen jsem se smál. Smál a smál. A jakmile čas práce skončil, chodil jsem mezi poli a po asfaltové silnici stále tam a zpět a zápasil s obrovskou touhou běžet za Minem a zasypat ho svými projevy díků. Ale neodhodlal jsem se, překonal jsem to. Koneckonců, on na takovéhle výlevy vděčnosti nebyl. Udělal „jen“ co bylo třeba a co cítil. A jako bych ho slyšel říkat:

„To, co jsi našel, jsi našel sám. Je to jen Tvoje a mě do toho nic není.“

A tak jsem za ním nešel. Nechal jsem si to pro sebe.

Stoupal jsem pak nahoru po silnici a vedle mě zurčel horský potok. Už mockrát mě napadlo si do něj vlézt. Cítil ten proud, osvěžit se. Ale nikdy jsem nenašel odvalu. Brrr! Ta studená voda! Ta bolest! Fuj!

Ale teď? Tenhle hlásek odporu a strachu byl ve mně tak slabý! Úplně se ztrácel v té záplavě vnitřního světla. Byl přemožen a rozpuštěn a já jsem se svlékl, celý jsem se ponořil do proudu potoka a náramně se vycachtal.

Nikdy mě do té doby nenapadlo, že štěstí je něco tak lehkého a obyčejného. Prostá absence strachu. A také, že je to přesně to co je mi třeba. Uvolnění mysli a vstup do světa. Nedokázal jsem si sice v tu chvíli nijak intelektuálně odpovědět na otázku smyslu života, ale ani mě to nijak netrápilo. Intelekt byl pro tu chvíli ze hry venku a já jsem si plně uvědomoval, že být šťastný je důležitější než mít své vytoužené odpovědi. Štěstí samo bylo tím smyslem.

Procházel jsem se mezi terasovitými políčky a na okrajích bambusových hájků a cedrových lesů a měl jsem srdce otevřené dokořán. Měl jsem své štěstí. Bylo dokonalé a plné. A cítil jsem, že snad to jediné co by mohlo můj stav ještě obohatit by bylo štěstí druhých. Chtěl jsem sdílet svoje srdce. A snad vůbec poprvé jsem si tehdy přišel opravdu připravený nechat k sobě vstoupit druhého člověka a sám vstoupit do srdce jiného.

Tehdy jsem tam něco poznal a pochopil. Něco co mi pak už nikdo nikdy nebyl sto vzít. Něco, co se ve mně natrvalo usídlilo a co pak bylo i snadno rozpoznáváno lidmi, kteří prošli podobnou zkušeností. A snad proto jsem byl později tak vřele přijat maorskými stařešiny na Novém Zélandu, muslimskými imámy v Malajsii, himalájskými sadhuy v Indii a představenými zenových klášterů ve Vietnamu, z nichž jeden mi později dal i mé dharmové jméno Čang Ngó znamenající "Ten, který poznal podstatu všech věcí". Vskutku jsem tehdy pronikl k něčemu co by se snad dalo nazvat podstatou. Podstatou mě samého, podstatou hmoty a jádrem mé vlastní bytosti. A bylo to první opravdové světlo v mém do té doby veskrze temném životě.

Ovšem jedno zenové přísloví říká: "Slunce vychází najednou, ledy však tají celou věčnost." A přiznám se, že i mně nakonec trvalo dlouhé roky než působení tohoto světla začalo být v zamrzlém moři mého já vůbec viditelné. Musel jsem projít ještě mnoha bolestnými zkouškami a mockrát se dostat na zcestí než jsem pojal toto světlo opravdu za své a začal modelovat svůj život v jeho duchu. A ani dnes nejsem zdaleka na konci své práce a u srdce mě často zabolí, když přehlédnu ty stále ještě rozlehlé ledové pláně své vlastní duše. Ale už jsem vykročil a jsem na cestě. A za ten první jistý a rozhodný krok cele vděčím Minu Tanakovi...

**Konec úryvků v rozsahu poloviny knihy.
(Hledá se vydavatel...)**